

ЗЕЛЕН ЕВРОПСКИ ЖУРНАЛ

ИЗДАНИЕ 19
ПРОЛЕТ 2020

ЖИВ СВЕТ

ЗЕЛЕНАТА ПОЛИТИКА ВО ЕВРОПА И ПОШИРОКО

Квалитетот на живот пред одржливоста: Преиспитување на современиот зелен дискурс

Шерилин Мек Грегор разговараше со Тине Хенс за тоа како екофеминизмот може да влијае врз климатската политика.

14

Трите племиња на политичка екологија

Пјер Шарбоние ги дијагностицира различните пристапи кои денес ја сочинуваат првата линија на зеленото размислување.

8

Зависни од растот: Пренасочување на институциите за благосостојба

Елои Лоран за тоа зошто Зелениот договор на Европа мора да го надмине императивот за раст. Интервју на Лоран Стандарт.

22

Зелен договор за геополитичко време

Родерик Кеферпуц повикува на Европски зелен договор што одговара на денешната променлива глобална политичка арена.

28

Враќањето на зелениот нов договор: Екосоцијализам во САД

Интервју со Алиса Батистони и Даниел Алдана Коен предвидувајќи подобро, поздравно и поправедно општество во пост-јаглеродни САД.

32

Можна е друга држава: Зазеленување на лостовите на моќта

Лусил Шмид тврди дека само трансформираната француска држава може успешно да ја води еколошката транзиција.

38

Белешки од Нова Европа

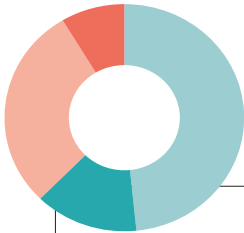
Едуард Гаудот го замислува политичкиот пејзаж во 2024 година во кој растечката зелена плима оставила свој белег врз европските институции.

42

Од улица нагоре: Основање нова политика во Шпанија

Кристина Монге и Флорен Марселеси ги разгледуваат контрадикторностите на земјата во која еколошката свест допрва треба да се претвори во добивка за зелените партии. Интервју на Естебан Хернандез.

54

Цело тло е плодна почва: Ставови за екологијата ширум Европа

Избрани инфографици нудат податочна базирана слика за еколошки перцепции и реалности ширум Европа.

50

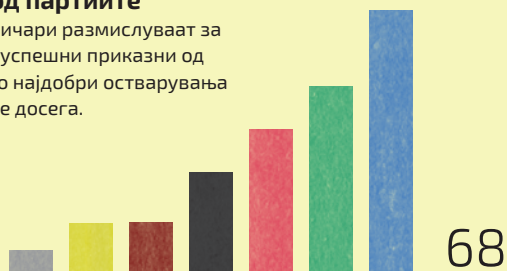
Кршење тврда земја: Социјална историја на зелената политика во Полска

Адам Остолски ги следи пресвртите на 40 години полски екологизам.

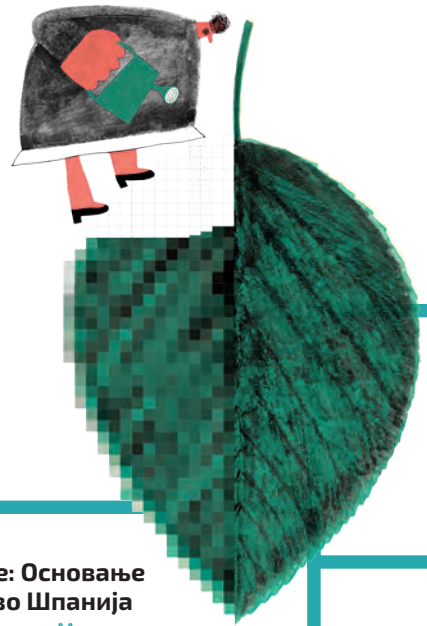
60

Зелениот бран: Поглед од партиите

Пет аналитичари размислуваат за изборните успешни приказни од годината со најдобри остварувања на Зелените досега.

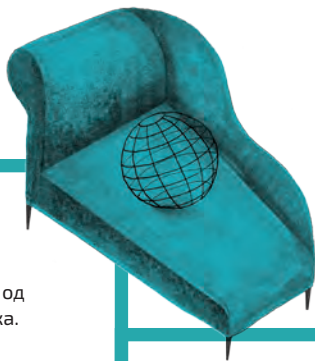
68

Градење блокови во Северна Европа: Зелените во владата

Џени Каримаки и Сана Сало извлекуваат лекции од зелените патишта до власта во Шведска и Финска. Разговор со Симон Отјес.

74

Јаглеродната поделба: Материјалната основа на поларизацијата

Марк Блит разговараше со Џејми Кендрик за тоа како зелената и крајно десничарската политика се појавуваат како ривали во време кога климата создава политичка линија на поделба.

86

Зборува климатската генерација: Политика за свет кој се загрева

Анабел Досон побара од младите активисти ширум Европа да ја претстават неопходната политичка промена во време на вонредна климатска состојба.

81

Преселување на селата, пореметување на животите

Пола Кастро и Хана Порада, ги исцртуваат борбите и активизмот на раселените заедници на германската земја со јаглен.

94

Стоиме обединети: Трудот и Движењето за климата во Италија

Франческа Ре Давид и Стефанија Барка просудуваат за тоа како работниците и екологите мора да застанат на истата страна од протестната линија. Интервјуа на Лоренцо Марсили.

102

**По индустријализмот:
Оживување на природата во 21 век**
Рајнхард Олшански разгледува како екологизмот се појавува како четвртиот пат меѓу доминантните политички традиции - единствениот што води кон сигурност.

110

Правна револуција за правата на природата

Валери Кабанес дава аргументи за употреба на законот за да се принудат владите да преземат акции за климата и животната средина.

118

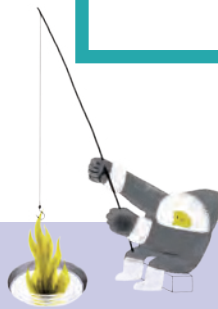
Мелодрамата на негирање на климатските промени

Во ова интервју, Кара Дагет споделува увид од своето истражување за американската крајна десница за да објасни како раскажувањето може да ја создаде или да ја разбие пост-јаглеродната иднина.

122

Нишки на политичката екологија: Преглед

Од белетристика до академска заедница, шест прегледи на книги позиционираат некои од највлијателните нишки во широката мрежа на зелено размислување во последниве години.

130

Еманципација во неолибералната ера: Преиспитување на транзицијата со Карл Полањи

Дирк Холеманс прашува каква мудрост може да се најде во делото на економскиот историчар Карл Полањи додека стоиме на работ на нова голема трансформација.

136

УРЕДНИ

СООЧУВАЊЕ СО ИДНИНАТА

ОД ЛОРЕН СТАНДАЕРТ, ГЛАВЕН УРЕДНИК
И ЛЕНА

2020-та започнете со слики на планетата во пламен, од Амазон до Австралија. Никогаш порано не е емитирано толку големо количество на CO2. Плус се ископуваат толку многу природни ресурси и се загро-зени толку многу видови. Повлекувањето на САД под претседателство на Трамп сигнализираше нов климатски режим. Денес, екологијата е анализа на почетокот, формирајќи ги контурите на политичките поделби. Климатскиот императив го контролира алтернативниот систем на потрошувачката и производството и новиот начин на управување со човековите општества и нивните екосистеми.

Од нивното појавување во раните 1980-ти преку зајакнувањето кон крајот на 1990-тите, само Зелените партии донесоа поттик за такви реформи во јавната сфера, „цивилизациона политика“ во најдобрата смисла на зборот. Гледано од 2020 година, раните индикации што ја поттикнаа основата - за извештајот „Од ограничувања до растеж“ до нафтените кризи во 70-тите години на минатиот век и првите пукнатини во модерното време опседнато со западното производство - станаа повици за помош. Сомнително е дали западната модернизација може да се разбере, а камоли таа да ја реши, врската меѓу тривековниот линеарен материјален напредок и непоправлива штета на земјишните системи. Моделот е заробен од сопствените непроменливи деколтеа: природата наспроти културата; индивидуалното наспроти колективното; еколошкото наспроти социјалното; и националното наспроти планетарното.

НИИЧКИ

Значи, што треба да се направи? Изградени во спротивност на неолибералното монтирање на општеството, зелените партии сега мораат да бидат стожери и да бидат централни играчи, способни да управуваат и да преземаат иницијативи.

Сепак, една страница се заврте и историскиот момент е пред нас. Доаѓањето на научниот рационализам и просветителството донесоа векови на индустрија и метал. Социјалистичките, конзервативните и либералните насоки на размислување се сите аспекти на тој модерен проект, споделувајќи често слепа верба во технологијата која му дава на човекот иста апсолутна централна позиција. Политичката екологија, од друга страна, е изградена врз и на границите на тој проект. Без напуштање на вредностите на хуманизмот, тој целосно и одржливо ја зема предвид планетата. Традицијата се истакнува со недостаток на правила, различноста на политичката екологија е истовремено и силна и слаба страна. Неограничено, таа извира како река, се развива и се оформува од различни реалности на земјата, преку многу притоки кои ја хранат нејзината важност и чувствителност. Заедничката нишка е грижата за живиот свет. Во ова издание, Зелениот Европски Журнал ја истражува силата и уникатноста во развиениот свет и другите страни на политичката екологија.

Денес, партиите на Зелените се среќаваат со други сили на свој терен. Еколошката вонредна состојба е препозната низ целиот политички спектар, чии многу нијанси на зелена боја претставуваат нови проблеми и можности. Има две тенденции кои се појавуваат како предизвици за прогресивните партии на Зелените. Од една страна, разреден екологизам во маската на зелениот раст што одржува социјално неправедна статус кво ситуација. Од друга страна, популистичкиот и авторитарен бран што ги храни нееднаквоста и неправдата која нуди голем скок наназад кон уверувањето во сигурноста на минатото.

Значи, што треба да се направи? Изградени во спротивност на неолибералното монтирање на општеството, зелените партии сега мора да бидат стожерот и да станат централни играчи, способни да управуваат и да преземаат иницијатива. Првата задача ќе биде напуштање на удобната зона на опозицијата и политиката на изборните концепти зад себе без да се загрозат нивните вредности. Втората ќе биде надминување на средната класа и проширување на привлечноста во општеството. Решавањето на географските нееднакости и заздравувањето на болните урбано-рурални поделби при хранењето на

УПРЕДН

незадоволствата искористени од крајната десница која нуди јасен пат за тоа. Третата задача ќе биде градење на силен и инклузивен наратив што може да се издигне над минатите политички расправи. Преземањето оди подалеку, каде се доведува во прашање доктрината на повоеното индустриско општество: станува збор за рedefинирање на условите за напредок, да се премине од концепција заснована врз капиталистичка и патријархална доминација (ако биде ублажена за кратко време од социјалната држава) во визија за нематеријална слобода, социјална правда и изобилство.

Темелите ќе треба да се стават настрана од изборните циклуси. Основното прашање поставено од зелените интелектуалци и активисти, од Горц до Стархавк, од Јонас до Клајн, бара одговор. Кој свет го сакаме? Приоритетите ќе се променат врз основа на тоа каде сме? Но, целите се исти: преземање на деструктивен економски модел кој генерира социјална и еколошка нееднаквост; поставување на природата како апсолутна вредност не само надворешно ограничување; ревитализација на демократијата како заеднички проект; преиспитување на пазарот и државата; повторно поврзување на јавните институции со општеството; и конструктивен пристап спрема технологијата. Да се стигне таму ќе значи стратешки да се размислува за наративот на Зелените и лидерството. Потребно е и разбирање, а наместо да се раситнуваат силите во различните движења (дури и најнепослушните) да придонесат за поместување на прозорецот на Овертон (што значи двојно поголемо мнозинството од популацијата) на она што е политички можно.

Времето истекува, но политичката екологија ги има одговорите. Различен свет, добар живот за сите.

Признавањето на соодветното ниво и за дејствување и за размислување, е од суштинско значење за политичката екологија. И покрај сегашните ограничувања, Европа останува најсоодветната мерка. Принципите што ја инспирираа европската интеграција се основни за зелено размислување: помирување, соработка, разјаснување и гледање подалеку од краткорочните интереси. Со тоа, одбраната на оваа рамка не подразбира одбрана на нејзините институции и нивната политичка агенда. Додека Европските институции и нивните приврзаници го промовираат Европскиот Зелен Договор како решение за климатската криза, Зелените сметаат дека е потребно повеќе од овој задоцнет обид за „зелено измивање“. Но, повикнувањето на еколошка транзиција нема да доведе никаде, освен ако не се поврзе со вистински индустриски и гео-економски одговор. Во

НИЧКИ

време на фундаментални глобални поместувања - забележани во траекторијата меѓу САД и Кина - и политичките сојузи засновани врз фосилни горива и емисии - како во Австралија и Бразил - Зелените се алтернатива речиси по автоматизам.

Конечно, за да ги направат 2020-те деценија на транзиција, Зелените мора да се борат против внатрешната битка на самозадоволството на институционалниот успех и искушение, без да се меша културната хегемонија со изборните придобивки. Во спротивно, „зелениот бран“ од 2019 година ќе биде ограничен на неколку земји со зелена партија што е едвај во функција. Во Јужна и Источна Европа, луѓето се еколошки свесни. Но, гласовите за екологизмот се изразуваат на свој начин, и според нивната сопствена реалност, било да е тоа преку либерализмот на пиратските партии, урбаните движења на медитеранските градови или задругите и заедниците на ниво на општина. Зелените има многу што да научат од повеќе аспекти на политичката екологија.

Предизвиците се огромни, како и одговорноста. Климатскиот императив и реалноста диктираат побарување од политичката ДНК која е суштински различна од онаа на традиционалните партии. ДНК која е вкоренета во 21 век. Времето истекува, но политичката екологија ги има одговорите. Различен свет значи добар живот за сите.

ТРИ ПРАВЦИ ВО ПОЛИТИЧКАТА ЕКОЛОГИЈА

НАПИС ОД
ПЈЕР ШАРБОНИЕР

Повик за приближување на борбите помеѓу зелениот социјализам, радикалните критичари на модернизацијата и елитната технократија.

Колективниот однос на човештвото со природата секогаш треба да има Политичка екологија со материјална основа за читање на историјата. Распаѓањето на таа врска го прави ова читање порелевантно. Филозофот Пјер Шарбониер ги има овие проблеми или правци кои водат политичка екологија денес: зелениот социјализам, радикалните критики на модернизацијата и елитната технократија. Ако сакате да дијагностицирате, ако разликувате суштински, ќе ви преостане да го прочитате следниот текст.

Декадата што заврши во 2020 година беше деценија на глобално недејствување за климата. Без сомнение, нашата неспособност да ги трансформираме нашите економски системи во модели компатибилни со планетарните граници го дефинираше почетокот на 21от век.

FR

Овој напис е достапен на француски јазик на веб-страницата на *Зелениот европски журнал*.

LES TROIS TRIBUS DE L'ÉCOLOGIE POLITIQUE

Un appel à la convergence des luttes entre les trois tribus – les naturalistes, les radicaux et les technocrates.

Овој неуспех може да се објасни со поделеноста што се појави меѓу постојните политички структури, насочена кон конкурентноста и продуктивноста во име на работните места и еколошките и климатските императиви утврдени со науката за Земјиниот систем. Во денешно време е невозможно да се запостават негативните надворешни влијанија врз свитната енергија што им овозможува на глобалните системи на снабдување формално да функционираат. Порадикално кажано, економскиот напор што сака да одговори на нашите барања за социјална правда и материјална благосостојба, ги загрозува истите овие цели. Нашата ера е обележана со неповрзаност меѓу она што го наследивме и она што го гледаме, малку замаглено, на хоризонтот.

Денес, ќе најдете како затворени лица за техники и идеолошки системи пренесени во голема мера во овој уништен свет, ќе се ослободи со

стабилна клима и антички идеали. Светот во кој сакате да живеете, или ако веќе живеете во него, има физички карактер од претходните генерации, тогаш, сепак, голем дел од размислувањето е во постоење на политиката што ќе продолжи да се грижи за „изгубен свет“. Особено, сегашниот систем на сопственост и потрагата по продуктивноста останува уште од далечното минато. Современите субјективности, од дома во домашната сфера и технологијата на индивидуална мобилност, изгледаат далеку почудно од императивите и можностите за сегашноста. Светот роден по тој модерен проект, исто така, застари во одреден дел.

Дел од проблемот е што ние треба да оцениме колку зависиме од овие начини на размислување и постапување. Историјата не учи дека општествата засновани врз раст не се градат без конфликт, дека тие се производ на крива позиција меѓу науката, технологијата и политиката и дека тие секогаш содржат елементи на контра-движење. Инерцијата на големите технички системи и идеалите за напредок не треба да се мешаат со неизбежноста: нашиот однос со иднината и достапните алатки може да се преиспитаат.

Една од тешкотите, како на политички, така и на интелектуален план, е да утврдиме што точно сме наследиле, што треба да задржиме и што да отфрлиме или изоставиме. Одговорот зависи од почетната точка. Од таа причина, политичката екологија е тесно поврзана со размислувањето за времето, бидејќи климатската криза целосно го свртува наопаку нашиот политички временски хоризонт.

НАШ ПРЕДГОВОР

Најмалку три временски рокови се релевантни за размислување за предметот на политичката задача. На долг рок, зазеленувањето на општествата може да се сфати како субверзија на структурите што го обликуваат нашиот колективен однос со природата. Според таа временска рамка, целта е да се вратиме на корените на современиот проект и повторно да преговараме за нашиот однос со битијата и за нашето место во светот. На среден рок, временската рамка дефинирана од индустрискиот капитализам и неговите критики, политичката екологија може да се сфати како обновен повик за социјална правда заснована врз дисциплинирање на капиталот. И, конечно, на краток рок, временската рамка на пост-военото големо забрзување, па дури и економското достигнување во Азија, повеќе како технократско гледиште во суштина го смета за прашање за крај на ескалацијата на употреба на фосилни горива на глобалните суперсили со финансирање на декарбонизиран продуктивен сектор.

Во зависност од употребената мерка, се појавуваат различни политички имагинари, различни основи за промена и различни движења. Успехот на големата зелена трансформација зависи од сојузот меѓу овие три проекти и нивната можност да не се гледаат едни со други со презир.

Средната фаза денес веројатно е на централна позиција. Главниот идеолошки поттик за градење политичка екологија сега доаѓа од традиционалната левица, со свои корени во работничкото движење и потребата за нов повик за поврзување по неуспехот на левиот популизам. Различните верзии на Зелениот нов договор ја формираат

заедничката основа за координиран одговор на социјалната држава за императивот за животната средина. Позади Зелениот Нов Договор се крие идејата дека моќта на капиталот може да се ограничи само со интервенција на владата што внимава на барањата за еднаквост и дека овие барања се неразделни од заздување на економијата на фосилни горива. Исто како што болестите на индустрискиот развој беа релизирани со Законот за работни односи и социјална заштита, со кој денешната социјалистичка програма мора да ги реши проблемите со животната средина.

Како што неодамна беше наведено во манифестот Планета за победа, бракот меѓу екологизмот и социјализмот се потпираат врз повторно активирање на традиционалниот јазик на класната борба. Неговиот главен принцип е дека растечката економска несигурност оди заедно со растечката еколошка несигурност и дека конфликтите околу социјалната нееднаквост на крајот ќе станат и еколошки конфликти. Во период кога гласовите на работничката класа ги освои конзервативниот неолиберализам на Трамп и Брегзитите, кои успешно го пробија наративот за заштита и заедница (сега поврзан со идентитетот), предизвикот е да се врати политичката имагинација на таа социјална класа. Јасно е како оваа стратегија се роди од индустриското наследство од 19от век: длабоко ограничена од нејзината мината верба во раст и технолошки развој, социјална правда која зависи од ресетирање на системот и преку гаранција за работа и крај на уцената за вработување од страна на економските елити.

Зелениот социјализам сега се чини дека е најверодостојната платформа во САД и почнува

да се пренесува во Европа. Има две главни ограничувања. Прво, во голема мера се заснова на форма на статистика. Откако ќе и бидат пренесени на државата преку гласачката кутија, барањата за еколошка правда се решаваат со регулирање и пренасочување на инвестициите. Покрај фактот дека не треба да се потценува отпорот во рамките на државниот апарат за ваквите трансформации, ниту, пак, бегството на приватен капитал, оваа политичка имагинација е цел на целосна мобилизација, како што обично се користи во време на војна. Со други зборови, тоа подразбира објавување на војна против непријателот за кој не сме сигурни дека е домашен (капитал од фосилни горива) или странски (нафтни држави, како Саудиска Арабија) - објава на војна што повлекува надворешна политика. Вториот недостаток на зелениот социјализам е дека, исто како и повоената социјална држава, ќе се потпре врз привилегираната позиција на Глобалниот Север над Југоп, во кој нема средства за финансирање на ваквата енергетска транзиција, но ќе биде најсилно погоден од климатската криза.

Во зависност од употребената мерка, се појавуваат различни политички имагинарности, различни поддршки за промена и различни движења.

Стагнирачкиот и (релативниот) недостаток на глобалното размислување се два аспекта на зелениот социјализам што будат критики и недоверба од вториот еколошки проект. Ова произлегува од размислувањето дека наводите се порадикални кога станува збор за односот меѓу природата и општеството и има намера да ги урне структурите што ја сведоа животната средина на продуктивен

НАШТА ЕРА Е ОБЕЛЕЖАНА

СО ДИСКОНЕКТИРАНОСТ

МЕЃУ ОНА ШТО ГО

НАСЛЕДИВМЕ И ОНА

ШТО ГО ГЛЕДАМЕ,

МАЛКУ ЗАМАГЛЕНО,

НА ХОРИЗОНТОТ

партнер. Временската рамка тука не е за кризите во индустриското општество, туку за модата во науката, или разочарувањето на светот. Таа датира уште од 16-от век, кој беше период на научни револуции во астрономијата и физиката кои го поставија човечкиот разум во центарот на космосот и период на големи откритија што станаа основа за доминација на Западот над остатокот од светот. Оваа критика ја споделуваат многумина, вклучително и правци на размислување кои се географски и културолошки периферни, како што се оние од Амазонија, Арктикот и Индијанците чишто социјални односи со живиот свет не можат едноставно да се сведат на присвојување и експлоатација. Но, тоа доаѓа и од движења создадени во модерниот свет, кои сакаат да раскинат со доминантни парадигми. Регионалните борби против државниот суверенитет генерално потчинети на целта на растот го повторуваат ова фундаментално прашање на модерната историја. Во Франција, ZAD (zone à défendre - зона за одбрана) во Нотр-Дам-де-Ланд, долгоги години постоеше, но сега веќе не, протестен камп против изградбата на непотребен аеродром, и тој симболизираше врска со земјата заснована врз радикална автономија на нејзините плодоуживатели и чувари. Овие движења се оние кои се свртуваат против суверенитетот, имотот и екстракцијата, сите во различни компоненти на модернистичката матрица.

Силата на овие движења е нивниот радикализам кој е, исто така, нивна слабост. Тие ги враќаат островите под автономија еден по друг и се обложуваат на бавна културна и правна промена на парадигмата. Тие се скапи во однос

на личните инвестиции и генерално се достапни за оние кои, од нужност мора да се работи во обичен конкурентен пазар на трудот

и не може да ризикуваат да ги остават зад себе структурите на социјалната држава. Ставањето на оваа борба на метафизички план значи да се постави во долга временска рамка која ги заградува структурите на човечкиот и еколошкиот соживот. Секој вид на критика има своја брзина и ритам, а оваа конкретна критика се појавува во исклучително бавно светло во рокот утврден од науката за климата.

Конечно, третата сфера на мобилизација се заснова врз навидум помалку радикална, но многу побрза, еколошка практика. Можно е да се согледа климатскиот корсокак не како последица на длабок и долг процес кој се враќа кон основата на модерната космологија, ниту дури како последица на индустријализацијата воопшто, туку како резултат на Големото Забрзување. Тоа, може да се каже, е како подоцнежн феномен што ги обединува енергетските огромни количини на нафта, изградбата на техносферата заснована врз индивидуална подвижност и масовна потрошувачка и институции за социјална заштита, основани врз растот на БДП и неговие мерки. Физичките карактеристики - цевководите, аеродромите и недвижниот имот - на ова забрзување значат дека тој е контролиран од технолошка и економска елита концентрирана во мал број компании, особено во енергетската и земјоделско-прехранбената индустрија и во неколку места на моќ и знаење, особено наднационалните регулаторни тела кои го обликуваат слободниот пазар и, се разбира, главните суверени геополитички играчи.

ДОДЕКА ЖЕЛЕЗОТО Е ЖЕШКО

Она што го откри движењето за климата е дека овие структури за носење одлуки се исклучително моќни, но сепак се многу поранливи отколку што мислиме. Ефективните кампањи за дивестација насочени кон најразорните сектори, особено ако бидат преземени од централните банки, може да ги парализираат структурите на фосилниот капитализам, а со нив и неефикасните и нееднакви системи на снабдување што го регулираат нашето постоење. Овластувањето на државните службеници и градежните инженери ослободени од буџетските псевдо ограничувања треба да ја поттикнат еколошката транзиција на градовите, транспортните системи и инфраструктурата за домување и тоа да оди во иста насока. Ќе биде вистинска уметност за разумна цел да се воспостави власт некорумпирана од барањата за раст поддржани од експертската јавност. Сето ова звучи помалку романтично од идеалистичките повици за цивилизациски смени и безусловна великодушност кон ревитализиран природен свет. Тестот на моќта ќе биде задолжителен следен чекор, чекор што веројатно ќе биде помалку возбудлив од основата на обновената културна парадигма, но сигурно пребрз за да се спроведе.

Ова усогласување без сомнение е делумно и моментално, но како што рече Макијавели, политиката е уметност и треба да се искористи вистинскиот момент за дејствување.

Оваа нова зелена елита не регрутира ист тип на луѓе како и другите две движења опишани погоре. Сепак, јасно е дека постои непријателство, реално или замислено, меѓу постколонијалните автономни утописти, еко-Јакобинците на Зелениот нов договор и шампионите на

технократската револуција. Од теоретска перспектива, можеме да insistираме секој проблем да биде адресиран во соодветна временска рамка, било да е тоа во космолошките структури на умереноста, на болестите од индустријализацијата или на Големото Забрзување. Но, исто како што овие три основни историографски претпоставки не се нужно меѓусебно исклучени, така и трите критични контра-движења и силите што ги движат нужно се предодредени за ривалство. Тие мора да научат да се освојуваат едни со други и да воспостават заеднички јазик врз кој ќе се изградуваат.

Во реалноста, нивните објективни интереси се усогласени - тоа во Франција го нарекуваме „конвергенција на борбите“ - и покрај различните политички идентитети, тактики и практики на моќ. Ова усогласување без сомнение е делумно моментално, но како што рече Макијавели, политиката е уметност и е потребно да се искористи вистинскиот момент за дејствување.

ПЈЕР ШАРБОНИЕР

е филозоф и научен соработник во Националниот центар за научни истражувања и на Факултетот за напредно студирање по општествени науки во Франција. Тој е автор на книгата „Крај на одлично сјоделување“ (2015, CNRS) и на „Изобилство и слобода“ (2019, Откритие).

КВАЛИТЕТОТ НА ЖИВОТ ПРЕД ОДРЖЛИВОСТА

ПРАШАЊА ЗА СОВРЕМЕНИТЕ ЗЕЛЕНИ НАСОКИ

ИНТЕРВЈУ НА
ШЕРЛИН МЕК ГРЕГОР
СО **ТАЈН ХЕНС**

Зелениот Нов Договор е добар, но екофеминизмот е уште подобар.

Зелениот Нов Договор е добар, но екофеминизмот е уште подобар. Експертот за животна средина на Универзитетот во Манчестер, Шерилин мек Грегор го истражуваше најголемиот запис, теориите и критиките на екофеминизацијата за развој на концептот на еколошко законодавство за да се сфати дека е клучен за социјална и еколошка трансформација. Таа зборуваше со Тајн Хенс за екофеминистичките теории насочени кон правдата и зошто климатските активности мора да бараа само донации од технолошките иновации за да го подобрат квалитетот на договорот за сите.

ТАЈН ХЕНС: Ве молам кажете ми, што е екофеминизам?

ШЕРЛИН МЕК ГРЕГОР: Екофеминизмот често пати е намерно погрешно толкуван како грижа за планетата што речиси во суштина им припаѓа на жените, и како тие да се пред-програмирани едноставно затоа што имаат деца и можат да бидат мајки. Овие се однапред подготвени, ненаучни претпоставки. Во текот на целата историја, екофеминизмот еволуираше во критичко, политичко движење кое не само што се фокусира врз правата на жените, туку, исто така, поврзува различни форми на угнетување.

Екофеминизмот е роден во 1970-тите години од феминистичката критика на движењето за животната средина и од еколошката критика на феминистичкото движење. Анализата е фундаментално едноставна: угнетувањето врз луѓето и потчинувањето на природата започнува од истата логика што ја наоѓаме во колонијализмот, капитализмот и патријархалното размислување. Во оваа смисла, не можете да се справите со една неправда

ако молчите за сите други. Како феминистка, не можете само да се расправате за повисоки плати за жените, а да останете слепи за планетарните граници и приказните за вечен раст. На ист начин, мошне е перверзно еден екологист да се залага за алтернативни начини на живеење и конзумирање без да ги посочи моделите на родови улоги или на преголемата застапеност на машките носители на стандардите.

Во оваа смисла, екофеминизмот е суштински врамен по тоа што ги поврзува различните форми на исклученост и неправда - од расизам до загадување на животната средина - и го предизвикува привилегираниот и постоечки поредок. Затоа не е изненадувачки што постоечкиот поредок реагира на него како на отровен и одбивен начин. Или тој го исмева екофеминизмот како производ на пречувствителни, панични жени. Или ги напаѓа жените како такви. И затоа, тие реагираат со сомневање во науката за климата.

Во САД, феминистичкиот Зелен нов договор беше објавен од коалицијата на организациите за правата на децата и климатската правда.¹ Дали Зелениот нов договор е доволно трансформативен ?

ШЕРЛИН МЕК ГРЕГОР: Овој феминистички Зелен Нов Договор започна во октомври 2019 година и беше претставен како треба да изгледа и како треба да се користи во редовната зелена политика. Репродуктивните права, на пример, во услови на климатски промени.

Најпознатите екологисти како Џејн Гудал и Дејвид Атенбороу се Неомалтузијци кои се залагаат за: „Стоп за растот на населението или планирање на човековата раса за да се запрат климатските промени“. Тоа не може да се дозволи и да продолжи без критики. Ние мора да кажеме што е форма на расизам и неоколонијализам. Особено феминистките треба да зборуваат за ова прашање, бидејќи тоа ќе биде напад врз женското тело.

Друг принцип во феминистичкиот Зелен Нов Договор е поинаков пристап спрема работата и трудот. Треба да ја сфатиме работата многу поразновидна. Не станува збор само за платени работни места - целата грижа за работата треба да се гледа како составен дел од агендата за зелени работни места. Не можеме да имаме обнова или да преминеме на нов вид економија, ако луѓето продолжуваат да прават исти работи. Треба да вработуваме луѓе и добро да им плаќаме и да се грижиме за работните места како што се: едукаторите, медицинските сестри, работниците во комуналното, домашните помошници.

Сите овие се добри и неопходни точки на овој феминистички Зелен Нов Договор. Во исто време, сè уште е многу човеко-центрично и не се споменува ништо за промена кон поголемо почитување и дејствување за хуманизација. Ако тоа беше екофеминистички Зелен Нов Договор, ќе беше ли тука - идејата дека човештвото е само еден од многуте други видови на оваа прекрасна планета.

¹ See <<http://feministgreennewdeal.com>>.

Како можете да ги поместите овие длабоки сфаќања на дебатата за климатската криза од споредно во централно место? Како е започнато редефинирањето на работата кога фокусот е насочен кон распоредување на големата, зелена инфраструктура преку „мобилизација слична на светската војна“?

ШЕРЛИН МЕК ГРЕГОР: Доминантната перспектива во рамките на зелената економија е потребна за зелениот раст, еден вид екомодернистичка идеја за инвестирање во вистинска технологија, што ја прави фантастична иновација. Стратегијата не е погрешна, нека покаже дека нема да ги приближи групите заедно. Сите сме загрижени за десниот популизам кој е привлечен за лицето што се чувствува изолирано, некорисно и заборавено.

Не можете да одговорите на тој популарен популизам со уште повеќе решенија за етнички прашања. Иноваторите за технологија го имаат тоа. Тие никогаш не можат да создадат работни места за луѓето што сакаат да имаат повеќе пари во џебот. Па, како можете да ја претворите вашата зелена агенда во популарна агенда? Секој Зелен Нов Збор мора да биде прифатлив за работничката класа, чистачите, хотелските работници, готвачите во рестораните. Што има за нив? Што е добро за нив? Ако ја смениме економијата, таа мора да се промени на начин што ќе го подобри квалитетот на здравјето за сите. Парите, економската правда, почистиот воздух и подобра храна за населението, се политички прифатливи за воспоставување благосостојба.

Екофеминизмот го критикува традиционалното движење за животната средина. Дали е тоа премногу привилегирано, премногу просирно и слепо за сопствените механизми за изземање?

ШЕРЛИН МЕК ГРЕГОР: Има два примера од изминатата година. За секоја Грета постои уште една млада личност. Сепак, Грета го привлече целото внимание. Тоа не е вина, но ако е доктор треба да се погрижи да слушне основни работи. Второ: Бунт за истребување на (ХУ), чија што стратегија е граѓанска непослушност и апсење. Има и многу извештаи за полициско насилство и расизам, што не можете да го сокриете под маса затоа што целта ќе ги контролира средствата.

Но, сега, како и да е, оставете го движењето за животната средина, (ХУ). Дебатата за важноста на застапеноста на сите е различна и инхерентна правда која почнува да се чувствува. Нееднаквоста и политиката за климата се на истата страна на паричка. Неопходна е дебата која не им е дозволено на сите. Вие не можете да зборувате за политиката за климата, а да молчите за неправилностите во структурата или за другите форми на неправилности. Јас не зборувам само за неправда на глобално ниво, туку и за неправда во нивните сопствени дворови. Моето истражување и моите искуства укажуваат дека зелените теми се сметаат за елитни, што, всушност тоа не треба да биде така. Но, тоа е возможно не само ако зборувате за електрични автомобили, туку и за важноста на јавниот превоз.

УГНЕТУВАЊЕТО
ВРЗ ЛУЃЕТО И
ПОТЧИНУВАЊЕТО НА
ПРИРОДАТА ЗАПОЧНУВААТ

Вие истражувате во различни делови во градот Манчестер во Велика Британија, каде што откривте дека луѓето не се интересираат за зелената агенда. Како ја правите оваа агенда популарна?

ШЕРЛИН МЕК ГРЕГОР: Треба да се престане да се зборува за одржливост и да се започне зборувње како да инвестирате во квалитетот на животот. Во услови на штедење во Велика Британија, ова е клучно прашање. Луѓето од работничката класа се погодени од сите кратења во социјалната заштита и се загрижени за нивниот секојдневен комфор. Не можете да одите кај нив и да зборувате за помалку купување или за промена на однесувањето. Некои луѓе едноставно треба да конзумираат повеќе затоа што нивните основни потреби не се исполнети. Затоа правдата е вистинскиот збор, наместо еднаквоста. Кога ќе почнете да зборувате за правда, за фер распределба на средствата, тогаш тоа ќе биде прифатливо за луѓето.

Најдоброто истражување што го направив во Манчестер беше заедничко наречено Мос Сајд, што е добро позната како издвоена, но разновидна област. Ние се обраќаме кон жителите на теми како што е квалитетот на животната средина и квалитетот на нивниот живот, таму најголем проблем беше отпадот на улиците. Ние, исто така, работевме со жители мигранти од Сомалија, кои креаторите на политиките ги третираат како

ОД ИСТАТА ЛОГИКА
ШТО ЈА НАОЃАМЕ ВО
КОЛОНИЈАЛИЗМОТ,
КАПИТАЛИЗМОТ И
ПАТРИЈАРХАЛНОТО
РАЗМИСЛУВАЊЕ.

тешко достапни – и дека заедничките работи не ги разбираат, а принципите и грижа за природата ги сметаат за непотребно трошење време. Да се биде отворен за тоа дава надеж за поинклузивно разбирање на одржливоста. Треба да престанеме

да ни се причинува дека грижата за животната средина е беспотребна, и дека грижата е само на средната класа. Време е да се започне со деколонизација на екологизмот и политиките за климатските промени. Колку повеќе ја преиспитуваме тесната рамка на западниот екологизам, толку повеќе ќе се промени.

Не помагате кога комуникацијата за климатските промени е апстрактна во врска со „намалувањето на емисијата“, „за милиони пати“ или „за неутрализирање на климата“. Како оваа егзистенцијална криза е само небитна бројка на планетата?

ШЕРЛИН МЕК ГРЕГОР: Науката е јасна. Повеќе нема дискусија за тоа. Па, што да правиме? Треба да дискутираме позаинтересирано и треба да учествуваат повеќе луѓе. Како изгледа тоа пост-јаглен, фер и праведно општество? Знаете што, науката треба да ја преточиме во опиплива сопственост. Како да имате вработувања за вашите лица? Во какво општество сакате да живеете? Кои се нивните основни принципи? Тоа е грижа за своите и за планетата. Визијата треба повеќе да биде подобра од онаа за соларните панели, енергетската ефикасност, домувањето и одмереното

ПОВЕЌЕ БИ САКАЛ ДА

ИМАМ ДЕМОКРАТИЈА

ВО СИРОМАШНА

СРЕДИНА ОТКОЛКУ

РЕПРЕСИЈА ВО

СОВРШЕНО

ОПКРУЖУВАЊЕ.

НЕ НИ ТРЕБА МАЛКУ

ДЕМОКРАТИЈА,

НИ ТРЕБА МНОГУ,

МНОГУ ПОВЕЌЕ.

земјоделство. Во Мој Сајд куќите се толку стари, што дури и сега не можете да ги направите независни од јаглен. Па, од каде да почнеме? Сакате да го прескокнеме научниот жаргон и да го поставиме квалитетот на здравјето во центарот?

Изборите одново и одново докажуваат дека луѓето се подготвени да гласаат против сопствените интереси. Некои гласови во еколошката заедница навестуваат директни избори што може да создаде недемократска влада. Се чини дека не само што живееме во климатска криза, туку и во демократска криза?

ШЕРЛИН МЕК ГРЕГОР: Повеќе би сакала да имам демократија во сиромашна средина, отколку репресија во совршено опкружување. Не ни треба малку демократија, ни треба многу, многу повеќе. Во целиот свет, и секако во Велика Британија, партиската политика станува крајно поларизирана и токсична. Се губи видот, а омразата се негува со стратегија и со негативни кампањи. Тоа е тажна и вознемирувачка еволуција. Но, можеби тоа е шанса да процветаат и алтернативите.

Имаше неколку интересни и успешни експерименти со собранијата на граѓани во Ирска и во Британска Колумбија околу данокот на јаглен. Во Велика Британија, помалите и поконкретни избори на граѓаните доведоа до забрана на ГМО.

Наоѓањето заеднички јазик, зборувањето и слушањето се очајно потребни. Мојам да замислам кога собранијата на граѓани ќе започнат да се формираат во градовите, па дури и на ниво на помали заедници. Градовите се далеку пред националните влади во однос на климата - тие се вистинската сила за да се направи ова. Но, тие, исто така, се борат да допрат до неопределените. Градоначалникот на Манчестер секоја година се обидува да организира зелен самит. Навистина е убаво да се оди таму, но ако погледнете наоколу ќе видите само незаинтересирани лица. „Не се знае како да се анимираат луѓето“, тоа е често слушаната жалба - за која велам: „Излезете таму и поттикнете дискусии, отворени дискусии со неколку едноставни прашања. Снимете ги идеите на луѓето. Децентрализирајте се што може повеќе и отстранете ги пречките“. Децентрализацијата е многу

екофеминистичко гледиште. Не само процесот на донесување одлуки, туку и доминантното знаење и информираност.

Тврдите дека нема време за бавен процес на собирање на производот, а се смета дека не треба да има решенија што треба да се остварат со брзо темпо.

ШЕРЛИН МЕК ГРЕГОР: Не негирам дека климата е вонредна состојба, но понекогаш тоа се користи за да добие одредена насока, па затоа ме загрижува овој јазик за „климатска вонредна состојба“. Можеби е реторички корисно, но има и негативна страна. Што се случува во итните случаи? Дозволено е да преземете исклучителни мерки. Ова може да значи одземање на правата на луѓето, што е нешто што никогаш не можеме да дозволиме да се случи.

Како одговор на аргументот „ние треба да извршиме надградување“, сакам да истакнам дека мора да цениме секаков вид на осмислена акција. Треба многу мускули за да се фокусираме на големи решенија, на политика на отпор и борба. Ова мора да биде јавно посочено затоа што тоа е начин да се изразат сомневања во умовите на оние кои се подготвени да дејствуваат. Некои велат дека грижата за сопствената градина нема никаква смисла во локалната заедницата.

Еден пример да ви дадам од моето соседство, каде што има голема сиромаштија, отуѓеност и социјална изолација. Луѓето решија да се здружат и да започнат со чистење на заборавените зелени простори и улочки, да садат цвеќиња и да создадат убави места за игри на децата и за старите

лица. Не е тоа голема работа, може да се каже, станува збор само за луѓе кои се здружиле и кои заедно се грижат и ги одржуваат тие растенија. Но, она што навистина го остваруваат е повратен контакт и поврзување. Можност првпат со некој од Малезија да разговарате, со некоја постара жена од Јамајка и да сфатите дека имате многу заедничко. Толку надеж има во сето тоа.

ШЕРЛИН МЕК ГРЕГОР

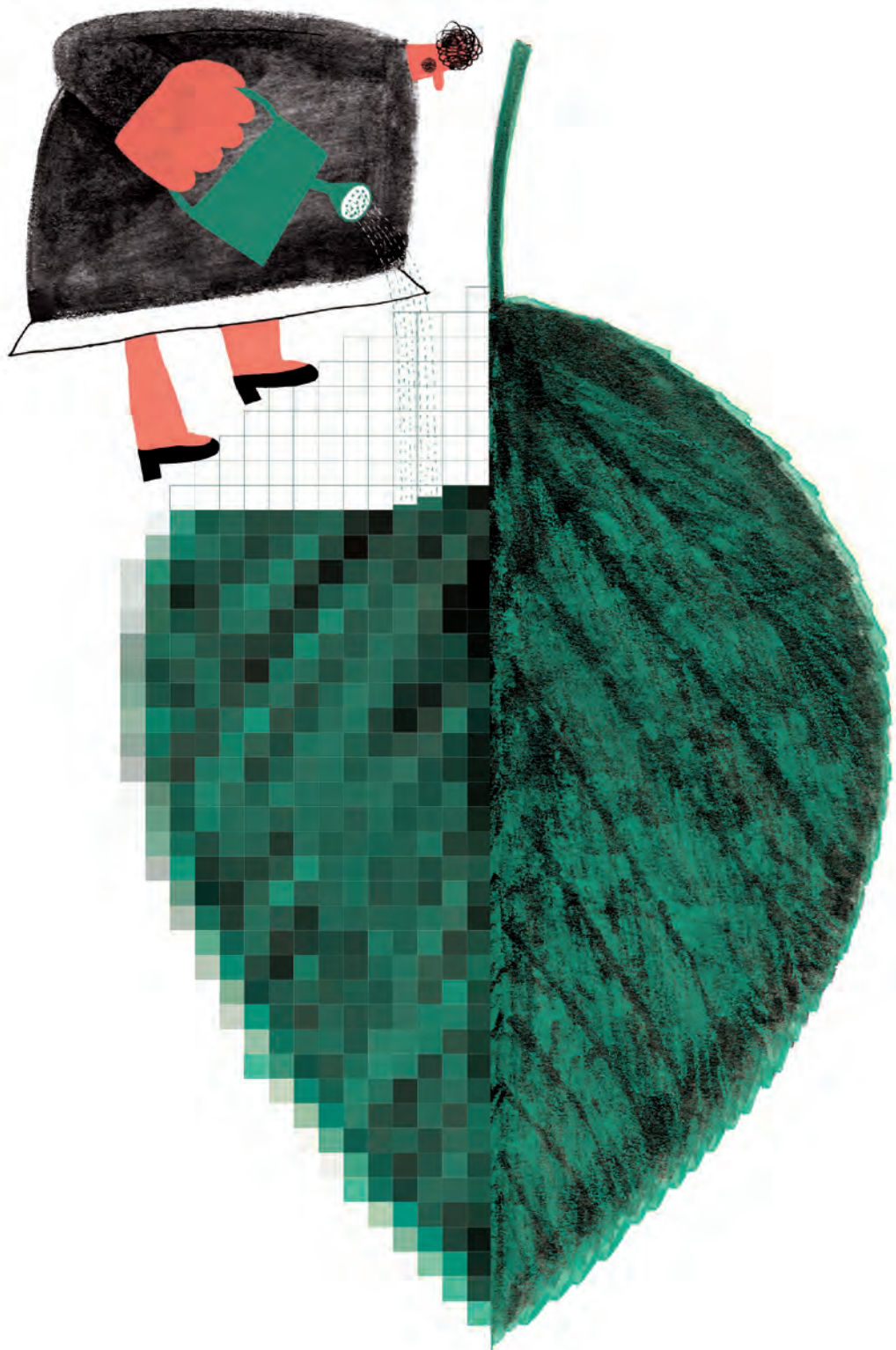
е канадски социјален научник за животната средина во Институтот за одржување на потрошувачката на Универзитетот во Манчестер, Велика Британија. Нејзин последен проект е книгата „Прирачник за род и животно средина“ (2017 година).

ТАЈН ХЕНС

е новинар за климатски промени и автор на делото „Малиоџ оџџор“ (2015 г).

ПОСВЕТЕНИ НА РАСТЕЖ

ПРОМЕНА НА ФОКУСОТ НА ИНСТИТУЦИИТЕ КОН БЛАГОСОСТОЈБА

ИНТЕРВЈУ СО
ЕЛОИ ЛОРАН
ОД **ЛОРЕН**
СТАНДАЕРТ

Треба да се појави нова парадигма на политика што е способна широко и еколошки да размислува за благосостојбата, одржливоста и правдата.

Дали Европскиот Зелен Договор е знак дека структурите на моќ се разбудија од климатската вонредна состојба? Сè уште не, тврди Елои Лоран. Институциите страдаат од инерција, идеите стануваат статии на вера, а интересите се тврдоглави. Реформите на европско и национално ниво се од суштинско значење. Од тесен фокус на растот на БДП, треба да се појави нова парадигма на политика што е способна широко и еколошки да размислува за благосостојбата, одржливоста и правдата.

ЛОРЕН СТАНДАЕРТ: Зошто велите дека БДП веќе не е корисен индикатор за јавната политика?

ЕЛОИ ЛОРАН: Првата криза е нееднаквост во рамките на земјите. Нееднаквоста е сè повеќе неодржлива и не се однесува само на приходот и богатството, туку и на здравството и образованието. Оваа криза не влијае само врз економската динамика, туку и врз социјалната соработка. Втора е еколошката криза: само треба да се погледнат пожарите во Австралија и Амазон, постојаните природни катастрофи и огромните последици од глобалното затоплување. Третата криза е таа на либералната демократија. Податоците на Фридом Хаус покажуваат дека многу земји кои во последно време се одлучија за демократски режими сега скршнуваат од него. Во 90-тите години, Централна и Источна Европа беше новата граница за демократијата. Сега е граница за авторитарни режими. На друго место, се избираат груби неолиберали. Демократијата е нападната не само во земјите каде таа беше сон, туку и во земјите што некогаш се сметаа дека се срцето на демократијата: Грција, Франција, Велика Британија, САД и Индија.

Растот на БДП не ни кажува ништо за да ги разбереме овие кризи, ниту ни дава анализа или решенија за политиките. Можете да го погледнете растот на БДП по глава на жител на која било земја во светот и дури и да не ги забележите овие големи кризи.

FR

Ова интервју е достапно на француски јазик на веб-страницата на *Зелениот европски журнал*

**HALTE À LA
CROISSANCE,
VIVE LE BIEN-ÊTRE**

Face à l'addiction à la croissance il faut recâbler les institutions pour la construction d'un État social écologique.

Од финансиската криза во 2008 г., дури и пред тоа, предлозите за алтернативи на растот на БДП беа популарни во Европа и на други места, како и во Обединетите нации. Зошто оддалечувањето од БДП изгледа далечна перспектива?

ЕЛОИ ЛОРАН: Транзициите се случуваат - или не се случуваат - поради три главни фактори: идеи, интереси и институции. Кога станува збор за идеи, треба да се направат мноштво на интелектуални обука. Од 1934 година, идејата за БДП и неговиот раст како еден вид компас е длабоко вкоренета во нашата имагинација преку училиштата, универзитетите и другите институции. Оваа доктрина е одобрена од огромното мнозинство економисти и генерално се провлече во општеството. Во реалноста, БДП е слабо разбран и ретко се доведува во прашање. Тој концепт доби речиси мистична димензија. Земете го претседателот Макрон, школуван во најдобрите училишта во Франција. За него, економијата е почетна точка, како и финансиите и стапката на раст на БДП. Слепилото околу БДП зборува за тотално отсуство на земањето предвид на реалноста и отсуството на екологијата.

Предизвик за 2020-тите е промена на економијата и како систем на размислување и како социјален систем. Денес, главното упориште на отпорот кон транзицијата не е граѓанското општество или политичкиот свет, туку економскиот систем.

Институциите се отелотворени идеи како место на моќ и растот на БДП е политички моќен

Бруто домашно производство (БДП) се однесува на најголемиот износ на стоки и услуги направени во една економија за даден период. Се мери со следење на протокот на приход, расход и додадена вредност. Напорите да се осигураат дека БДП ја зафаќа „реалната“ големина на економијата доведува до чудни сметководствени практики за зајакнување со цифри како „импутирана набавка“, што е можно да се купи ако сакате да живеете во можност да се одржи во домот, тогаш треба да се активира или да се натпреварува на црниот пазар како што е трговија со дрога. Покрај влијанието, има и многу други активности од витално значење за општеството, како неплатената грижа за децата, не е вклучено. Растот се однесува на реално внимание на БДП. Како што е утврдено во одреден период, растот на БДП го спушти само мал дел од она што ја утврди човечката благосостојба и не нуди еластичност, одржување или дистрибуција.

затоа што е вграден во начинот на креирање на владините буџети. Во целиот свет се донесуваат закони за поттикнување на растот на БДП. Поголемиот дел од времето, статистичките податоци дадени на членовите на парламентот не се однесуваат на ништо друго освен на БДП и на неговите компоненти. Тие податоци не ги прикажуваат само нееднаквоста, природниот свет или влијанието врз индустриските активности во екологијата.

Интересите се несомнено најтешки за надминување. Некои луѓе и организации размислуваат само на раст, бидејќи тоа е во нивна полза. Тие

не сакаат да откриваат работи што не се мерат со овој индикатор, бидејќи тие всушност ги уништуваат тие работи.

Како може овие пречки да се надминат за да го прекинат влијанието на БДП?

ЕЛОИ ЛОРАН: Зелената транзиција треба да учи од претходните општествени достигнувања. Што се однесува до брачната еднаквост, општествата преминаа од општо хомофобични во прифаќање на брачна еднаквост за една деценија. Потребно беше организирање, расправи и деконструкција за да се навлезе во срцето на системот на интереси и на идеите во институциите. Предизвик за 2020-тите беше промена на економијата и како систем за размислување околу социјален систем. Денес, главното упориште на отпорот спрема транзицијата не е граѓанското општество или политичкиот свет, туку економскиот систем. Економските имагинарности, кои јас ги нарекувам економски митологии, како и моделите на потрошувачка и производство, ја прават транзицијата многу конкретна.

Клучот е во тоа како се планираат буџетите. Институциите ги темелат своите буџетски одлуки врз индикатори, кои денес се насочени опсесивно кон растот на БДП. Мојот предлог е едноставен: насочете ја јавната политика врз основа на различни индикатори.

Знаци на промена се појавија околу 2007 до 2009 година со Европската конференција за БДП и извештајот на Комисијата - Стиглиц. Во 2015

година, Обединетите нации воспоставија 17 цели за одржлив развој и ги постигнаа покажувајќи дека БДП не доминира во агендата. Во 2019 година, четири земји одлучија да го променат концептот на БДП со индикатори за благосостојба како нивен компас: Финска, Нов Зеланд, Шкотска и Исланд. Во многу институции - како што се OECD или Француската агенција за статистика INSEE - има знаци дека вербата во БДП опаѓа. Она што понекогаш најдобро ја објаснува ирационалната централна точка резервирана за БДП и растот е имагинацијата: верувањето е помоќно од мислата или размислувањето кај луѓето. Верувањето во растот е навистина ирационално, според редоследот на митологијата. Но, промената е во тек, дури и кога не се движи доволно брзо.

Дали движењето подалеку од растот значи дека треба да се надмине капитализмот?

ЕЛОИ ЛОРАН: Не знам што е капитализам големо-К или што би значело оставањето на неговото мислење. Знаам што е раст. Капитализмот го менува својот изглед секоја деценија и постои, речиси секаде во различни форми, веќе пет века. Постојат две општи дефиниции на капитализмот: поделба на средствата за производство и работна сила и манипулација со времето за создавање богатство од профит. Овие два елемента не се нужно некомпатибилни со зачувувањето на био-сферата. Финска е една од најнапредните земји на планетата кога станува збор за одржливоста, оданочувањето на животната средина, здравјето и борбата против социјалната нееднаквост, а е капиталистичка земја.

АКО РАСТЕЖОТ Е
НОВАТА ОБЛЕКА
ТОГАШ ПРЕКУ
ЗЕЛЕНИОТ
ДОГОВОР СЕ
РАЗДВОЈУВА
МАТЕРИЈАЛНАТА
ЕФИКАСНОСТ И
КЛИМАТСКАТА
СТРАТЕГИЈА
НА ЕВРОПА Е
ОСУДЕНА НА
НЕУСПЕХ.

Дали институциите се залагаат за промена на нивниот однос спрема растот?

ЕЛОИ ЛОРАН: Клучот е како да се планира буџетот. Институциите ги темелат своите буџетски одлуки врз индикатори, кои денес се насочени опсесивно кон растот на БДП. Мојот предлог е едноставен: насочете ја јавната политика врз основа на различни индикатори. За тоа е потребна акција на европско и национално ниво. Статистичките податоци покажуваат дека состојбата во нивната земја треба да се подобри за да се вклучат индикатори за благосостојба и одржување и одржување и за покривање, на пример, нееднаквост, инфраструктура, здравство, образование и животна средина, што треба да се направи на ниво на региони, градови и општини, како што е практика во светот. Управување со законот може да го направи вашата деловност да се насочи кон интернационализирање на работењето и да ја преземе одговорноста за социјалното влијание и влијанието врз животната средина направено од процесите на производство.

На ниво на ЕУ, европскиот семестар што ги обврзува земјите-членки да ги применуваат критериумите за буџетска дисциплина поврзани со растот, мора да се реформира.¹ Идејата промовирана од Пактот за стабилност и раст, според кој дисциплината и растот се двата столба на Европскиот проект, е опасна. Доколку соработката меѓу државите и благосостојбата се мереше наместо дисциплината и растот, тоа ќе беше вистински напредок на европско ниво. За да се случи тоа, нема потреба да се закопа Комисијата von der Leyen, само за да се има повеќе податоци. Оваа Комисија треба да сфати дека не дошла на власт во Европа од 1995 година, туку од 2020 година.

Европската Комисија го објави својот Европски зелен договор. Дали е ова започнување на транзиција кон зелената политика?

ЕЛОИ ЛОРАН: Како што изгледа, не. Претседателката на компанијата Von der Leyen повтори дека Европскиот Зелен Договор е нова стратегија за раст. Една недела пред да биде презентираан од Комисијата, Европската агенција за животна средина објави извештај со кој ќе потврди дека ако

¹ Each year, the European Commission scrutinises the policies and budgets of national governments to make a series of recommendations. If government borrowing is deemed excessive in relation to GDP then governments face fines and sanctions from the European Commission.

ПРЕДИЗВИК ЗА
2020-ТИТЕ БЕШЕ
ПРОМЕНА НА
ЕКОНОМИЈАТА И
КАКО СИСТЕМ ЗА
РАЗМИСЛУВАЊЕ И КАКО
СОЦИЈАЛЕН СИСТЕМ.

Унијата продолжи да го надмине економскиот раст, нема да успее да ја засили човековата благосостојба преку биосферата.²

Планот и целите за климата се разочарувачки, но она што е најпроблематично е идејата за раздвојување. Раздвојување на растот на БДП од емисиите на CO₂ и употребата на природни ресурси е илузија. Доволно е да се погледне глобалната енергетска мешавина, од кои фосилните горива сочинуваат 80 проценти, или фактот дека економите трошат повеќе природни ресурси отколку било кога во 20от век. Растот на БДП е синоним за вложување на еколошката катастрофа, во Европа како и во регионите каде што Европа ги добива своите ресурси. Растот на БДП ја маскира реалноста и, притискајќи го растот до максимум, каде се добива впечаток за извонредено поврзување наместо раздвојување. Од 1990 година, емисиите на CO₂ на глобално ниво се зголемија за 60 проценти, додека БДП е зголемен за 380 проценти. БДП се зголеми за 30 пати од 1970 година, засенувајќи го фактот дека потрошувачката на природни ресурси е тројно зголемена.

Ако растежот е новата облека тогаш преку Зелениот договор се раздвојува материјалната ефикасност и климатската стратегија на Европа е осудена на неуспех.³ Денес, Европската унија ги употребува своите амбиции затоа што ги промовира своите цели и занемарува да ги изолира

специјалните алатки. Уште повеќе, не прифаќајќи социјална правда како цел на Зелениот договор. Од самиот почеток, новиот

договор на Рувелт користеше еколошки мерки како средства за постигнување социјална правда. За Зелениот нов договор, Александрија Окасио-Кортес од САД ќе рече, дека се занимава со нееднаквост, а не со раст.

Во Брисел, тие ќе ви помогнат да ја ограничите климатската политика ако сакате да ја изгубите неговата конкурентност иако работните места можат да бидат изгубени.

ЕЛОИ ЛОРАН: Ниту една студија не покажува дека климатските политики би довеле до степен Европа да ја изгуби својата конкурентност. Загубите на работните места можеа да предизвикаат штета на макроекономските политики и играта за стабилност и раст. Климатските политики немаат никаква врска со рецесијата што го уништи еврото. Овој аргумент постои веќе 20 години. Кина не загуби никаква конкурентност со вложување во соларните панели. Реалност е дека обновливите извори на енергија се одлични за создавање работни места, дека оданочувањето на животната средина е премало и дека еколошките политики не се никаде во близина на местото каде што треба да бидат.

2 European Environment Agency (2019). *The European environment – state and outlook 2020: Knowledge for transition to a sustainable Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

3 За целосна анализа види: Éloi Laurent (2020). "The European Green Deal: Bring back the new". Policy brief (63). OFCE, Centre de recherche en économie de Sciences Po.

Исто така, се вели дека ќе мора да има надоместок за сите изгубени работни места поради транзицијата кон позелена економија.

ЕЛОИ ЛОРАН: За да ја направиме транзицијата има само малку место во предлогот на Зелениот договор на Европската комисија која е ограничена. Транзицијата се однесува многу повеќе од финансискиот надоместок за работниците во секторот за фосилни горива. Пред 10 години, Извештаите на Меѓународната организација на трудот ја ограничија врската меѓу социјалата и животната средина со вработувањето и ги споредија зелените работни места со веќе постоечките работни места. Но, врската ги надминува вработувањата, особено вработувањата во смисла на компромис меѓу 20-от век меѓу работниците и капиталот. Денес, врската меѓу социјалата и животната средина се однесува на здравјето и екологијата. Урбаното загадување во Европа убива 500 000 луѓе годишно. Загадувањето на воздухот и неговите здравствени последици, пристапот до квалитетна храна и спречување на хронични заболувања, се теми кои, исто така, влијаат врз работниците.

Тврдите дека само транзицијата во 21 век бара „социјално-еколошка состојба“. Како се разликува тоа од социјалната држава, иако е многу ослабена од неолиберализмот, како што е ситуацијата денес?

ЕЛОИ ЛОРАН: Социјално-еколошка состојба произлегува од истата филозофија како и

социјалната држава. Социјалната држава има цел да ги заштити поединците од нивните колективни социјални ризици кои можат да ја уништат благосостојбата. Разликата е во природата на ризикот: тој не е само болест, старост, мајчинство или сиромаштија, туку и сушите, горештините и поплавите. Социјално-еколошката држава ја има моќта за регулирање на времето на работата, условувањето на темпото на финансискиот свет и за соочувањето со предизвиците на 21-от век.

ЕЛОИ ЛОРАН

е виш научен соработник и професор на Science Po, а повратен професор на Универзитетот Стенфорд. Неговата последна книга е: „*Новата еколошка економија: Одржливост и правда*“ (2019).

ЛОРЕН СТАНДАРТ

е поранешен главен уредник на *Зелениот Европски Журнал*.

Зелениот договор за геополитичките случувања

Во 21 век, геополитиката се врати со одмазда. „Геополитичката комисија“ на Урсула фон дер Лајен ќе мора да биде подготвена да ги вложи своите пари таму каде што е касата на Европскиот Зелен Договор за да успее. Родерик Кеферпутц анализира што ќе значи тоа во однос на геополитизираниите планови на ЕУ и зошто Зелените треба сериозно да ја сфатат оваа задача во следните години.

Пред повеќе од една деценија, светот влезе во најновата економска и финансиска криза како што е големата депресија. Како одговор, владите соединија пакети со економски стимулации во вредност од неколку милијарди годишно. Оваа криза го роди концептот на Зелениот Нов Договор. Идејата за користење на економскиот стимулативен пакет истовремено имаа цел да ја поттикнат економијата, но и да спречи таа да направи големо влијание врз климатските промени. За жал, мал број од националните власти го следат тоа.

Една деценија подоцна, можноста повторно се појави. Светската економија повторно е на работ на економскиот пад во услови на климатска катастрофа. Во оваа ситуација, Зелениот Нов Договор ќе биде win-win ситуација.

Новата Европска Комисија, предложена од претседателката Урсула фон дер Лајен ги прифаќа овие реалности и прифаќаат да

го направат „Европски зелен договор“ што е европска политика за водење на политиката спрема нова стратегија за економска раст што треба да предвиди непосредни случувања на континентот и во светот до 2050 година. Тоа беше прашање на време кога Комисијата ќе ја унапреди таквата агенда, нешто слично на она што го поддржуваат Зелените низ цела Европа со години.

Зелениот Нов Договор секогаш се однесува на поврзување на економските и климатските проблеми и истовремено решавање на истите. Тоа им овозможи на Зелените да формулираат кохерентна економска и финансиска политика и да излезат од нивната еко-ложа додека растат политички. По Големата рецесија, „Зелениот Нов Договор“ се најде на насловните страници и беше во согласност со политичкиот став, бидејќи „Зелените“ стануваа сè попознати по нивната политичка програма.

ГЕОПОЛИТИКАТА СЕ ВРАЌА

Би било нереално да се верува дека концептот развиен во првата декада на 21-от век може да се пренесе во 2020-тите години без ажурирање. Светот се смени. Прашањата на денот веќе не се само економски, социјални и еколошки. Геополитиката се врати со одмазда. Според зборовите на историчарот Роберт Каган: Информацијата за џунглата расте, во услови на фундаментално геополитичко престојување, како резултат на последното распаѓање. САД и Кина се затворени во хегемоничен конфликт. Средниот Исток е буре барут. Либералната демократија е во повлекување. Светската трговска организација се соочува со егзистенцијална криза. Протекционизмот е во порак. НАТО и трансатлантските култури се под притисок. Светскиот Поредок нема да трае засекогаш.

Под овие околности, геополитиката се донесува во преден план и е во центарот на вниманието. Потребно е да се разгледа етапно, и да се интегрира во секоја политика и политичко прашање. Новата Комисија на ЕУ сака да го развие тоа, Урсула фон Дер Лајен вети дека ова ќе биде „геополитичка“ Комисија. Хосеп Борел, шефот за надворешна политика на ЕУ, смета дека ова е потребно „за да се научи да се користи јазикот на моќта“. До сега, сепак, тоа не е интересно. Различното размислување се појавува кај

РОДЕРИК КЕФЕРПУТЦ

работи за единствената регионална влада предводена од Зелените во Германија како заменик-шеф на единицата за политика и стратегија во Државното министерство во Баден-Вуртемберг. Претходно беше шеф на канцеларијата на европратеникот Рајнхард Бутикофер, ко-претседател на Европската партија на Зелените. Тој е магистер на Универзитетот во Оксфорд.

населението – геополитиката и Европскиот зелен договор се веќе во изолација. Во геополитички свет, Европскиот Зелен Договор треба да биде геополитизиран.

Сферите на безбедност и економија се повеќе се поврзани. Веќе не станува збор за економија, туку за геоэкономија. Неолибералната филозофија на отворени пазари, непречената слободна трговија и се што е дозволено заврши. Во државата се врати политиката на комбинирање на безбедноста, интересите и на економијата. Улогата на Huawei во 5G, иницијативата за еден појас еден пат во Кина, екстериторијалните санкции на САД против гасоводот „Северен ток 2“ и контролата на извозот на САД против високотехнолошката стока од Кина се економски геостратешки проблеми во кои сите ги следат интересите.

ДОГОВОР КОЈ РАЗМИСЛУВА СТРАТЕШКИ

Геополитизирање на Европскиот зелен договор е задача со која мора да се справат Зелените. Зелени партии кои го зајакнаа својот економски профил преку годините сега мора да работат на нивниот геополитички профил. Тоа вклучува развој на поширока идејна рамка и стратегија – тоа не е лесна задача со оглед на традиционалните пацифистички корени

на Зелените и скептицизмот кон политиката на моќ. Економист неодамна забележа дека, иако „повеќето зелени одамна го фрлија својот инстинктивен пацифизам“, нивните импулси во надворешната политика, било да е тоа на Кина или Русија, „не сочинуваат поширока стратегија.“¹

Геополитичките размислувања мора да земат предвид три различни перспективи. Прво, Европскиот зелен договор треба да размисли за својот придонес спрема постоечките геополитички предизвици во Европа. Второ, треба да размисли за влијанијата што може да ги има Европската енергетска транзиција врз остатокот од светот. Трето, тој мора да има влијание врз потенцијалните случувања во рамките на ЕУ и неговите потенцијални ефекти надвор од ЕУ.

Прво, Европа е во се потешка позиција. Соединетите Држави и Кина го поткопуваат мултилатералниот поредок, борејќи се за сферите на влијание. Европа е во средината меѓу обете страни кои вршат притисок врз ЕУ и нејзините земји-членки да избераат страна. Огромниот европски извоз иако е економски корисен, создава политичка рана. Извозната способност како и актерите и нивниот порив за директни странски инвестиции во Европа стануваат нешто како Ахилова петица.

САД и Кина ефективно ја притиснаа Германија преку нејзиниот автомобилски сектор. Додека Пекинг ја предупредуваше Германија дека може да увезува помалку автомобили, доколку Германија ја блокира Huawei во мрежата на 5G, Вашингтон се закани дека ќе воведат тарифи за европските автомобили доколку Германија не го активира арбитражниот механизам на иранскиот нуклеарен договор (кој тоа и го стори). Пишувајќи во „Фајненшл тајмс“, Волфганг Минчау ги зариноктите во главата: „Ако Европа ги имаше своите модерни предупредувачи, тоа би започнало решавање на таа специфична ранливост затоа прво: запрете ја зависноста од извозниот вишок за да ставите крај на уцената.“²

Европскиот Зелен Договор може да ја реши таа ранливост. Диверзифицирање на економијата и зајакнување на домашната потрошувачка ќе ги намали странските економски можности. Исто така, ќе ја стави ЕУ во добра позиција да има корист од глобалниот тренд за декарбонизацијата.

Трката за чиста технологија е во тек. Европа е во политичка позиција да ги постави стандардите, финансирањето и регулаторниот режим во оваа нова стратешка индустрија. Во овој контекст, Европскиот Зелен Договор може да биде столб на стратегијата за поврзување на

1 “From Protest to Power – The stars have aligned for Germany’s Greens”. *The Economist*. 2 January 2020. See: <<https://www.economist.com/europe/2020/01/02/the-stars-have-aligned-for-germanys-greens>>.

2 Wolfgang Münchau. “There is a void where European foreign policy should be”. *Financial Times*. 19 January 2020. See: <[on.ft.com/2SaZfql](https://www.ft.com/content/2SaZfql)>.

ПОТЕГ НА
ЦЕЛОСНО
ОБНОВЛИВ
И ЕФИКАСЕН
ЕНЕРГЕТСКИ
СИСТЕМ ЌЕ
ЈА ОДВИКНЕ
ЕВРОПСКАТА
ЕКОНОМИЈА
ОД НАФТА И
ПРИРОДЕН ГАС ОД
АВТОКРАТСКИТЕ
ДРЖАВИ,
НАМАЛУВАЈЌИ
ГО ВЛИЈАНИЕТО
НА РУСИЈА, КОЈА
ИЗВЕЗУВА ГАС.

Европа, промовирајќи одржлива инфраструктура во земјите на европските граници и пошироко. Интеграцијата на соседните земји во енергетската мрежа на ЕУ ќе ги продлабочи економските врски и ќе го спречи кинескиот притисок да наметне индустриски стандарди и да изгради економска доминација, што се гледа во иницијативата за економски појас и пат кон Кина.

Енергијата е клучна геополитичка карактеристика на Европскиот зелен договор. Енергетската безбедност е единствениот геополитички аспект на размислувањето на Зелениот нов договор што во изминатиот период доби соодветно внимание. Потег за целосно обновлив и ефикасен енергетски систем ќе ја одвикне европската економија од нафтата и природниот гас од автократските држави, намалувајќи го влијанието на Русија која што извезува гас. Одговарајќи на климатските цели во Париз, Европскиот Зелен Договор ќе го зајакне мултилатерализмот. Како климатска политика, тој, исто така, ќе ја намали веројатноста за суши, поплави и недостиг на вода - бидејќи сите од нив имаат потенцијал да предизвикаат идни геополитички настани, од конфликт до движење на бегалци.

Може дури и да се замисли Европскиот Зелен Договор како политика што може да го

зајакне еврото на меѓународно ниво. Марк Леонард, директор на Европскиот совет за надворешни работи, тврди дека со промовирање на зелените финансиски пазари и издавањето на зелени обврзници, „Европа може да обезбеди поголема економска независност од другите сили и да започне да го воспоставува еврото како глобална валута.“³

ПРЕСМЕТУВАЊЕ НА ПОСЛЕДИЦИТЕ

Сепак, геополитичките импликации на политиките на Европскиот зелен договор не можат да се запостават. Што ќе се случи со регионот на Блискиот Исток и Северна Африка кога нејзините држави не можат да се потпрат врз Европа и да очекуваат тие

да ја купи нивната нафта? Каква иднина имаат во пост-фосилниот светски поредок? Политичко-економската промена може добро да се докаже како извор на регионална нестабилност, конфликти и граѓански-војни во непосредното соседство на Европа. Националните корпорации за нафта и гас во регионот, одговорни за повеќе од половина од глобалното производство на нафта, ќе имаат сериозни проблеми кога нивните средства ќе бидат замрзнати. Меѓународната агенција за енергетика откри дека државните енергетски групи не се подготвени за чистење на горивата: „никоја од големите национални нафтени компании не ги плаќа нивните национални влади за лидерски улоги во обновливите извори“.⁴ Продажбата на нафта и гас опфаќа повеќе од 60 проценти од фискалните приходи во земји како Саудиска Арабија, Ирак, Кувајт и Катар. Новиот светски енергетски режим ќе создаде победници и губитници. Европскиот договор со зелена боја треба да обезбеди улога на губитниците во новиот поредок за климата.

Еден начин да се постигне ова би било да им се помогне на овие држави да воспостават амбициозна инфраструктура за обновлива енергија поврзана со Европа (како што е проектот DESERTEC)⁵, дозволувајќи

3 Mark Leonard. “The Green Deal will make or break Europe”. *Project Syndicate*. 13 December 2019. See: <bit.ly/2v798My>.

4 “State oil companies underprepared for transition to cleaner fuels”. *Financial Times*, 20 January 2020. See: <<https://on.ft.com/2OxGT0d>>.

5 The DESERTEC project was a German-led private sector initiative established in 2009 with the aim of providing around 20 per cent of Europe’s electricity by 2050 through a network of solar and wind farms across the Middle East and North Africa region.

и на ЕУ да увезува обновлива електрична енергија или да обезбеди, на пример, начин сончевата енергија во регионот да може да се користи за производство од водород што може да се користи за авионски патувања или товарни долги превози. Стариот свет на енергија мора да се остави во минатото, но соседите во Европа треба да можат да го најдат своето место во новиот свет. Идеална, поддршка за регионот би била поврзана со реформите во областите на корупцијата, транспарентноста, демократијата и човековите права.

Европската унија треба да биде свесна за дивергентните интереси околу политиките на Европскиот Зелен Договор. Предлогот за даноци за прилагодување на границата со јаглен е дизајниран да создаде еколошки „еднакви услови“. Од една страна, тарифите за климата ќе осигураат дека европските компании не се натпреваруваат со неповолна позиција. Од друга страна, тие би можеле да воведат контра-тарифи и да доведат до пошироки трговски војни со што ќе го поткопуваат меѓународниот поредок за трговија.

ЕУ ќе мора внимателно да се справува со спротивставените цели. Зелените често пати беа гласни во спротиставувањето на договорите за слободна трговија. Во свет каде мултилатерализмот и меѓународната трговија се на удар, тие мора да размислат дали некои трговски договори, иако несовршени,

може да бидат потребни како средства за да се потврди поширокиот поредок.

На крај, но не и најмалку важно, Европскиот Зелен Договор не треба да биде политика на транзиција што создава победници и губитници во рамките на ЕУ. Марк Леонард предупреди дека тоа може да ја „унапреди или растури“ Европа. Може да биде платформа што ја обединува Европа и ја зајакнува наспроти Кина и САД, или може да ја подели Европа меѓу Исток и Запад. Доколку се случи тоа, трети страни како Кина, ќе имаат лесна работа за поделба на Европа уште повеќе.

Кина веќе воспостави свои основи во Централна и Источна Европа со ветувања за инвестиции. На овој регион му треба соодветна финансиска поддршка при неговата транзиција за одржлива економија. Ова

против ЕУ. Погонот за штедење на Германија во Европа веќе покажа што се случува кога резервоарите за економија на ЕУ не ги поддржуваат оние членки во економски тешкотии. Благодарение на недостатокот на инвестиции од ЕУ, Кина се здоби со влијание во Грција со купување стратешки постројки.

Европскиот Зелен Договор мора да ја прифати реалноста на нашата геополитичка ера – која е амбициозна задача за новата Комисија. Сите различни служби и одделенија на ЕУ ќе мора да разговараат едни со други, а амбасадите и претставништвата на ЕУ во странство ќе мора да преземат соодветно обучен персонал за насочување на геополитиката и енергетската транзиција. Како што растат партиите на Зелените, тие, исто така, мора да почнат да размислуваат за

*СИЛО-МЕНТАЛИТЕТОТ СЕ ПОЈАВУВА СЕПРИСУТЕН -
ГЕОПОЛИТИКАТА И ЕВРОПСКИОТ ЗЕЛЕН ДОГОВОР СЕ
ВОДАТ ИЗОЛИРАНО. ВО ГЕОПОЛИТИЧКИ СВЕТ, ЕВРОПСКИОТ
ЗЕЛЕН ДОГОВОР ТРЕБА ДА БИДЕ ГЕОПОЛИТИЗИРАН.*

потенцијално може да добие карактер на Маршалов план за да им помогне на економите на Централна и Источна Европа да опстанат во 21-от век. Поставувањето на Зелениот Договор за директен интерес за земјите-членки на ЕУ ги прави помалку убедливи понудите за странски инвестиции

геостратегијата. Во следните неколку години, Зелените треба да ги зацврстат столбовите на институциите на ЕУ за да се осигураат дека е развиена геополитичката стратегија за Европскиот зелен договор. Подобрно е да се подготвеме геополитички да управуваме порано, отколку подоцна. ■

ВРАЌАЊЕТО НА ЗЕЛЕНИОТ НОВ ДОГОВОР

ЕКОСОЦИЈАЛИЗАМ ВО САД

ИНТЕРВЈУ СО
АЛИСА БАТИСТОНИ
И **ДАНИЕЛ**
АЛДАНА КОЕН

Во САД, нееднаквоста и климатските кризи сè почесто се сметаат за едно исто и Левицата го прифати Зелениот нов договор како одговор.

Во постоечката состојба, САД ефективно ќе се повлечат од Парискиот договор на 4 ноември 2020 година, еден ден по претстојните претседателски избори. За среќа, во САД, како и низ целиот свет, расте отпорот кон фосилниот капитализам. Во земја каде тројца милијардери - Џеф Безос, Бил Гејтс и Ворен Бафет - поседуваат повеќе богатство од половина од населението, нееднаквоста и климатските кризи сè почесто се сметаат за едно исто и Левицата го прифати Зелениот нов договор како одговор. Разговаравме со Алиса Батистони и Даниел Алдана Коен, двајца од авторите на „*Планета за победа*“¹, за нивната визија за подобар, поздрав, порамноправен начин на живот во пост-јаглеродно општество.

ЗЕЛЕН ЕВРОПСКИ ЖУРНАЛ: **Како Зелениот нов договор (ЗНД) се врати на агендата во САД? Како се собраа различните социјални движења околу оваа визија?**

АЛИСА БАТИСТОНИ: Ревитализираната левичарска политика и сè повеќе милитантното движење за климата дејствуваа паралелно неколку години во САД. Климатското движење беше насочено кон „држење во земја“ и стопирање на нови проекти за извлекување фосилни горива на места како „Стендинг Рок“ или покрај нафтоводот „Кистоун XL“, додека Демократските социјалисти на Америка [социјалистичка организација активна во и надвор од Демократската партија] и синдикатите се концентрираа на политички проекти далеку од климата. Но, во текот на изминатата година, овие сили се обединија на сосема органски начин. Александрија Окасио-Кортес

Kate Aronoff, Alyssa Battistoni, Daniel Aldana Cohen, and Thea Riofrancos (2019). *A Planet to Win: Why We Need a Green New Deal*. New York/London: Verso.

(АОК), веројатно политичарката која најмногу се поврзуваше со ЗНД, се кандидираше затоа што отиде на „Стендинг Рок“ и беше инспирирана од движењето „Изгрејсонце“ (Sunrise). Веднаш откако беше избрана во ноември 2018 година, таа се приклучи на протестите на движењето „Изгрејсонце“ и отвори нов дискурс околу ЗНД. Неговото заживување ѝ овозможува на растечката Левица да разработи поширока програма, која не е се однесува само на запирање на инфраструктурата која троши јаглерод, туку на размислување што да се изгради на нејзино место.

ДАНИЕЛ АЛДАНА КОЕН: Движењето „Изгрејсонце“ свесно спојува два правци на американските социјални движења: структурирани движења како работнички синдикати и групи во заедницата, и експлозивни улични протести како што се: „Окупирај го Волстрит“ и „Црните животи се важни“. Настојувањето на „Изгрејсонце“ да ги комбинира силите на секоја тенденција се исплатеше. За две или три години, тие од никаде станаа едно од најважните движења во земјата.

Еколошките движења во САД не секогаш одлично ја вршеле работата со други социјални движења. „Изгрејсонце“, за споредба, презеде врз себе да биде сојузник на работничките и расните и групите за правда во заедницата. Кога „Изгрејсонце“ ја окупираше канцеларијата на Ненси Пелоси во ноември 2018 година и АОК му даде на ЗНД светски публицитет, „Изгрејсонце“ беше таму со пароли за зелени работни места, а не слики на ветерници или соларни панели. Показува зголемена софистицираност на градењето политички сојузи.

Како се разликува овој оживеан ЗНД од ветувањето за зелени работни места на левиот центар, кое постои со години?

АЛИСА БАТИСТОНИ: Основната идеја е иста, но разликите се во обемот и посветеноста. ЗНД би видел дека федералната влада гарантира зелена работа на секој што сака. Обновување на Цивилниот заштитен корпус од оригиналната програма „Нов договор“, гаранција за работа ќе им даде на луѓето можност да работат во природа, на зачувување на почвата или да градат пешачки патеки, да станат негуватели, проширувајќи ја идејата за зелена работа или да работат на традиционални зелени работни места во енергетскиот сектор. Големата посветеност на работните места покажува дека сомневањето за зелените работни места е неосновано. Вработувањето во зелената енергетика расте во САД, но владата никогаш не била подготвена повеќе да се посвети врз преквалификација која се нуди за време на претседателот Обама. Работниците што работат со фосилни горива ќе останат без работа, ним им треба преквалификација, но што е најважно им треба работа. Сојузната посветеност на големи инфраструктурни трошоци и јавни работи во голема мера ќе ги генерира тие работни места.

Каква улога игра домувањето во ЗНД?

ДАНИЕЛ АЛДАНА КОЕН: Иселувањето од вашиот дом и климатскиот колапс се двете егзистенцијални закани на нашево време за многу луѓе. Домувањето е најскапата ставка во буџетот на повеќето луѓе. Домувањето е одговорно за една шестина од емисиите во САД, а превозот со

автомобил, претежно од и до дома, е другата шестина. Нашата целосна визија е да ја намалиме употребата на енергија и други ресурси, истовремено подобрувајќи го квалитетот на живот на луѓето. Идејата е домувањето да биде храм на јавен луксуз: обновена инфраструктура што физички и конкретно ќе ги подобри и декарбонизира животите на истите места и во исто време.

Домувањето вообичаено не се смета за клучен дел од климатската политика во САД, но, откако ќе се објасни, тоа е интуитивна приказна со која луѓето можат да се поврзат. Бетонот е одговорен за 8 проценти од глобалните емисии, но опишувањето на изедначениот начин за декарбонизација на производството на цемент нема да најде на емоционална реакција. Приказна за прифатлив, удобен, помодерен и подобро лоциран дом е инспиративна. За третина од Американците или речиси половина од афро-Американците кои не можат да подмират сметките за енергија, ЗНД за домување веднаш ќе помогне да се подобри секојдневниот живот. За да се избегне зависност во иднина од рударството и вадењето, куќата, домот и местото каде што се наоѓаат домовите се од централно значење за верзијата за просперитет со помалку ресурси.

Републиканците во САД и Ториевците во Велика Британија изградиле победнички коалиции со седиште во големите градови. Може ли ЗНД да биде привлечен низ целата земја и во руралните области?

ДАНИЕЛ АЛДАНА КОЕН: Квантитативно Левицата веќе победи, како и со гласот на народот во САД,

така што географијата е сега клучот: ние мора да победиме надвор од урбаните упоришта. Резултатот од последните избори во Велика Британија не беше толку добар, но Левицата го има истиот основен проблем - да помине подобро кај луѓето од работничката класа во неинвестициските региони надвор од градовите. За изградба на поопширна географска коалиција ќе бидат потребни конкретни предлози и преговори со луѓето што живеат во овие места. Придобивките од политиките на ЗНД ќе се прошират надвор од градовите. Негата не е проблем на едно место. Домувањето е важно во градовите, предградијата и руралните области, како и во градовите. Флексибилниот јавен транспорт што функционира надвор од градовите може да го надмине фетишот за погусто населениот начин на живеење и да им помогне на луѓето во руралните области да се движат на мошне поевтин начин, зголемувајќи ја нивната мобилност. И преминување од моделот одгоре надолу би можело да помогне да се надмине отпорот на руралните заедници спрема развојот на чиста енергија, што е итно политичко прашање во САД.

АЛИСА БАТИСТОНИ: Планот на ЗНД за трошење на инфраструктурата ќе се распрсне низ целата земја и ефектите ќе се почувствуваат насекаде. ЗНД, исто така, може да се искористи за да се замисли зелено одржливо земјоделство и како сојузните фондови можат да ја поддржат таа визија наместо субвенционирање на еколошки деструктивни практики. Засадувањето прериски треви, на пример, е клучно за апсорпцијата на јаглерод, а огромниот потенцијал на државите од средниот запад може да биде благодет за земјоделците.

**ПРИКАЗНА ЗА ПРИФАТЛИВ,
УДОБЕН, ПОМОДЕРЕН
И ПОДОБРО ЛОЦИРАН
ДОМ Е ИНСПИРАТИВНА.**

Некои го критикуваа ЗНД како продуктивистички зелен капитализам, додека други велат дека перспективите од типот „без раст“ (degrowth) бараат задолжително еко-штедење. Дали вашиот повик за „последен стимул“ е обид да се надминат овие позиции?

АЛИСА БАТИСТОНИ: ЗНД на моменти се користеше за зелено перење на јавната политика. Пред 10 или 15 години, фразата „Зелен нов договор“ беше искористена како начин Америка да ја задржи својата економска доминација станувајќи лидер во зелената технологија. Но, додека неодамнешната резолуција на Конгресот за ЗНД во февруари 2019 година зборува за развој на технологија, поголем дел се ориентира кон социјалните потреби на луѓето и декарбонизацијата, а не кон доминацијата на нова област за раст на капитализмот.

Целта е да изградиме свет во кој сакаме да живееме и во кој ќе можеме да живееме долгорочно. Потоа можеме да преминеме во побавен колосек.

Застапниците на „без раст“ даваат значајна критика, но императив е да се избегне зелената политика на жртвување која го затега ременот. Во време на екстремна нееднаквост, многумина се жртвуваат веќе подолго време, додека друга мала група на луѓе живее раскошен начин на живот. Повеќе одкажување за подобрување на климатските промени не е победничка политичка порака, па затоа е важна визијата за јавен луксуз и слободен начин на живеење. Се залагаме за она

што го нарекуваме последен стимул - дека ЗНД ќе биде сеопфатен поттик што ќе чини многу пари, ќе генерира работни места и ќе го стимулира индустриското производство. Сепак, целта е да не се рестартира повоениот мотор на раст и повторно да се тргне во проектот од 20 век. Целта е да изградиме свет во кој сакаме да живееме и во кој ќе можеме да живееме долгорочно. Потоа можеме да преминеме во побавен колосек.

Дали ЗНД не е враќање во бирократиите одозгора надолу од 20-от век кои често пати беа неефикасни и не реагираа?

ДАНИЕЛ АЛДАНА КОЕН: Во одредени области, како што е електро-енергетската мрежа, ЗНД претставува вистински национален проект. Најсофистицираните електро-енергетски мрежи во светот се во Бразил и Кина: со децении Бразил во регионот можеше да ја премостува обновливата енергија што ја генерираат неговите брани. Управувањето со прекините бара национална координација и контрола врз електро-енергетската мрежа а истото важи и за железничките мрежи. Но, во најголем дел, сојузните инвестиции ќе бидат насочени кон заедниците на работничката класа преку обезбедување средства за локалните организации. Демократската сопственост може да има повеќе форми: работнички задруги кои добиваат повластени договори, локални јавни банки, расни групи и групи за правда во заедницата или општински владини агенции. Во основа, приказната е за сојузните финансиски ресурси кои ја хранат локалната самоконтрола и автономија како најефикасен начин да се постигне голема експанзија.

Достапноста често е ефективна десничарска линија на напад врз прогресивни предлози. Зошто ја нагласувате важноста од организирање поддршка за прашањето за финансирање?

АЛИСА БАТИСТОНИ: „Како ќе платите за тоа?“ е ефективна линија на напад затоа што поширокиот наратив околу јавните трошења значи дека никогаш нема да има убедлив контра-аргумент, дури и ако планот е целосно проценет. Без разлика дали се финансира преку даноци или монетарна политика, трошењето за социјални потреби на луѓето или заштитата на животната средина секогаш се претставува како невозможно. Но, половина од американскиот сојузен буџет се троши на војската и никој не поставува прашања. Да го доведеме во прашање тоа и да се организираме околу климатските активности за да инвестираме во заедниците и да градиме отпорност, наместо да трошиме милијарди, како одговор на страшни катастрофи што може да се случат.

Кога луѓето размислуваат за ЗНД, на ум ми доаѓаат челичарите што градат ветерници. Зошто потенцирате организирање на работници во секторите за образование и здравствена заштита?

АЛИСА БАТИСТОНИ: Ние се обидуваме да ги преобликуваме зелените работни места, како и целата дебата за раст, за да стане јасно дека можеме да живееме добар живот на начини што се помалку интензивни за ресурсите од статус-кво состојбата. Декарбонизацијата не мора да значи дека вашиот живот ќе се влоши. Зелената енергија не може да се игнорира, но, во исто време, транзицијата не

може да се однесува само на рударите на јаглен и работниците во нафтени рафинерии кои инсталираат бесконечен број ветерни турбини. Треба да го замислиме светот во кој сакаме да живееме со доволно ветерни турбини.

Образовните и здравствени работници во САД се во првите редови на ревитализираното работничко движење во последните неколку години. Двата сектора се нискојаглеродни и се ориентирани кон подобрување на животот на луѓето. Синдикатите на наставниците организираат поддршка во заедницата и ги поврзуваат традиционалните борби околу платите и надоместоците со подобрувањето на услугите и квалитетот на образованието. Причината што „Медикер за сите“ е толку популарна е затоа што Америка е во криза за неа. Стапката на предозирање и самоубиства се зголемува, а постарите луѓе се борат да ја добијат потребната нега. Америка во моментот има многу ресурсно-интензивен начин за давање неверојатно низок квалитет на живот за многу луѓе, а ЗНД е политички шалтер што нуди поинаква насока.

„Планетиа за победа“ споменува дека Сара Нелсон, претседателката на синдикатот на стјуардесите, е една од најистакнатите поддржувачи на ЗНД. Што го објаснува нејзиниот ентузијазам за транзиција што може авио-работниците да ги остави без работа?

ДАНИЕЛ АЛДАНА КОЕН: Сара Нелсон е една од најдобрите работи што во последно време му се случува на работничкото движење во САД. Таа ги разбира односите меѓу нејзините работници,

пошироката работничка класа и глобалната политичка економија, а нејзините аргументи се дотолку помоќни затоа што е вкоренета во конкретната работничка борба. Следната рунда на глобални инвестиции ќе биде зелена и таа го знае тоа. Наместо да биде вовлечена во долгорочната иднина на стјуардесите, нејзиниот одговор е да праша дали шефовите или движењето одоздола ќе одлучат како изгледа ќе таа зелена трансформација.

САД навистина имаат изолационистичка низа и, ако сакаат, тоа би можело да ги наметне трошоците за транзиција на остатокот од светот. Како изгледа интернационалистички ЗНД?

ДАНИЕЛ АЛДАНА КОЕН: Интернационалистички ЗНД би видел како САД ја намалуваат потрошувачката на енергија, и фосилна и обновлива, за да оставаат простор остатокот од светот да ужива во просперитет. Првиот чекор е да се среди сопствената куќа во САД. Климатските промени се глобален проблем, но премногу е поедноставено да се каже дека решението мора да биде глобално. Климатските договори, кои се надоврзуваат на Протоколот од Монреал, се засноваат на идејата дека секоја земја би можела да постигне разумен договор, да ја прилагоди материјалната подструктура на енергијата и сè ќе биде во ред. Но, глобалната економија не може да се реконфигурира со „салонско“ преговарање.

Нужна е организација по должината на синцирите на снабдување на постојната глобална економија. Групите кои се борат околу локалните енергетски компании на Род Ајленд

во северо-источниот дел на САД треба да склучат сојузи со заедниците што се борат против ископување на литиум за батерии на полнење во пустината Атакама на северот на Чиле, на пример. Глобалните кампањи за солидарност, како што е движењето за суверенитет на храна „Виџа Кампесина“, се преседан за овој вид на акција. Нашето гледиште за интернационализмот се заснова врз гледиштето дека економијата е физички, економски и правно организирана и може да интервенира во секоја од тие точки.

ДАНИЕЛ АЛДАНА КОЕН

е асистент по социологија на Универзитетот во Пенсилванија, каде што ја води Социо-просторната климатска соработка или (СЦ) 2.

АЛИСА БАТИСТОНИ

е политичка теоретичарка и соработничка за заштита на животната средина на Центарот за животна средина на Универзитетот Харвард.

Можна е поинаква држава

Зазеленување на лостовите на моќта

Во текот на целата 2019 година, Грета Тунберг и поширокото движење за климата во повеќе наврати бараа владин одговор на климатската вонредна состојба. И постојано, одговорот на оние што се на власт беше да слушаат, понекогаш да аплаудираат и да не прават ништо. Современите држави не се изградени за да ја заштитат животната средина, но денес тие се клучни институции за градење одржлива иднина. Лусил Шмид ја следи еволуцијата на француската држава во однос на животната средина, тврдејќи дека задачата за политичка екологија е нејзината трансформација.

Каква држава е потребна за успешна еколошка транзиција? Потпишувањето на Парискиот договор на COP21 го разоткри јазот во реалноста што ги обликува ставовите на владите за животната средина. Дипломатијата не е таму каде што се донесуваат домашните економски и социјални одлуки. Ниту, пак, е таму каде што политичките партии водат битка со националниот демократски живот. Усвојувањето на амбициозниот и универзален договор за климата не го расчистува патот кон зелената држава. Токму тука започнуваат проблемите.

Францускиот пример е особено поучен. Француската држава е силна, но нејзиниот одговор на еколошките прашања на национално ниво традиционално е слаб. Во Франција, државата првично се занимаваше со прашања на суверена

моќ: одбрана, безбедност и економија преку оданочување и јавни инвестиции. Нејзината улога постепено се прошири и вклучуваше намалување на нееднаквоста, прераспределба на богатството, создавање на национален образовен систем и градење социјална држава, како и водење на регионален развој и културна политика. Државата сега стори сè, освен, се разбира, кога станува збор за природниот свет. Франција има долга традиција за природата која датира уште од делото на Жорж-Луј Леклерк во 18 век. Жан-Жак Русо беше подеднакво страстен кон ботаниката како кон демократијата. Но, грижата за природата се разви во релативна запоставеност во однос на градењето на државата, преку општествени искуства, истражувања и граѓански иницијативи надвор од коридорите на моќта. Оваа поделба ги

постави темелите за вистинска амбивалентност меѓу етосот на технолошки напредок промовиран од престижните инженерски училишта од кои произлезе владејачката класа и земја богата со пејзажи и биодиверзитет, од нејзините внатрешни региони, па се до планините и прекуокеанските територии.

Сепак, во 1971 година, како дел од проектот „ново општество“ на премиерот Жак Шабан-Делмас, Франција стана една од првите земји во Европа што создаде Министерство за животна средина. Но, како министерство без ресурси, се сведе на зборување и никакво дејствување. Во тоа време започнаа големите еколошки битки во државата – особено антинуклеарните протести и Борбата за Ларзак, кампања предводена од земјоделците против проширувањето на воените бази во југо-западна Франција. Претседателската кандидатура на Рене Думон во 1974 година, прва за политичка екологија, го илустрираше јазот меѓу продуктивистичките политики на последователните влади и загриженоста за животната средина. Растечката еколошка свест во општеството се манифестираше преку локално спротивставување на јавните политики, а понекогаш и во форма на кандидати на локалните избори, како на пример во Алзас. За француските Зелени, националните прашања беа неосстварливи и затоа тие минимално инвестираа во традиционалните државни прашања. Сепак,

ЛУСИЛ ШМИД

е потпретседателка на „La Fabrique écologique“ и поранешна копретседателка на Зелената европска фондација. Таа беше избрана пратеничка во Франција од Социјалистичката партија и Зелените.

Ова интервју е достапно на француски јазик на веб-страницата на *Зелениот европски журнал*

LE NECESSAIRE TOURNANT ÉCOLOGIQUE DE L'ÉTAT

Les États modernes n'ont pas été conçus comme réponse aux défis écologiques actuels mais ils en sont aujourd'hui des acteurs clés.

на европско ниво, еколошките прашања брзо се искачија на агендата под влијание на Велика Британија, која се приклучи кон Европската економска заедница во 1973 година, и Германија, каде што општеството брзо го прифати екологизмот. Европската унија беше инспирација за голем дел од францускиот закон за животна средина. Без разлика дали станува збор за генетски модифицирана храна, квалитет на воздух или регулација на хемикалии, поттикот дојде од Брисел.

Првиот носител на Министерството за животна средина, Роберт Пујаде, го крсти „Министерство за невозможното“, токму поради недостатокот на ресурси, секако, но пред сè затоа што животната средина се сметаше за секторски специфичен портфел, а не за сеопфатен проект. Оперативната поделба ја прави животната средина постојан трн во окоото на другите столбови на јавната политика, како што се економијата, земјоделството и одбраната. Како се промовира надворешната трговија на Франција – извоз на авиони, автомобили, лекови и агро-храна – и истовремено се заштитува животната средина? Нема ли зазеленувањето на францускиот даночен систем автоматски да создаде нови форми на нееднаквост и социјално незадоволство? Дали зачувувањето на природниот свет е компатибилно со локалниот и регионалниот развој „à la française“?

ПОСТОЈАНА ДИСТАНЦА

Во 2007 година, Самитот за животна средина (*Grenelle de l'environnement*), досега незабележана консултација која вклучува засегнати страни од избрани функционери и бизниси до невладини организации, работници и локални власти, резултираше во создавање на позначајно Министерство за екологија. Првпат, животната средина и инфраструктурата беа обединети за да опфатат функции како што се локален и регионален развој, транспорт и енергија. Ова проширување на институционалниот опсег,

јазик, временска рамка и експертиза, додека загриженоста за животната средина во општеството се развива вон и паралелно со тој простор за јавна политика.

Бидејќи трансверзалните односи меѓу министерствата во голема мерка остануваат празно ветување, зајакнувањето на Министерството за екологија во најголем дел се спроведува вертикално. Тоа не доведе до подлабока соработка со Министерството за економија и финансии или со Министерството за внатрешни работи. Министерството за екологија сè уште не се смета за

ПРВИОТ НОСИТЕЛ НА МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА ГО КРСТИ „МИНИСТЕРСТВО ЗА НЕВОЗМОЖНОТО“

кое трае и денес, претставува вистинска можност за поврзување на животната средина со политиките што традиционално уживаат голема поддршка од државата. Но, ова големо министерство не секогаш успеало да создаде заедничка култура меѓу своите различни оддели. Политиката за заштита на животната средина во Франција, несомнено, напредуваше многу од раните 2000-ти. Но, неговата техничка природа значи дека политиките често пати не се во допир со грижата за обичните луѓе; политиката за заштита на животната средина има свој

моќно или политички влијателно. Кога се повлече од функцијата министер за екологија во живо во ударниот термин на радио на 30 август 2018 година, Николас Уло – кој и денес останува една од најпопуларните јавни личности во Франција – укажа на тоа дека владиниот систем не слушаше. Тој се воздржа од поединечно обвинување на премиерот или претседателот.

Во есента 2019 година, пожарот во фабриката Лубризол во Руан – хемиска фабрика класифицирана како многу опасна според прописите за хемиска безбедност на ЕУ – уште еднаш

го потенцира ова недоразбирање. Од една страна беа локалните жители и избраните службеници загрижени за влијанието на несреќата врз квалитетот на животот, здравјето и животната средина, особено за децата и старите лица. Од друга страна, беа владините и високите државни службеници кои главно се грижеа за јавниот ред, надоместите, работни места и заштита на деловните интереси. Како одминуваа деновите, јавноста беше вчудоневидена кога дозна дека одредени правила за опасни места биле тивко олабавени и дека количината на опасни хемикалии складирани на оваа локација е многу поголема отколку што е пријавено. Децени по изградбата на нуклеарните центри во Франција, меѓу врвните државни службеници и политичари и натаму опстојува култура која смета дека одредени теми се премногу важни за нив да се расправа јавно.

ФАКАЊЕ ЧЕКОР СО ОПШТЕСТВОТО

Денес, како и во 1970-тите години, општеството поттикнува еколошка акција преку промена на однесувањето, било да е тоа во транспортот, храната или во нашите односи со други суштества, од садење дрвја до отфрлање на суровоста спрема животните. Зелените аспирации се најсилни локално кога проблемите се видливи и бараат конкретни одговори. Значи, кога во мај 2019 година, градоначалникот на Лангует, Даниел Куф, јасно го пречекори своето законско овластување за да донесе подзаконски акт за забрана на пестициди на 150 метри од домовете, тој имаше поддршка од обичните граѓани и од локалните

политичари низ цела Франција. И законот и националните институции не беа поврзани со општеството кое од прва рака доживеа еколошка криза. Примерот, исто така, покажува како локалните власти преземаат водечка улога во еколошките прашања. Акцијата околу зелените прашања сега е клучна за легитимноста на градоначалниците и за општините и во руралните и во урбаните области.

Соочувањето меѓу општеството и државата за животната средина треба да заврши: пристигна моментот за акција. Од година во година, извештаите на Меѓувладиниот панел за климатски промени ни кажуваат дека времето истекува. Владата, особено во Франција, треба да се занимава со дефинирање и постигнување заеднички цели со текот на времето, и е вооружена со многу лостови за да се случат промените. Како можат луѓето да веруваат дека „климатската борба“ ќе се добие ако на национално ниво климатските акции се само празни зборови? Економскиот модел не може да се менува само преку индивидуални напори. Стимулациите за купување зелени автомобили или изолација на домови ќе функционираат само доколку владите спроведат еколошка визија која ќе се темели врз нивната моќ да ја регулираат економијата, да го спроведуваат законот и да даваат пример. Трансформацијата на животната средина бара повеќе инвестиции и подобра прераспределба меѓу регионите и за најмалку богатите – поточно ревизија на буџетските правила и распределба на средствата.

Се повикува на поцврста, поискрена, интервенционистичка

држава. Тоа е единствениот заклучок што може да се извлече од успехот на петицијата „Affaire du siècle“ (Случај на векот) пред неколку месеци.¹

Друга држава е можна. Како би изгледала една зелена држава? Држава што се здружува со оние кои работат на заштита на животната средина. Држава која е бескомпромисна со оние што ги кршат законите за заштита на животната средина. Држава која е подготвена демократски да дебатира за прашања за кои граѓаните не го кажале своето. Држава која суштински ги менува своите економски и финансиски приоритети.

Зелената држава, исто така, повикува на нова социологија на моќта. Политичката екологија во Франција отсекогаш дејствувала како проверка на моќта локално со подигање аларм, поставување прашања, зафаќање простори и со давање иницијативи.

Денес, мора да работи на национално ниво за да се разоткријат аргументите што го поткрепуваат начинот на кој државата размислува и постапува. Ова го бараат оние што се залагаат за животната средина да ја смени својата перспектива. И не само спротиставување или функционирање покрај власта, туку треба да се препознаат себеси како способни за нејзина трансформација. Исто така, се бара свеста за животната средина да се шири надвор од светот на зелениот активизам. Ова е веќе растечки тренд во општеството, доколку им се верува на анкетите. На крајот, процесот ќе вклучи фундаментална трансформација на овластувањата на државата, системите на донесување одлуки и приоритетите, трансформација која што сè уште е во зачеток. ■

¹ Between late 2018 and early 2019, over two million people signed the historic petition that launched legal proceedings against the French state for its failure to act against global warming. Launched by the NGO Notre Affaire à Tous (It's Everybody's Business), the petition is part of a wider campaign of climate litigation.

БЕЛЕШКИ ОД НОВА ЕВРОПА

Сѝразбур

Пленарна недела во Европскиот парламент

25 ноември 2024

Со телефонот до увото, малку задишан, Емил се пробива низ толпата што излегува од хемициклот (пленарната сала на ЕП) и веќе го полни Цветниот бар. „Да, да, политички, но неутрален - не грижи се...“

Тој застанува да земе здив – има неспокојство на другиот крај од линијата.

“Да, добро ... разбираам. Ветувам дека нема да претерам со моите стари другари. ... Не... Слушај, како би било да ти го испратам првиот нацрт околу 19 часот, а ти да ми кажеш каде не сум објективен? Како звучи тоа, шефе?“

Го завршува повикот, малку иритиран од патерналистичкото инсистирање на неговиот уредник, но сепак забавувајќи се што ја забележа неговата фрустрација. Во воздухот има возбуда каква што се чувствува во историски моменти. Назначувањето во Европската комисија секогаш е добар материјал, иако е малку бавен. Со оглед на предвидливоста на гласањето и динамиката на моќта во Парламентот, неизвесноста може да недостасува. Но, од распадот на европскиот политички центар на изборите во 2019 година, линиите на промашување значително се поместија. Во кризните години се појави една сеосвојувачка радикална десница. Предводена од новата генерација харизматични водачи, таа процвета меѓу урнатините на социјалдемократијата, поништувајќи го стариот поредок. Со 86 европарламентарци, тие сега ја претставуваат четвртата по големина група во Европскиот парламент, веднаш пред поразените социјалдемократи. Како и во 2019 година, изборот на Урсула фон дер Лајен во јули за претседател на Комисијата се сведе на само грст гласови.

FR

Ова интервју е достапно на француски јазик на веб-страницата на Зелениот европски журнал

CHRONIQUE FUTURE D'UNE EUROPE VERTE

Et si la vague verte de 2019 n'était pas retombée ? Et si les écologistes étaient devenus des forces structurantes des majorités politiques ?

На почетокот на овој „кафеав бран“, еден пријател Грк, интелектуалец кој предава на LSE, го предвиде нивниот успех со неколку пива во центарот на Лондон. „Сериозно, Емиле, треба да престанеш со овој старомоден европеизам. Овие се фашисти како вас Зелените. Тие се силни затоа што нудат смела, кохерентна и добро артикулирана визија за Европа и светот. Додуша, нивната е античка, бела, христијанска цивилизација на суверени нации потонати во историјата и традицијата. Тие љубоморно ги чуваат своите интереси, но се подготвени да соработуваат во борбата против заканата од варварски инвазии и глобалистичко распаѓање. Исламот и Брисел. Но, тоа е едноставно и делува. Ги означува сите полиња: идентитет, економија, нееднаквост и сигурност“.

Навистина. Најсмешно е, размислува Емил, забележувајќи го растечкиот број на акредитирани колеги новинари, што овие неофашистички сили ѝ направија услуга на Европа. Со повторно политизирање на Европа, тие мобилизираа нова генерација и ја направија европската политика малку повозбудлива и непредвидлива.

Како и да е. Се разбира, неговиот уредник претпочиташе самиот да ја покрие оваа важна сесија. За жал, задржан во Брисел за претстојното раѓање на неговото второ дете, тој мораше да го испрати новајлијата. Кој веќе неверојатно доцни, што се донесува до тоа.

Сепак, по две години пишување за „Контекст“ (*Contexte*) во Брисел, овој новајлија веќе не е нов. Благодарение на френетичниот циклус на вести и недостатокот на персонал, новинарите во бриселскиот меур брзо созреваат. Но, во заморен комичен манир, неговиот шеф продолжува да се шегува дека го сметал Емил за „малку зелен“. Импликацијата е дека неговите 10 години како помошник на француски европатеник од Зелените, а потоа како советник на Зелената група во Европскиот парламент, влијаат на начинот на кој тој ги гледа работите.

Јасно е дека е така - но затоа е и ангажиран. Медиумите, лобистите, амбасадите: сите играчи на бриселската сцена мораа постепено да го зазеленат својот персонал. Бидејќи во текот на изминатите пет години, Зелениот договор на Урсула фон дер Лејен ги постави еколошките проблеми напред и во центарот, што резултира со растечко влијание на Зелените во европската политика.

„Кафе ве молам“. Се разбира, органската мешавина е двојно поскапа... Ние сè уште не сме таму, се жали во себе. Додека легалниот отров му ги гори рацете, Емил бара слободна маса некаде настрана. Тој ментално поминува низ клучното тло за неговата серија за новата Комисија. Не е лесно. Особено со кратки рокови и напнат шеф.

Тој ќе мора да ги сумира работите. Зелена плима и осека наспроти кафеави бранови. Објаснете како, малку по малку, Советот доби нова преобразба. Како Зелените можеа подобро да се спротистават на крајно десничарската закана од традиционалните сили, отелотворувајќи поинаква форма на радикален протест против патот по кој оди светот. Како Австриската конзервативно-зелена коалиција, која ги тестираше можностите на Зелената партија во земјата, ја започна 2020 година и го постави тонот за годините што доаѓаат. Успесите, од Бенелукс, па се до најновите избори во 2023 година, кога Данска и Финска го продолжија трендот започнат во 2019 година со поставување влади предводени од женски зелени 30-годишни лица.

За среќа, она што се случи во 2021 година е попознато - есента кога се урна уште еден ѕид во Германија. Со 25,7 проценти од гласовите, Зелените (Grünen) ги одведоа демокристијаните до целта. Зелена канцеларија за наследник на Ангела Меркел - ветровите на историјата дуваа силно. Озвучувањето за оваа значајна промена беше обезбедено од екофеминистичките зелени рок групи (Grün-Rock), исто како што тоа го стори Ново Дојче веле (Neue Deutsche Welle) за берлинската алтернативна левица во 1980-тите години.

Емил добро се сеќава. Мешавина од љубов и политика го натера да ја напушти Зелената група и да го замени Брисел за Будимпешта. Но, патувајќи често во Берлин или Прага за Фондацијата Хајнрих Бол, тој ги следеше изборите од непосредна близина. Тој го гледаше малото контракултурно движење родено за време на протестните години во германското општество угнетено од своето минато како движечка сила за промена. Со загрижувачкиот пораст на АфД (Алтернатива за Германија), со околу 20 проценти од гласовите и историскиот колапс на анемичната СПД (Социјалдемократска партија на Германија), беше можна само една коалиција. Преговорите беа жестоки, но брзи - и лицето и ставот на Германија се сменија. Во полза на Европа воопшто.

„Емил - еј, другар! Овде!“ На маса, гестуирајќи да им се придружи, две поранешни колешки, неодамна избрани европарламентарки во мај минатата година, и уште една што не ја видел порано. Емил седнува со трите Зелени. Селин е од Лиеж, Кари е Германка со естонски корени (таа е избрана во Талин), а се запознава со Кристина, од Букурешт. Таа е директор на кампањата за новото движење на еко-граѓани кое штотуку се проби на европските избори во Романија.

Емил многу добро знае дека зад надворешните знаци на радикален ентузијазам се кријат остри политички умови со силно разбирање на проблемите.

Тој се врти кон неговите пријатели: „Значи, подготвени сте да управувате со Европа?“ Нивните победнички насмевки и челичните погледи кажуваат сè. „Ние сме сега Европа, човеку!“ го прекорува Селин.

„Фон дер Лајен како претседателка на Комисијата беше една од клучевите за договорот во 2021 година“, додава Кари. „Тоа ја заблажи таблетата за ЦДУ (Христијанско демократска унија). Во секој случај, го добивме Министерството за финансии во Берлин. Мислам, тоа во основа е Министерството за европски работи“. Таа продолжува со ентузијазам: „Вкупно, имаме седум комесари во ЕУ“.

„Плус чешкиот комесар од Пиратите“, се огласува Селин. „Со неколку добри портфолија. Ќе ја смениме оваа Европа, по ѓаволите. Со земјоделството, транспортот, внатрешниот пазар, дигиталните и внатрешните работи, имаме простор за маневрирање. Со нас, спиновите за зелен маркетинг (*greenwashing*) запираат“.

Емил се согласува: „Хм. Сиротиот Тимерманс, тој не заврши лоша работа. Но, сега неговиот ривал од GroenLinks (Зелената левица) е таму“. Пред да се спротистави, „Но, Зелениот договор на ФДЛ (Фон де Лајен), не беше „боранија“, нели? На крајот на краиштата, таа му даде малку удар на европското климатско водство. Зар тоа не го спаси Парискиот договор?“

„Менш!(Човече) Бизнисот пред сè. Немаше ништо системско. Таа се повлече од трговски зделки, ЗЗП (Заеднички земјоделски политики)...“ Кари ја започнува својата листа на обвиненија од претходниот мандат.

„Транспорт!“ се уфрла Селин. „Остана многу Германка“, продолжува со внимателен поглед кон Кари, „и стори сè што можеше да се грижи за производителите на автомобили, наместо да се пресмета со индустријата во структурната криза. Загрозени се 14 милиони работни места во Европа и ние ги поддржуваме и се преправаме дека може да продолжи како ништо да не е променето. Беше челикот (кризата) во 70-тите години на минатиот век одново. Се разбира, тука беа и камионџиските фанатици во Централна Европа, а особено во Романија...“ дофрла прикриен поглед кон Кристина, која веднаш ја исправа: „И на Запад, Селин - пред сè во Франција!“

„... Таа ги отфрли нашите предлози за префрлање на железнички превоз на товар. Сериозно, јаглеродна неутралност до 2050 година без помош од транспортот? Тоа е шега, нели?“ Тоа е реторичко прашање. Во секој случај, Емил многу добро знае дека зад надворешните знаци на радикален ентузијазам се кријат остри политички умови со силно разбирање на проблемите.

Оваа експертиза долго време беше институционална сила, дозволувајќи им на „малите“ Зелени да играат со големите момчиња и девојчиња. Но, исто така, тоа беше слабост во поларизираната политика каде што препознавањето на комплексноста може да ве маргинализира. Секаде, или скоро секаде, широко признаената компетентност на Зелените беше изедначена поради недостатокот на харизма и фигури. А да не се спомнуваат нивните повторени тешкотии во усогласувањето на радикалните убедувања со политичкиот реализам.

Случајно, германското искуство за надминување на вековната поделба меѓу „Фунди“ и „Реало“ навистина промени сè. Новинарски колега од ТА3 (Гагес цајтунг-дневен весник) еден ден му објасни: „Гледај, Емил, овде, за разлика од Франција, промената на генерации се одрази врз политичката култура:

Зелените(Grünen) се поместија од компромис со различен степен на искреност меѓу две натпреварувачки крила кон хибрид што го задржува најдоброто од двете“.

Тој не згреша. Чист производ на западногермански идентитет по 1945 година, мешавина од пацифизам, феминизам и екологија, Зелените(Grünen) беа единствената прифатлива и толерирана сила за социјален протест. Тие беа во можност да созреат, да се движат подалеку од огнениот либертаријанизам и културно левичарство на својата генерација основачи на „soixante-huitards“ (француските безредија од 1968). И, благодарение на германскиот федерализам, тие успеаја да создадат различни нијанси на зелена боја, од поконзервативната сорта Баден-Виртемберг до онаа на модерната сојузна престолнина.

Мислите на Емил се свртуваат кон француските Зелени. Распарчени од Павловските рефлекси на политичкиот пејзаж поларизиран меѓу Десницата и Левицата (вклучително и меѓу себе), со аргументи за идеолошката чистота и континуираната потреба за „зазеленување“ на француската политика и општество, „Француските зелени се нешто како Сизиф“, додаде неговиот германски колега со наклонетост да го цитира Ками. Затвореници на апсолутистичкиот политички систем, тие не беа во можност да се пробијат во извикувачкиот натпревар меѓу противниците на Естаблишментот. Во секој случај, реизборот на Макрон во 2022 година, во кој го победи кандидатот од Левицата, беше потврда дека културната војна е далеку од победа во Франција.

Зелените станаа втора по големина група во парламентот 2024-2029 година. Групата е преименувана во „Европски екологисти“ затоа што, иако Зелените го сочинуваа нејзиниот 'рбет, тие веќе не беа единствените организирани членови.

Емил ја покриваше оваа трауматска епизода како новинар и активист. По некакво чудо, повеќето личности и политички партии лево од Макрон брзо се согласија за Кристиане Таубира како заедничка кандидатка. Поранешната министерка за правда само што се проби во вториот круг, победувајќи ја Марин Ле Пен со само неколку илјади гласачки ливчиња, додека радикалните десничарски гласови се поделија меѓу ривалските кандидати.

Отстрана, екстремната десница се разулаве во лудило одлучувајќи кого најмногу мразат: криминоген банкар (*bankster*) претседател или црно дете од постер за истополови бракови. Атмосферата меѓу круговите беше задушувачка и, на крајот, Макрон победи со сто илјади гласови. Во оваа ужасно поделена земја, француските Зелени успеаја да влијаат само на пропорционалните избори, како што навестија локалните избори во 2020 година и нивното историско враќање со 20 европатреници на европските избори во 2024 година.

„Добро, ќе имате институционални лостови. Но, дали тоа ќе биде доволно? Во Германија, сè уште не сте ги затвориле електраните на јаглен. Вашите скандинавски партнери сигурно не се импресионирани. А во Австрија, мигрантски невладини организации - ”

Кари го прекинува нагло. „Почекај, Емиле, не претерувај. Како прво, знаеш дека коалицијата со Десницата не е брак од љубов. И веќе не вадиме јаглен, што е почеток, нели? Потоа, погледни што ја направи разликата: климатската дипломатија. Сам го кажа тоа, првата последица од 2021 година беше Урсула и ЕУ веродостојно да ја вратат контролата со спроведување на Парискиот договор. Дали забележа како Брисел го смени тонот со Пекинг и Вашингтон? Нашите скандинавски пријатели играат Грета со нас, што не е фер, но што очекувате? На крајот на денот, знаете што? И тоа помага. Притисокот од нашите европски партнери ни прави отстапки во коалицијата“.

„Исто така, овој пат ние сме одговорни за буџетите“. Селин ги наведува. „Луксембург, Хелсинки, Копенхаген, Даблин, Берлин ... Конечно сме кредитбилни во јавните финансии. Како добри трговци“, се шегува таа, ублажувајќи ја напнатоста.

„Било како било, одите во мејнстримот. Моќта значи крај на невиноста, и - “

Тивка до тој момент, Кристина го прекинува. „Граѓанско општество, Емиле“, вели таа, со смирен и цврст глас, чиј акцент веднаш го враќа Емил кон неговата приврзаност за тој дел од Европа.

„Гледаш, Емил, Романија е добар пример. Институциите таму се корумпирани. Партиите опстојуваат благодарение на клиентелизмот и, најмногу од сè, затоа што неповрзаноста меѓу институционалната и граѓанската страна на политиката стана структурна. Затоа, разните движења за животната средина во изминатите 15 години против гасот од шкрилци во Пунгести или рудникот за злато во Русија Монтана, а да не зборуваме за загадувањето, никогаш не станаа трајни политички возила. Плус, како што знаеш, партиите на Зелените во овој регион едноставно не се толку репрезентативни. Тие се мали, слаби и се темелат на Германците или Австријците - па дури и на малку конзервативниот аграрен модел на Балтикот. Но, постои потенцијал за собирање одредени прогресивни урбани елити и попросветлените елементи на руралните заедници - како на пример во Полска“.

„Она што го видовме како се појавува во Романија е всушност ново. Грета не влијаеше многу. Во секој случај, оние што можеби ја ширеа нејзината порака, масовно заминаа на Запад. Но, горењето на Австралија го стори тоа. Видов земјоделци соочени со исушени жетви како првпат создаваат врски. Така се вкорени нашето Движење за Земјата во Романија - затоа што земјоделците во 'земјата' го видоа земјиштето, а жителите на градовите - планетата“.

Со поместување на Овертоновиот прозорец - опсегот на политички прифатливи идеи - екстремистичките движења за заштита на животната средина го поместија политичкиот центар кон партиите на Зелените, без потреба да станат помалку радикални.

„Точно“, се согласува Селин со нов ентузијазам. „И од оваа страна на Европа, Грета го уби. Особено кога таа минатата година одби да се кандидира за функција во Шведска, додека сè уште ги повикуваше луѓето да гласаат за оние ‘кои сериозно ја сфаќаат климата‘.“

Емил прекинува: „Но, таа, исто така, инспирираше радикални еколошки движења и партии кои се натпреваруваа со Зелените, кои беа обвинети дека се премногу центристички, нели?“

„Тоа е вистина“, одговара Кристина. „Но, парадоксно, во политиката, целината може да биде поголема од збирот на нејзините делови. Тоа е една од мистериите на изборната аритметика. На самиот почеток, подобро е да имате три движења со 5, 10 и 15 проценти, отколку една партија со 20, особено ако можете да ги споите подоцна. Конкуренцијата ѝ помогна на заедничката кауза. Со поместување на Овертоновиот прозорец - опсегот на политички прифатливи идеи - овие екстремистички движења за заштита на животната средина го поместија политичкиот центар кон партиите на Зелените, без потреба да станат помалку радикални.“

„Не се согласувам целосно“, се спротивставува Кари. „Фрагментацијата може да значи слабеење. Во нашите пропорционални системи, важна е можноста за одржување на радикални предлози во непријателско политичко опкружување. Исто како Зелените (Grünen), нордиските и Зелените од Бенелукс опстојуваа на своите ставови до крај. Затоа тие се сега во владата. Овој прозорец можеби беше фактор, но многу помалку од нашиот повик за акција додека светот се соочуваше со катастрофа“.

Емил се насмевнува - ова се познати дебати. Дебати во кои тој често учествувал. И тој мора да признае дека Кристина е во право. Нешто ги поврза институционалните и граѓанските сфери. Оттука, зголемената излезност на последните европски избори, надминувајќи 65 проценти, максимумот од 1979 година, кога тогашната Европска економска заедница имаше само девет члена, а парламентот беше во суштина декоративен. Политизацијата на европските работи беше забрзана, а европеизацијата на внатрешната политика имаше забрзан чекор. Сепак, и Кари е во право. Контекстот ги фаворизираше оние кои „сериозно ја сфаќаат климата“.

Во земјите од Северо-западна Европа, тоа беа, природно, партии на Зелените, но на други места, тоа беа други движења. Пиратски партии, не само чешки, туку и француски. Постоеше движењето Волт, со германски, бугарски и белгиски европратеници. Потоа, имаше европратеници од земјите каде

социјалната борба останува доминантно политичко расцепување: во приближувањето на здравјето, работата и благосостојбата, грижата за животната средина конечно најде заедничка кауза со Левицата и доби поддршка од синдикатите и активистите. Резултатот беше избор на неколку парламентарци од Шпанија и Грција, како и неколку претставници од обновениот сојуз на зелената левица во Хрватска, Словенија и Полска. Токму поради оваа релевантност и привлечност Зелените станаа втора по големина група во парламентот 2024-2029 година. Групата е преименувана во „Европски екологисти“ затоа што, иако Зелените го сочинуваа нејзиниот рбет, тие веќе не беа единствените организирани членови. Сега тоа беше навистина континентална група, која само две големи земји, Италија и Полска - и Шпанија на некој начин - сè уште делумно ја одбегнуваа.

Утре, по говорот на Урсула фон дер Лајен, во име на групата ќе зборува шведската копретседателка, наместо нејзиниот машки француски копретседател. Сега дел од мнозинството што управува со ЕУ, тие се таму за да ја сменат насоката и суштината на нејзината политика.

Емил го има својот агол: „радикален и одговорен“. Ќе му препушти на својот уредник да најде наслов.

ЕДУАРД ГАУДО

Историчар и политиколог, дипломиран на Science-Po и la Sorbonne, Едуард бил професор по историја во Сиднеј, потоа во Гренобл. Потоа 9 години работел како политички советник на групата на Зелените-ЕФА во Европскиот парламент.

Автор е на „*Pour la Planète*“ (Daloz, 2009), „*L'Europe c'est nous*“ (Les Petits Matins, 2014) и „*Manifeste des écologistes atterrés*“ (Temps Présent, 2015).

ЦЕЛО ТЛО Е ПЛОДНА ПОЧВА

СТАВОВИ ЗА ЕКОЛОГИЈАТА НИЗ ЦЕЛА ЕВРОПА

ИНФОГРАФИЦИ ОД
**ЕВРОПСКАТА МРЕЖА
ЗА НОВИНАРСТВО
И ПОДАТОЦИ**

Избрани инфографици нудат слика создадена врз податоци за еколошките перцепции и реалности низ цела Европа.

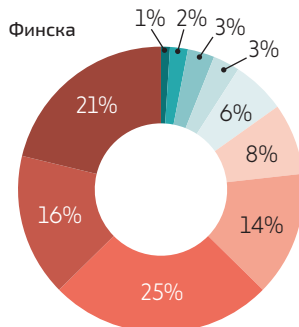
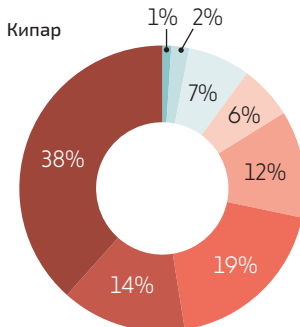
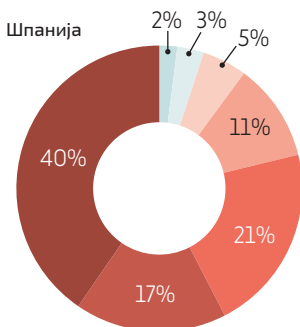
Од променливата клима до непосредната животна средина на луѓето, еколошките проблеми значително го обликуваат секојдневниот живот насекаде. Додека перцепциите варираат од место до место, во основа околината не познава граници. За да не се доведат во прашање премногу лесно извлечените заклучоци за врската меѓу политичките трендови и географските разлики во економскиот просперитет, се потсетуваме на бројките за да дознаеме повеќе за ставовите во земјите низ Европа. Гледајќи ги истражувањата за три прашања - климатските промени, органското земјоделство и биодиверзитетот - како и бројките за вистинска изложеност на загадување на воздухот, сликата што се појавува е комплексна. Ако е само слика, тоа ги предизвикува вообичаените претпоставки за продлабочување на нашето разбирање за тоа што значи екологијата на терен.

Актуелен политички проблем?

извор: Евробарометар 490 | 2019

Процент на испитаници кои сметаат дека климатските промени се повеќе или помалку важни како самостоен проблем (1 значи не многу важен; 10 значи многу важен).

■ 1 ■ 2 ■ 3 ■ 4 ■ 5 ■ 6 ■ 7 ■ 8 ■ 9 ■ 10 („Не знам“ не се прикажани)

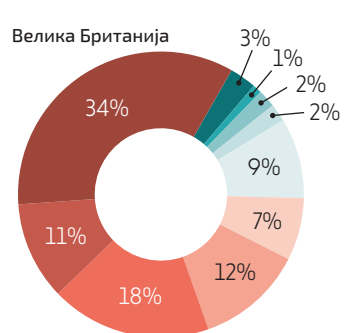
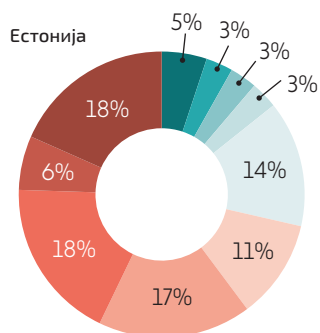
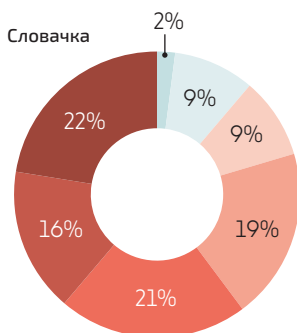
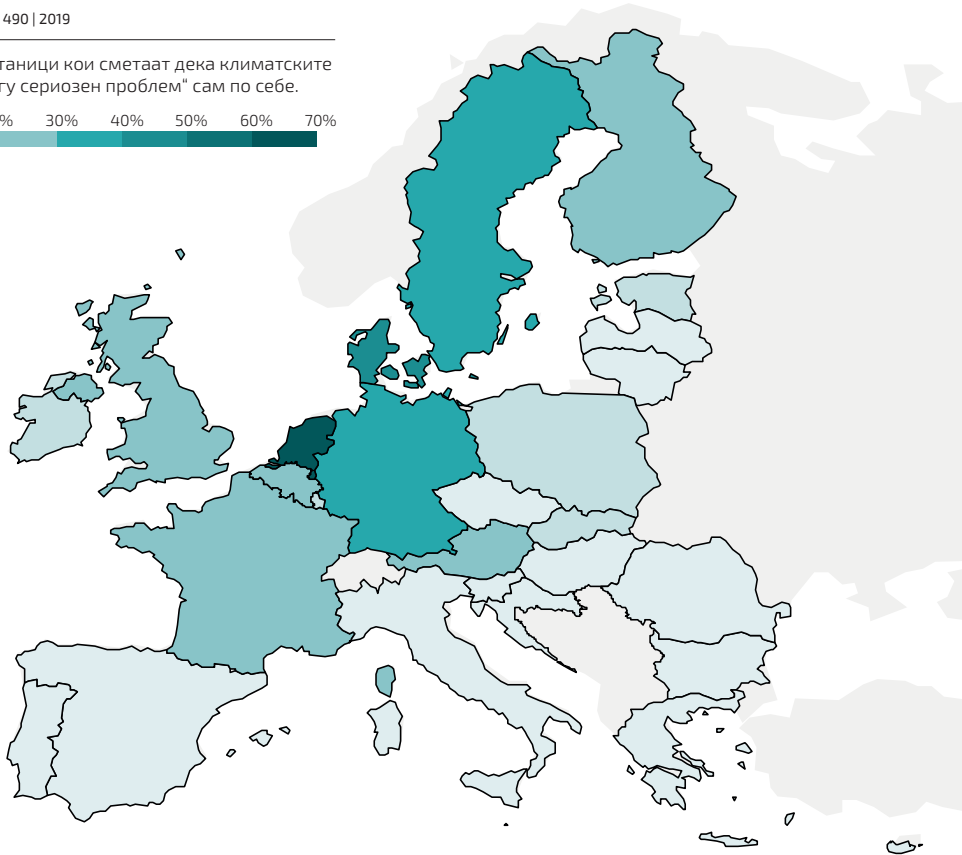

Климатски свесен

извор: Евробарометар 490 | 2019

Процент на испитаници кои сметаат дека климатските промени се „многу сериозен проблем“ сам по себе.

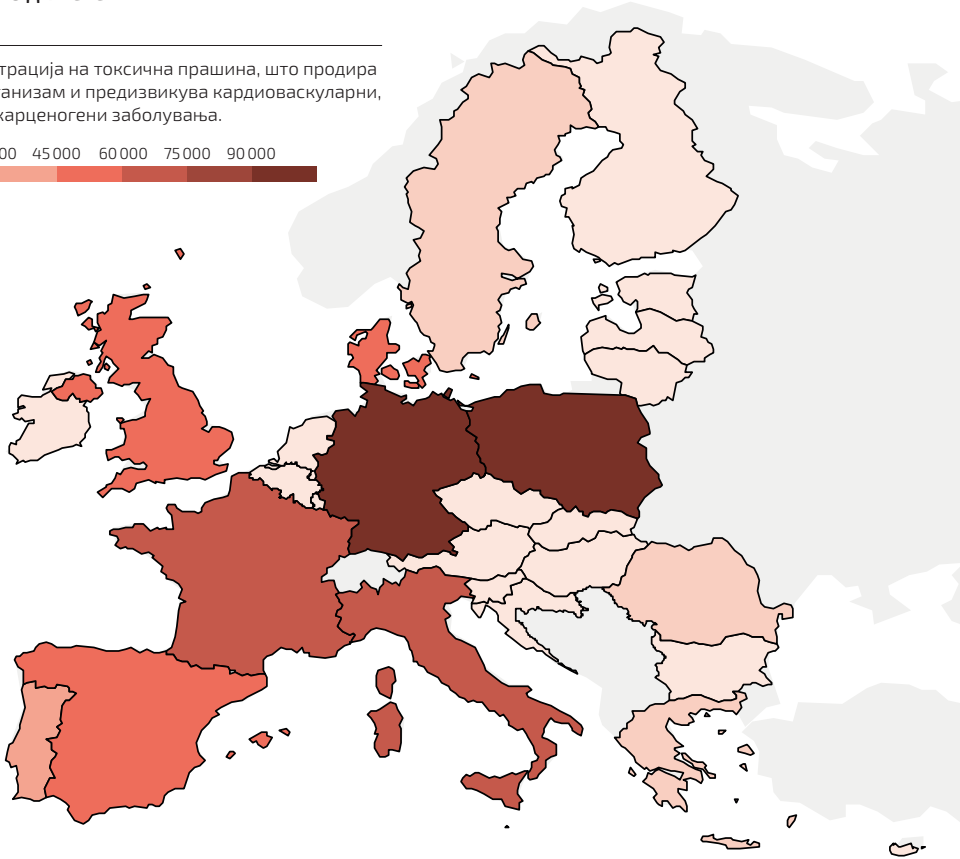
0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70%

Воздухот што го дишете

извор: Евростат 2017

Нивоа на концентрација на токсична прашина, што продира во човечкиот организам и предизвикува кардиоваскуларни, респираторни и карценогени заболувања.

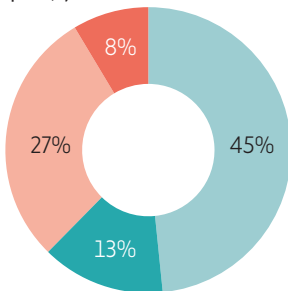
Храна за размислување

извор: Евробарометар 473 | 2018

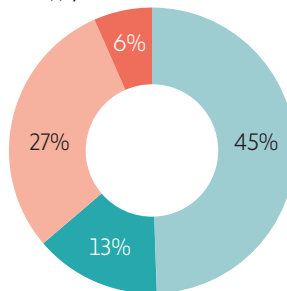
Процентот на испитаници кои се согласуваат или не се согласуваат со следната изјава: Прехранбените производи од органско земјоделство се побезбедни од другите прехранбени производи. „Безбедно“ што значи дека обезбедува високо ниво за заштита на здравјето на луѓето и лесно идентификување на потенцијалните опасности од храна.

■ Се согласувам ■ Делумно се согласувам ■ Делумно не се согласувам ■ Не се согласувам („Не знам“ не се прикажани)

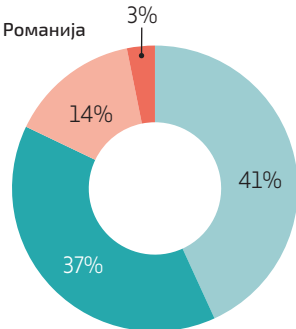
Франција

Холандија

Романија

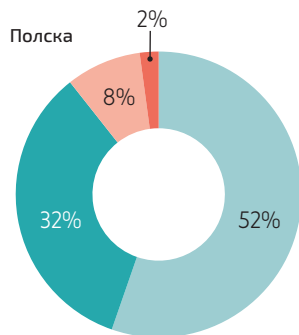
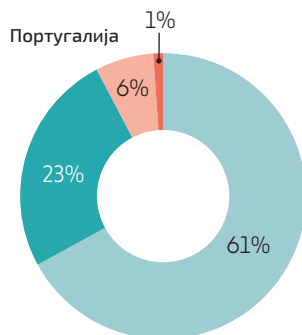
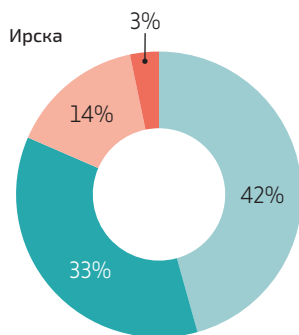
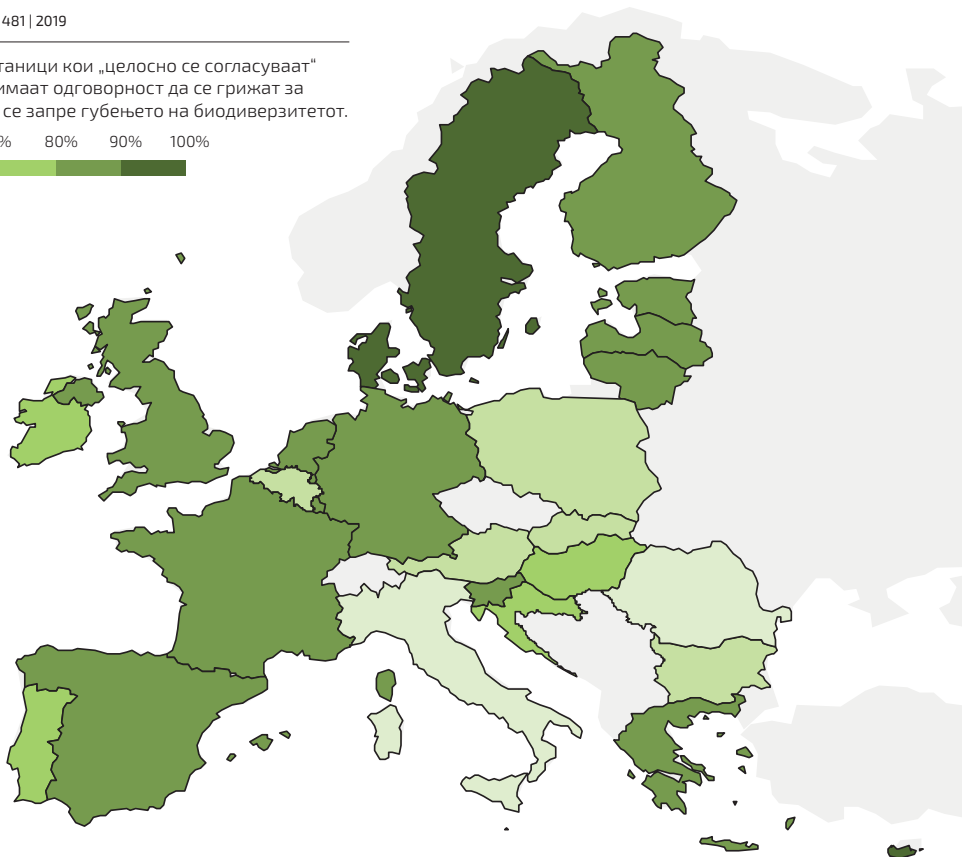

Одговорност за заштита

извор: Евробарометар 481 | 2019

Процент на испитаници кои „целосно се согласуваат“ дека граѓаните „имаат одговорност да се грижат за природата“ за да се запре губењето на биодиверзитетот.

50% 60% 70% 80% 90% 100%

ОД УЛИЦАТА НАГОРЕ

СОЗДАВАЊЕ НОВА ПОЛИТИКА

ВО ШПАНИЈА

ИНТЕРВЈУ СО

КРИСТИНА МОНГЕ и
ФЛОРЕН МАСЕЛЕСИ
ОД **ЕСТЕБАН**
ХЕРНАНДЕЗ

Дали политичката екологија е во состојба да изврши притисок за вистинска трансформација и да понуди убедлив наратив што ги надминува класните линии?

Шпанија е земја со зголемена свесност за еколошките проблеми и нејзината младина масовно се мобилизира за да се спаси планетата. Сепак, политичките партии на Зелените имаат мала изборна поддршка. Естебан Хернандез за противречностите во Шпанија разговараше со политичарот и активист на Зелените, Флорен Марселеси, и социологот од Универзитетот во Сарагоса, Кристина Монге. Со отворање на политички простор за екологија за оспорување, дали ќе може да се гради зелена хегемонија, ќе зависи од способноста на политичката екологија да изврши притисок за вистинска трансформација и да понуди убедлив наратив што ги надминува класните линии.

ES

Ова интервју е достапно на шпански јазик на веб-страницата на *Зелениот европски журнал*

UN PIONERO EN LA MOVILIZACIÓN: LA ECOLOGÍA POLÍTICA EN ESPAÑA

Una conversación sobre las contradicciones de un país donde la conciencia medioambiental no se ha reflejado en las urnas para los partidos verdes.

ЕСТЕБАН ХЕРНАНДЕЗ: Според студиите на Центарот за социолошки истражувања за главните прашања кои го загрижуваат шпанскиот народ, околината не е нивна главна грижа. Таа се искачи на списокот, движејќи се од 0,7 на 3,2 проценти за една година,¹ но сепак е далеку од тоа да биде вистински приоритет. Зошто е тоа така?

ФЛОРЕН МАРСЕЛЕСИ: Ние сме на почетокот на нов историски циклус. Не смееме да ја разгледаме само еволуцијата на податоците од истражувањето од еден месец до друг, туку и на подолг рок, почнувајќи од транзицијата на Шпанија кон демократија во 1970-тите, што ја постави екологијата на второстепена позиција во споредба со Франција или Германија, бидејќи диктаторскиот режим не дозволи зелени (или други независни) партии. Тешкотиите продолжија со зголемувањето на Индигнадос уличните движења против штедење 15-М во 2011 година во пресрет на економската криза, кои, исто така, не ја гледаа животната средина како приоритет.

¹ The figure of 3.2 per cent dates from December 2019. For the full results, see: <bit.ly/31ROaNY>.

Но, сега живееме во период на длабока еволуција, раѓање на зелена хегемонија. Движењето 15-М започна во 2011 година, и според очекувањата тоа се одрази и во екологијата, која преку нови движења како Хувентуд пор ел клима (Младите за климата), ги постави темелите на зелената хегемонија. Европа, исто така, има големо влијание врз Шпанија со основите што се создаваат во ЕУ. Она што допрва треба да се случи е оваа културна хегемонија да се претвори во политичка хегемонија.

КРИСТИНА МОНГЕ: 15-М не влијае толку врз „што“, колку врз „како“. Тоа масовно и категорично го означува почетокот на новиот модел на мобилизација што прво ги отфрла, а потоа ги надминува класичните форми на организација, како што се синдикатите или политичките партии. 15-М ги надминува традиционалните структури и создава бран со дискурс кој е можеби неорганизиран, но сепак е многу моќен. Младите за климата ги имаат овие карактеристики, како и масовните мобилизации на 8М (Меѓународен ден на жената). Тоа движење е спонтано, нема политичко позиционирање, но можно е да прерасне во мета-наратив.

ФЛОРЕН МАРСЕЛЕСИ: Затоа велам дека сме во момент на хегемонистичко градење, дека има основа што можеби нема јасен теоретски дел, но тоа ќе биде. Овој момент, како вистинска точка на флексија, е целосно непредвидлив. Дури и ако екологијата во Шпанија се спушти на макро ниво, а особено откако каталонската кандидатура за независност од 2012 година доби толку голема тежина во шпанската заедница, таа беше многу присутна во последните години на општинско ниво. Градови како што се: Барселона или

Мадрид биле пионери за еколошките прашања на европско ниво. Прашањето со оваа „клима 15-М“ е како да се обединат микро и макро нивоата. Тоа е предизвик за следните години.

Проблемот со кој се соочуваме не е негирање, туку климатско лицемерие - употреба на климатски промени, така што ништо да не се промени.

Зелениот глас во Шпанија е поделен меѓу левиот центар PSOE, левичарскиот популист Podemos, зелениот левичар Мас Паис и партијата за правата на животните PASCMA. Колку левичарските и левоцентристичките партии го комплицираат постоењето на партијата на Зелените во Шпанија?

КРИСТИНА МОНГЕ: Според сегашната состојба, не сум сигурна дека некогаш ќе има силна партија на Зелените во Шпанија, слична на оние во Германија или Франција, но дефинитивно постои политички простор. Проблемот е веќе препознаен, вклучително и меѓу конзервативците и битката ќе се води околу тоа што да се стори на тој план. Секој знае дека ќе има зелена транзиција, но постојат различни дискурси и треба да се справиме неолибералните, социјалдемократските или со комунистичките ставови. Тука ќе се води идеолошка борба, а политичкиот простор што е јасно зелен ќе биде важен за да се насочува дебатата во една или друга насока.

ФЛОРЕН МАРСЕЛЕСИ: Ние, Зелените, сме инструмент, така што идеолошката апсорпција

на нашите идеи од сите страни е добредојдена, зашто на тој начин може да постигнеме промени. Но, има уште многу да се стори - го видовме тоа во COP25. Проблемот со кој се соочуваме не е негирање, туку климатско лицемерие - употреба на климатските промени, така што ништо да не се промени. Потребни ни се јасни гласови што нè потсетуваат дека промените мора да бидат длабоки, а не козметички. Второ, мора да прифатиме дека економски систем заснован врз раст не може да функционира и треба да размислуваме за правдата од перспектива на пост-раст, надвор од доминантните економски модели.

Во Шпанија, владата создаде потпретседателство за еколошката транзиција, но истовремено вели дека треба да продолжиме индустриски да растеме. Затоа ни треба Зелена партија, со оглед на историјата и состојбата во Шпанија, и ако не е како оние во другите европски земји. Доволно силна партија на Зелените би ги поттикнала другите да ја следат и да не западнат во климатско лицемерие, како и да поттикнат структурни прашања што продираат во коренот на проблемот.

Разговорот за зелената транзиција секогаш се чини дека се навраќа на тоа кој ќе ја плати сметката. Во Шпанија, дури и решенија како Зелениот Нов Договор не успеаја да го постават екологизмот како решение.

КРИСТИНА МОНГЕ: Ние сме во почетна фаза. Предлозите како Зелениот Нов Договор ги разбираат само оние кои и се посветуваат на оваа област. За да добиете пошироко прифаќање, важно е да ги поткрепите овие идеи со примери.

Тоа се гледа, на пример, во рударските заедници Теруел, Леон и Астуриас кои зависат од јаглен и треба да генерираат поинаков економски модел. На овие места ќе согледаме што е всушност Зелениот Нов Договор и што значи праведна транзиција. За преминот од јаглен кон обновливи извори на енергија ќе треба инвестиции, а ќе има работници на кои ќе им е потребна преквалификација. Кога тоа ќе се случи и ќе стане јасно дека на крајот од патот се создаваат работни места, стравот ќе исчезне. Зелениот пакт не е за обновливи извори, кои се веќе тука, туку за нешто поразлично.

Политичката екологија во Шпанија треба да обедини два различни електорати ако сака да биде хегемонична.

ФЛОРЕН МАРСЕЛЕСИ: Во колективната имажинација, екологијата се смета како непријател на вработувањето. Треба да го свртиме ова, така што екологијата да се смета како пријател на вработувањето и иднината. Таа е одговор на невработеноста и на пензискиот проблем и ќе донесе безбедност и стабилност. На тоа треба да се гледа како на нешто привлечно.

КРИСТИНА МОНГЕ: Дозволете ми да додадам дека кога велите дека екологијата треба да биде привлечна, дека треба да биде секси и кул, мора да бидеме многу внимателни затоа што може да стане нешто поврзано со квалитет, здравје, велосипеди и облека направена од рециклирана пластика наменета на крајот од средниот до високиот пазар. Тоа може да биде привлечно, но нема трансформативна способност и генерира социјална нееднаквост.

ФЛОРЕН МАРСЕЛЕСИ: Се согласувам. Политичката екологија во Шпанија треба да обедини двајца различни електорати ако сака да биде хегемонична: класична база на гласачи на Зелените, образованите урбани класи со ниво од среден до висок приход (до кои е јасно постигната пораката за политичка екологија), и популарните класи кои имаат различни потреби. Со второто, тоа треба да биде инклузивно и да инсистира на тоа дека борбата ќе биде фер или нема да се случи. Ако Зелените во Германија можат да создадат хегемонија и да ги престигнат социјалдемократите, тоа ќе биде затоа што тие станаа партија која е популарна и надвор од припадниците на средната класа.

Оваа нијанса е важна, не затоа што екологизмот може да се смета за модерен меѓу урбаните лица од средна до висока класа, туку затоа што шпанската десница го потенцира овој аспект како начин да се добијат следбеници.

КРИСТИНА МОНГЕ: Ова е тешко време за зелената политика. Во анкетите по изборите во Мадрид, во мај 2019 година, видовме дека Централната зона со малечки емисии во Мадрид беше одлучувачки фактор за поранешната градоначалничка Мануела Кармена да изгуби гласови во периферните населби каде што претходно имаше голема поддршка.¹ Проектот Мадрид Централ стана

дискурс сличен на голот на цилетите; додека богатите можеа да возат низ центарот со своите електрични автомобили, оние на периферијата немаа соодветен јавен превоз и беа принудени да користат постари автомобили. Овие дебати подвлекуваат како, доколку еколошката транзиција не се изврши на правичен начин, неговата привлечност ќе биде ограничена на средната и горната класа на Мадрид, Барселона, Валенсија и Севилја. На крајот на краиштата, ова му се случи на Мас Паис, кој претрпе пораз како резултат на оваа противречност.²

ФЛОРЕН МАРСЕЛЕСИ: Негирањето од страна на екстремно десничарската партија Вокс не е главниот проблем. Другите десничарски движења, како што е случајот во Франција, го вметнаа екологизмот во нивната платформа. Но, во Шпанија, како што се виде во Мадрид, Десницата ја загуби битката затоа што и без тоа ќе мора да го примени Централниот проект на Мадрид.³ Десницата, кога станува збор за екологизмот, ја загуби битката во јавното мислење.

КРИСТИНА МОНГЕ: Со десницата, да, но за крајната десница не се согласувам со тебе. Сè додека трае транзицијата, крајната десница ќе има ловиште. Кога и да се зголемат даноците за бензинот и дизелот, тие веднаш реагираат и прашуваат зошто треба да плаќаат оние со најмалку примања. Со овој обреризам (работништво) тие можат да добијат основа која што ќе

1 Зелено-левата платформа Мас Паис беше формирана од Ињо Ереон околу Мас Мадрид за да ги оспори општите избори во ноември 2019 година. Во некои провинции, партијата понуди кандидати во коалиција со зелената партија EQUO. Освои три места, од кои две со Мас Паис – EQUO. На изборите владејачката партија PSOE освои најмногу места, додека крајно десничарскиот Вокс се зголеми повеќе од двојно и по големина стана трета најмоќна партија во земјата.

2 Судовите ги блокираа напорите на десничарскиот блок да ја врати областа со ниски емисии во Централниот Мадрид врз основа на негативните ефекти што дури и привремената суспензија ќе ги има врз здравјето и животната средина.

3 Видете Ева Чаркиевич (2008). „Зелено финале на Народна Република Полска“. Во Przemyslaw Sadura (уредник). Полски нијанси на зелена боја: зелени идеи и политички овластувања во Полска. Брисел / Варшава: Зелена европска фондација и ХЕС Варшава.

им овозможува да придобијат дел од населението, спротивставувајќи им се на политиките што се однесуваат на климатските вонредни состојби.

Територијалната динамика е важна. Во Европа, партиите на Зелените се успешни на север отколку на југ, а нешто слично се случи и во Шпанија. Уште повеќе, во Шпанија има и територијален елемент на идентитетот затоа што национализмите со каталонскиот процес, го одржуваа екологизмот на мошне ниско ниво на политичката агенда.

КРИСТИНА МОНГЕ: Моделот во Шпанија е сличен на оној во Европа воопшто. Баскија на северот е предводник на планот за транзиција кој прими милиони инвестиции и од јавни и од приватни фондови. Ова е поврзано со нивниот економски развој, но, исто така, и со нивната политичка, социјална и деловна култура. На југ, постои чувство да се биде помалку зависен од околината отколку на север. Во региони како Баскија, пост-индустриската транзиција сè уште е свежа во мислите на луѓето. Бидејќи таа помина добро, Баскијците во зелената транзиција гледаат можност, а не закана. Во Кастилја и Андалузија, работите се одвиваа поинаку, поради што во овие региони е многу поважно да се нагласува идејата за праведна транзиција.

Шпанија беше пионер во својот капацитет за мобилизација и институционално присуство за истражувања како феминизмот, во кои Шпанија и Шведска се лидери.

ФЛОРЕН МАРСЕЛЕСИ: Каталонскиот процес има негативно влијание и врз социјалната и врз еколошката агенда. Политичката екологија треба да биде храбра и да ги стави идеите за меѓузависност и ко-зависност на прв план. Но, надвор од ова прашање, постојат два фактора кои ќе бидат важни за развој на силна партија на Зелените. Владата потврди дека ќе има еколошка транзиција и има потпретседателство за оваа област, како и потпретседателство за целите на одржливиот развој до 2030 година. Доколку барањата на граѓаните бидат исполнети во овој поглед, ќе биде тешко да се развие силна партија. Ако, пак, луѓето се разочарани, просторот повторно ќе се отвори. Ова веќе му се случи на ПСОЕ кога не успеа да ги исполни своите ветувања, што доведе до формирање на EQUO во 2011 година. Вториот фактор е она што се случува на социјално ниво. Ако движењата на младите продолжат да се развиваат и се создава политички идентитет надвор од она што го прави владата, тогаш ние ќе ја зацементираме оваа културна хегемонија.

Што може Европа да научи од Шпанското искуство? Дали има нешто што може да се прикаже како корисно? Можеби 15-М?

КРИСТИНА МОНГЕ: Иако не се исти, 15-М беше дел од истиот циклус како и Арапската пролет, Окупирај го Вол Стрит и дебито на Нуит во Франција. Тие го поттикнаа овој нов бран на социјална мобилизација што со себе ја донесе Грета Тунберг и создаде движење кое денес е во својот врв. Ова не е нешто што е ограничено само во Шпанија, туку има пошироко влијание.

Шпанија дава различни позитивни примери кои ја демонстрираат важноста на правичната транзиција. Не само во Баскија, туку и во други региони. Уште повеќе, мора да ги цитираме искуствата како оние во Мадрид со субвенционирано обновување на изнајмени станови за енергетска ефикасност.

ФЛОРЕН МАРСЕЛЕСИ: Шпанија е пионер со својот капацитет за мобилизација и институционална застапеност на прашања како што е - феминизмот, за што Шпанија и Шведска се лидери. Единствената земја во светот што одржа масовен феминистички штрајк за Меѓународниот ден на жената 2019 година беше Шпанија. Ако ова го поврземе со екологијата - а тоа може да се направи затоа што екофеминистичкото движење добива значење - тогаш тоа ќе има влијание во Европа, која во овој поглед гледа кон Шпанија. Второто важно прашање е општинската политика, имајќи предвид како регионите и градовите се многу релевантни во борбата против климатските промени. Многу градови имаат мошне поголемо значење од државните органи и тие во иднина ќе имаат исклучително важна улога.

ФЛОРЕН МАРСЕЛЕСИ

е ко-портпарол и поранешен европатеник на Шпанската Зелена Партија EQUO. Тој е истражувач и активист по политичка екологија, член на уредувачкиот совет на списанието *Ecología política* и член на тинк-тенк Екополитика.

КРИСТИНА МОНГЕ

е предавач по социологија на Универзитетот во Сарагоса, Шпанија и извршен советник на Фондацијата за екологија и развој (Екодес). Таа е политички аналитичар за „Ел Паис“, „Кадена СЕР“ и „Инфолибре“. Таа е автор на *15М: политичко движење за демократизација на ошшесивото* (2017, Универзитет во Сарагоса).

ЕСТЕБАН ХЕРНОДЕЗ

е политички аналитичар и раководител на одделот за мислење во Ел Конфиденцијал. Неговите книги вклучуваат *Перверзно време* (2018, Aka!), *Границите на желбата и Крајот на средната класа* (2016 & 2014, Clave Intelectual).

КРШЕЊЕ ТВРДА ЗЕМЈА

СОЦИЈАЛНА ИСТОРИЈА НА ЗЕЛЕНАТА ПОЛИТИКА ВО ПОЛСКА

НАПИС ОД
АДАМ ОСТОЛСКИ

Зелената политика одамна е дел од полската политика, и покрај нејзините подеми и падови, таа секако има иднина.

40 години зелена политика во Полска имаа различни стратегии и различен степен на успех. Постигнат е бавен и стабилен напредок, но повторените ќорсокаци и порази укажуваат на потребата од големи промени во насоката на напредокот. Полските зелени влегоа во Парламентот првпат како дел од поширока коалиција во октомври 2019 година по изборите на кои екологијата беше централно прашање. Во околности на постојана полемика меѓу десничарската влада на Полска и на нејзините противници, Адам Остолски се осврнува на развојот на политичката екологија во Полска за да ги оцени ризиците и можностите што може таа да ги донесе.

Во Централна и Источна Европа, Полска се издвојува по тоа што има зелена партија која никогаш не успеала да биде во Парламентот како независна сила. Истовремено, зелената политика одамна е дел од полската политика, но и покрај нејзините подеми и падови, секако дека таа има иднина. Надминувањето на ќорсокаците што ги достигна зелениот политички активизам пред повеќе од три децении е клучно за обликувањето на таа иднина.

ИЗГУБЕНИ ВО ТРАНЗИЦИЈА

Во осумдесеттите години, во Централна и Источна Европа се крваше зелен бран. Како што е прикажано во Карневалот на револуцијата на Падраик Кени, во Полска, Унгарија, Чехословачка и на други места во регионот, зелените движења станаа сè попривлечни за младите активисти во текот на деценијата. Овие протестни движења имаа широка поддршка, поддршка од пошироката јавност и беа значајни актери во пресрет на транзицијата

со преговори во 1989 година.¹ Зелените прашања беа оценети како сериозни од страна на владата и опозицијата, за да се обезбеди „суб-маса” во преговорите за транзиција на Тркалезната маса, а зелените активисти и експерти беа неопходни за овие разговори.² Сепак, за неколку години по 1989 година, овие движења станаа безначајни - ако не и заборавени.

Првиот удар врз еколошките движења се роди од нивниот сопствен успех. Брзата деиндустријализација во раните 1990-ти, иако создаваше масовна невработеност и социјално нарушување, исто така, го подобри квалитетот на воздухот и нивото на загадување во некои од најпогодените региони. Еколошката криза одеднаш беше многу помалку опишана во секојдневниот живот и со тоа започна да се сфаќа како помалку итна. Со невработеноста, новата норма и социјалните проблеми сега се важни за поединци, луѓето имаа други приоритети. Истражувањето за социјалните ставови во овој период открива поместување од постматеријалистичките вредности кои беа преовладувачки во 80-тите години на минаришката загриженост.

Идеите изнесени од еколозите за одржливо мали земјоделски инвестиции и инвестиции во железницата се сметаа за удар врз аспирацијата на Полска да биде, конечно, вистинска европска земја.

И медиумската клима беше далеку од пријателска. Групната делегитимизација на социјалниот протест беше вградена во политичката култура на полската преодна демократија. Актерите од клучно значење за уривање на авторитарниот државен социјализам - беа работниците и екологите, најнапред беа претставени како проблематични, а потоа демонизирани од либералните медиуми како закана за младата демократија во Полска. „Поразот на Солидарност“ на Дејвид Ост го документира третманот на работничкото движење во овие години, судбина што ја доживеаја и зелените движења.³

Новинарството беше отворено и непријателско спрема загриженоста за животната средина. Транзицијата се однесуваше на модернизацијата, а тогаш дискурсот за модернизација и европеизација не оставаше простор за екологијата. Шишињата што може да се користат повеќе пати, поврзани со времето на комунизмот, беа заменети со тетра пакувања увезени од (и со задоволство продадени од) Западот. Доминантен консензус беше дека на Полска и требаат повеќе патишта и автопати и дека големите модерни фарми треба да го заменат „заостанатото“ селско земјоделство. Идеите изнесени од еколозите за одржливо инвестирање во мало земјоделство и железници се сметаа како шлаканица за аспирацијата на Полска да биде, конечно, вистинска европска земја.

1 Padraic Kenney (2002). *A Carnival of Revolution: Central Europe 1989*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

2 See Ewa Charkiewicz (2008). „The Green Finale of the People's Republic of Poland”. In Przemysław Sadura (ed.), *Polish Shades of Green: Green Ideas and Political Powers in Poland*. Brussels/Warsaw: Green European Foundation and HBS Warsaw. Available at: <https://cz.boell.org/sites/default/files/polish_shades_of_green.pdf>.

3 Дејвид Ост (2005). *Поразот на солидарноста: Бесот и илудноста во посткомунистичка Европа*. Итака, Н.јорк: Универзитетски печат Корнел. За еколозите, видете Адам Остолски (2012). „Ologologie, Demokratie und Moderne. Umweltproteste во Polen seit 1989 година”. Во Д. Бинген, М. Јарош и П.О. Лов (уредници). *Легитимација и протест*. Висбаден: Харасовиц Верлаг.

НАСЛЕДСТВО НА НЕДОВЕРБА

Во вакви услови, фракција на зелените активисти го сврте вниманието спрема Еколошкиот форум во рамките на партијата Унија на слободата. Кон средината на 90-тите, членовите на оваа група успешно водеа кампања за спротиставување за вклучување на клаузула за „одржлив развој“ во новиот Устав на Полска. Донесен во 1997 година, полскиот Устав беше еден од првите во светот што го стори тоа. Откако ги поддржаа либералите на изборите во 1997 година, екологистите беа наградени со заменик-министер за животна средина во Кабинетот на коалициската влада на Јержи Бусек.

Сепак, владата на Бусек продолжи со мега-проекти како што се регулирање на протокот на реката Висла и изградба на автопат низ националниот парк - планината Света Ана. Националниот парк беше симболична причина за активирање на движењето за животната средина, но протестите беа насилно потиснати. Демонстрантите се искачуваа на дрвјата во обид да ја запрат градбата, но и засолнувајќи се од булдожерите кои се приближуваа, притоа кршејќи ги екстремитетите и ребрата на демонстрантите.

Неолибералниот екологизам се покажа како лажен пријател на зелената кауза.

Незадоволна од монтирањето на пост-социјалистичката социјална држава и издвојувањето на законот за работни односи, владата на Бусек ги изврши најобемните кртења на железничката мрежа во историјата на Полска. Третина од врските беа исклучени. Малите градови и селата беа најпогодените области бидејќи

луѓето беа принудени да ги користат приватните автомобили за превоз. Како што се отвораше полскиот пазар кон Европа, старите автомобили (обично со низок еколошки стандард) евтино се увезуваа од Германија за да се задоволи зголемената побарувачка.

Можеби најзначајното зелено достигнување на владата на Бусек беше затворањето на неколку рудници во Шлезеја. Некои го поздравуваа овој процес како ран случај на „праведна транзиција“. За затворањето се преговараше со синдикатите и тоа релативно мирно. Рударите кои ја напуштија работата добија пристоен пашален надомест. Сепак, не беа направени значајни напори да се создадат нови работни места или да се дизајнира индустриска политика што обезбедува алтернативен пат за регионот. Ова беше ерата на „најдобрата индустриска политика, која не е индустриска политика“. Како што се трошеа парите дадени на поранешните рудари, разочарувањето од договорот растеше и создаваше недоверба. За Зелените, мандатот во владата, беше долга вежба за политичка ирелевантност. Унијата на слободата ја напушти владата во 2000 година и ги загуби местата по изборите во 2001 година. Неолибералниот екологизам се покажа како лажен пријател на зелената кауза.

ПИОНЕРСКИ ВИДОВИ

Можноста за уште еден обид во партиската политика дојде мошне брзо. Во 2003 година, активисти од различни социјални движења се собраа за да формираат нова партија, Zieloni 2004 (Зелени 2004). Иако еколозите беа меѓу основачите, срцето на новата партија беше на друго место. Активисти од редовите на феминистичките,

ТРАНЗИЦИЈАТА СЕ
ОДНЕСУВАШЕ НА
МОДЕРНИЗАЦИЈАТА,
А ТОГАШ ДИСКУРСОТ
ЗА МОДЕРНИЗАЦИЈА
И ЕВРОПЕИЗАЦИЈА
НЕ ОСТАВАШЕ
ПРОСТОР ЗА
ЕКОЛОГИЈАТА

ЛГБТ и анти-воените движења ја обликуваа оваа партија. Бидејќи Полска беше на прагот да се приклучи кон ЕУ и на европските избори што се очекуваа во 2004 година, советниците од европското зелено семејство го олеснија овој процес. Со почетокот на новото поглавје во историјата на политичката екологија, партијата на Зелените се обиде да изгради препознатлив бренд и да се натпреварува на сите избори.

Меѓу 2003 и 2015 година, најголемиот успех на партијата на Зелените беше освојување на пет градски и регионални советници во 2010 година. Иако резултатот ја засили партијата, не беше проследен со понатамошни изборни достигнувања. Но, иако анкетите за јавното мислење во текот на 2000-тите покажуваат постојан пад на интересот за животната средина, тие не ги објаснуваат доволно слабите перформанси на партијата. Во истиот период, Пиратското движење во Полска успеа да остави трага во креирањето европски политики, произведувајќи политичка партија со повеќе од неколку десетици членови. Во 2005 година, полските невладини организации и активисти од движењето отворена култура беа клучни во уривањето на директивата за патенти на Европскиот парламент. Во 2012 година, луѓето на улиците на Варшава и низ Полска предизвикаа пан-европски бран протести што доведе до отфрлање на Трговскиот договор против фалсификување на интелектуална сопственост.

Одговорот лежи во она што социолозите го нарекуваат Метју ефект: „Богатите стануваат побогати, а сиромашните се посиромашни“. Кампања за модринки по кампања за модринки, новата партија на Зелените дозна дека системот е наместен против новодојденците, особено оние што немаат пари. Изборниот систем во Полска е еден од најтешките за пробивање во ЕУ. Законодавството воведено во 90-тите години на минатиот век се обидувахе да ја стабилизира демократијата со забрана на популисти и демагози, а резултатот е систем што ги држи граѓаните надвор.⁴ Партиите што докажаа дека се способни да се искачат на таа планина беа или реинкарнации на постоечките политички проекти или во голема мера беа подложени или обете.

⁴ In addition to electoral thresholds, new parties need to collect 100 000 valid signatures with personal data within 30 days to be able to run. Established parties, on the other hand, receive public funds.

ЗЕЛЕНИТЕ“ БЕА
ПРВАТА ПАРТИЈА
ШТО ВОВЕДЕ
РОДОВ ПАРИТЕТ
ВО СИТЕ НИВОА
НА ЛИДЕРСТВО,
НЕШТО ШТО
ОТТОГАШ СТАНА
НОРМАЛНО
ОЧЕКУВАЊЕ
ОД КОЈА БИЛО
ПРОГРЕСИВНА
СИЛА.

Зелените не беа во можност да влезат во воспоставениот политички систем. Сепак, тие беа релевантни за тековните општествени промени во Полска во текот на овие години. Во многу аспекти, Зелените беа како пионери што живеат на напуштена територија. Партијата работеше напорно за да ги подобри условите и да изгради основа за побогат екосистем, но беше принудена да им отстапи место на послоните појави што следеа потоа.

Во 2003 година, Зелените беа првата партија што воведоа родов паритет на сите нивоа на лидерство, нешто што оттогаш стана нормално очекување од која било прогресивна сила. Околу 2004 до 2005 година, партијата Закон и правда (PiS) ја започна својата кампања против маршевите на геј гордоста (познати како „маршеви на еднаквост“ во Полска). Зелените и анти-свештеничката Рача беа единствените политички партии на улиците покрај ЛГБТ заедницата бидејќи ги пречека крајната десница со фрлање камења и шишиња. Либералниот центар, во политиката, како и во медиумите, во тоа време беше претежно хомофобичен и често пати го изедначуваше „радикализмот“ на неонацистите со оној на сексуалните малцинства.

Единствениот случај на „зелените“ кои профитираа од нивната посветеност на ЛГБТ-правата беше за време на изборите во Варшава во 2010 година, кога Кристијан Легиерски стана првата отворено геј личност избрана за јавни функции. Основно во кампањата на Легиерски беше политиката за домување. Адвокат и претприемач, Легиерски беше првиот политичар во Полска што се осврна и на барањата на движењата на работничката класа и на аспирациите на средната класа, и го стори тоа со неопходна експертиза за да се препознае „популизмот“. Од тие избори, домувањето стана главна тема на политичка дебата на секое политичко ниво.

Околу времето на COP19 2013 во Варшава, Зелените први го истражуваа концептот на правилна транзиција и влегоа во дијалог со синдикатите - вклучително и со синдикатите на рударите - за климатските политики. Во тоа време, сколошките невладини организации во голема мера застапаа во демонизирање на рударите, додека политичкиот естаблишмент сметаше дека климатската политика на ЕУ претставува опасност за националниот интерес на Полска. Зелените исто така, беа пионери на општинската политика во Полска. Пред урбаните движења да се појават како политички актери сами по себе, Зелените се занимаваа со колективи против патишта и мобилизираа луѓе во одбрана на зелените простори. Поранешните членови

на партијата на Зелените имаа клучна улога во формирањето на Конгресот за урбани движења во 2011 година.

Ова поглавје завршува во 2015 година со двојна победа на PiS на претседателските и парламентарните избори. Не само владата, туку и целиот пејзаж се смени. Бидејќи PiS се измислија повторно за да победат, сега сите политички партии мораа да го сторат истото, вклучувајќи ги и Зелените.

НЕИСТРАЖЕНИ ВОДИ

Наспроти вообичаената заблуда, бегалската криза не беше одговорна за доведување на ПиС на власт во 2015 година, туку крајот на транзицијата. Гласачите почнаа да очекуваат повеќе од политичарите и ПиС беше првиот што го сфати тоа. Нема повеќе „болни реформи“ или „неопходна жртва“; луѓето очекуваа да се подобрат нивните услови за живот и работа. Луѓето во своето опкружување видоа нови автопати, железнички станици и стадиони - нова инфраструктура изградена од страна на Доналд Туск. Но, тие, исто така, видоа и затворање на училишта, приватизации на болници и никакво подобрување на условите за работа. Време беше државата да стори нешто за нив.

Па, што се смени во 2015 година? Прво, владата на ПиС беше прва што се обиде да ги исполни своите изборни ветувања, иако со променливи резултати. За некои, ова беше бес. Дел од гласачите на либерално-конзервативната опозициска партија Граѓанска платформа (ПО),

идентификувани од социологот Пржемислав Садура и писателот Славомир Сиераковски, како „динични“ приврзаници на ПО, очекуваа состојбата да се врати во нормала откако ПО ќе се врати на власт. Треба да се напомене дека ПиС не ги прифаќа ветувањата посериозно заради одредени причини, што е поради новата социјална реалност во Полска.

Второ, ПиС спроведе политики кои се однесуваат на кризата, поточно на: универзалниот семеен додаток, на покачувањето на минималната плата, намалувањето на возраста за пензија, годишната исплата „13-та пензија“, додатоките за училишни трошоци кои се неконзистентни и со недостатоци, а тие даваат одговор на барањето како државата да помогне за товарот од социјалната репродукција. Овие мерки се особено охрабрувачки за жените работнички на пазарот на трудот и им дава чувство на достоинство на многу луѓе кои се чувствуваат запоставени. Не случајно, жените се истакнати како „нерешителни приврзаници“ спрема владата на ПиС.⁵

Трето, ПиС воведо контрoверзна реформа на судството што предизвика конфликт со опозицијата (и институциите на ЕУ) околу владеењето на правото и значењето на демократијата. Ова дополнително го подели полскиот политички систем и создаде поттик за унифицирана опозиција, што дополнително го ограничува теренот за дејствување на независните политички актери.

Четврто, и што е најважно, перцепцијата за предизвиците во животната средина се промени

⁵ For more on gender politics in Poland, see Adam Ostolski and Agnieszka Graff. "Gender Ideology and the Crisis of Care in Poland". *Green European Journal*. 17 December 2019. Available at: < bit.ly/2w5UgP2 >.

**ПРВАТА ВЛАДА НА ПИС
ЈА НАПРАВИ ЕКОЛОГИЈАТА
АРЕНА НА ПОЛИТИЧКА
КОНФРОНТАЦИЈА СО
ОПШТ НАПАД ВРЗ
ЖИВОТНАТА СРЕДИНА.**

и во однос на социјалните ставови и во политичкиот дискурс. Првата влада на Пис ја направи екологијата арена на политичка конфронтација со општ напад врз животната средина. Овој притисок помогна ПО и либералните медиуми да се фокусираат врз зелените прашања, макар и реторички. Појавата на новите климатски движења ја придвижи напред екологијата како тема на дневен ред. На изборите во 2019 година, секоја политичка партија, од Левица до крајна десница, во својата програма се осврна на климата и на екологијата - доттогаш нешто невидено во полската политика. Нивната содржина се разликуваше, се разбира, во амбициозност, доследност и доверливост, но самото појавување означува напредок за зелената политика.

Еколошките политики на двете главни партии во основа не се усогласени. Недоследноста на Пис е од типот - „дај со едната рака, земи со другата“. Владејачката партија ја поддржа инсталацијата на сончевиот капацитет во последните години, нејзините проекти за изградба на крајбрежни фарми со ветер на Балтикот изгледаат искрени, а нејзините предлози за инвестиции во железницата изгледаат разумни. Сепак, шумите продолжуваат да се уништуваат, владата останува посветена на еколошки погубни мегапроекти и тие се спротиставуваат на обврската за неутралност на климата до 2050 година. Недоследноста на ПО се наоѓа во разликата меѓу зборовите и делата. Додека на членовите на ПО на европскиот и полскиот парламент вообичаено може да се смета на гласови што не се од законодавството,

тие имаат тенденција да разочараат во гласовите од материјално значење. Тие сè уште не се соочиле со лакмусов тест во новиот Парламент, така што автентичноста на нивното еколошко свртување под влијание на Зелените, останува непозната.

Што се однесува до Зелените, разочарани од Левица, тие се здружија со Граѓанската платформа на европските и парламентарните избори во 2019 година. Тие не освоија ниту еден европратеник, но освоија три места во полскиот парламент, кои сега седат со ПО. Четири поранешни членови на партијата на Зелените беа избрани од партиите што седат во групата Левица.⁶ Иако тие соработуваат, тоа, исто така, создава простор и за здрава конкуренција во однос на унапредувањето на зелената кауза. Официјалната линија е дека Зелените, конечно, се релевантни во националната политика, ги претворија своите коалициски партнери во зелени вредности и се подготвуваат да бидат на своите листи на идните парламентарни избори. Критичарите велат дека партијата на Зелените го заокружи целиот круг. Еколошкиот форум е назад во времето, ризикувајќи идеолошка, ако не и институционална, асимилација со ПО. Дали политичката екологија во Полска е чекор напред или е во друг ќор-сокак? Рано е да се заклучи.

Додека политичкото мислење на зелената боја останува грижа за зелените партии низ цела Европа, ривалските артикулации поврзани со климатската криза претставуваат уште поголем

⁶ Of the four elected, two are in the radical-left Razem and two in the left-liberal Wiosna party. This excludes Piotr Gliński, the current minister of culture for PiS and once a member of the Ecological Forum, who publicly disavowed any link to environmentalism.

предизвик. Наспроти екстремно десничарскиот повик за одбрана на „границите и климата“ и неолибералните напори сиромашните да плаќаат за транзицијата, Зелените треба да ја бранат карактеристичната зелена визија и она што се подразбира под поимот клима и екологија. Коалиционата политика станува итна и неопходна, но сè поризична. Што и да беше прифатливо однесување за зелените видови во последните неколку децении, можеби ќе беше повеќе прилагодливо. Зелените, како и сите политички семејства, ќе мора повторно да се измислат. Во прашање не е само иднината на партиите на Зелените, туку и обликот на светот што доаѓа

АДАМ ОСТОЛСКИ

е социолог, колумнист и активист. Работи на Универзитетот во Варшава и е член на *Криџика Политична*. Тој беше ко-уредник на *Зиелоне Виадомочи* од 2009 до 2013 година и ко-претседател на полската Партија на зелените од 2013 до 2016 година. Тој е дел од уредничкиот одбор на *Зелениот европски журнал*.

ЗЕЛЕНИОТ БРАН

ПОГЛЕД ОД ПАРТИИТЕ

На европските избори во 2019 година зелените партии го постигнаа нивниот најдобриот резултат воопшто. Нивната нова тежина во разноликиот Европски парламент е можност за напредок во однос на климата, демократијата и владеењето на правото и социјалната правда. Зелените партии често пати имаат подобри резултати на европските избори, но овој пат успехот се одржува на солидно ниво. Локалните избори во Велика Британија, националните избори во Португалија, владините коалиции во Финска, Шведска и Луксембург - Зелените напредуваат на сите нивоа. Главната забелешка е дека „зелениот бран“ отсуствува во поголемиот дел од Јужна и Источна Европа. Дел од нашето последно издание обработува теми за тоа каде политичката екологија оствари изборни придобивки, имајќи предвид анализи на пет партии на Зелените за да се согледа каде се наоѓаат и да се проценат нивните изгледи за наредните години. Првиот текст е анализа на новинарот Питер Унфрид за германските зелени.

Европските партии на прв поглед

Позиција на партиите во политичкиот спектар (боите не мора да одговараат на традиционалните партиски бои или припадност на Европа).

- Крајно десничарски националисти
- Конзервативни националисти
- Десноцентристи и демохристијани
- Либерали
- Левоцентристи и социјалдемократи
- Зелени
- Радикална левица
- Друго

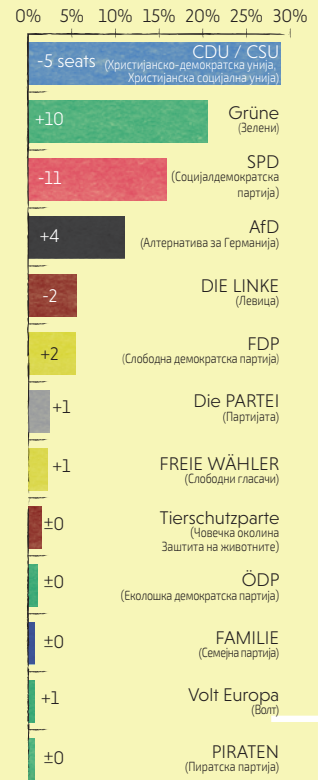
ЧЕКОР НАПРЕД ЗА ГЕРМАНСКИТЕ ЗЕЛЕНИ

Германските Зелени првично беа дефинирани како виновни за холокаустот и Втората светска војна, за социјалната либерализација од 1968 година и за антинуклеарното движење. Партијата се карактеризираше со „зелена култура“, малцински став кој претпоставува дека мејнстримот е културолошки и морално инфериорен. *Realpolitik* се сметаше помалку важен отколку да се третира како различен. Ова значеше дека поминаа многу важни случувања покрај Зелените - како што се германското обединување и развојот на моќно-политичката Европска унија.

Ова решително се промени со изборот на Винфрид Кречман за премиер на регионот Баден-Виртемберг во 2011 година. Фактот што Зелените сега го имаат првиот премиер ги охрабри големите делови на партијата да се оддалечат од вообичаениот светоглед дека знаат се.

Рајнхард Бутикофер, европатеник и долгогодишен претседател на Европските зелени, ја дели историјата на партијата во три фази. Првата фаза претставува тотално спротивставување („против“). Во втората фаза, партијата станува поконструктивна, влегува во коалиции со социјал-демократите, но се смета за тесно насочена кон животната средина и половите прашања („за и против“). Сега, третата фаза претставува обид да бидат водечка сила на ново, хетерогено мнозинство („за“). Политичката позадина е неуспехот на поранешните федерални „народни партии“ да најдат одговор на климатската криза, како и подемот на Алтернатива за Германија (AfD) и намалената одржливост на полудесничарската, полулевичарска политика на компромис на кои Сојузната Република им беше заложник добри 70 години.

Дека Зелените ќе бидат дел од следната влада, им е јасно речиси на сите, од германската индустрија до Емануел Макрон. Прашање е дали тие ќе играат централна улога и што можат да постигнат во Брисел со помош на скандинавските влади, владите на Бенелукс и пред се на француските влади за социо-еколошката трансформација, одбрана на либералната демократија и европскиот просперитет и безбедност. Нивниот успех ќе биде клучен во формирањето мнозинства во Европскиот парламент. Ако германските европски зелени останат заглавени во втората фаза и се двоумат меѓу прогресивните политики и гротескната форма на спротивставување „би било убаво да биде поубаво“, тоа би можело да се покаже проблематично. „Зелениот бран“ на изборите во ЕУ не се однесуваше на парламентарната група на ЕУ. Тоа се однесуваше само на Баербок и Хабек.

ПИТЕР НЕФРИД
е главен известувач
во „Die tageszeitung“
(TAZ) и главен
уредник на „TAZ
FUTURZWEI“.

ЗЕЛЕНИ БРАН

Белгиски европски избори,
26 мај 2019 година

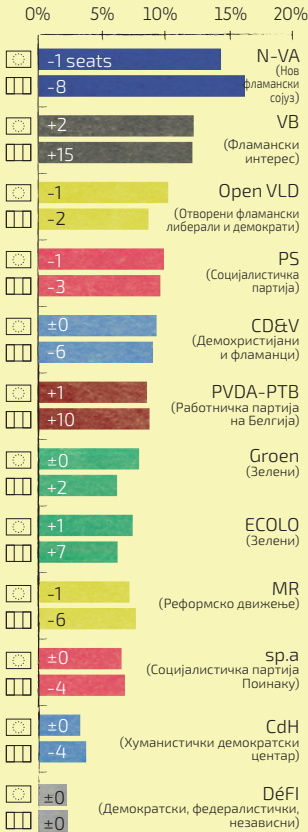
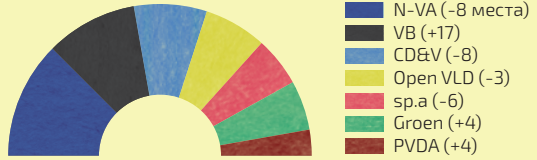

Федерални избори,
26 мај 2019 година

извор: Федерални јавни служби
за внатрешни работи

Регионални избори во Фландрија, 26 мај 2019 година

извор: Федерални јавни служби за внатрешни работи

ДИВИОТ СВЕТ НА БЕЛГИСКАТА ПОЛИТИКА

Белгија има две партии на Зелените: холандскиот - Groen во Фландрија и Брисел и францускиот - Еколо во Валонија и Брисел. Повеќето набудувачи резултатите од Еколо ги сметаат како добра победа, иако партијата освои неколку проценти повеќе во 1999 и 2009 година. Резултатите на Groen беа големо разочарување. Со оглед на анкетите и актуелноста на климатската криза, таа се надеваше на многу повеќе.

Еколо е член на владите на валонската и на француската заедница. Еколо и Groen се членови на владата во Брисел, и, исто така, можат да учествуваат во сојузната влада, во зависност од преговорите на почетокот на 2020 година.

Постојат два заеднички предизвика за обете страни. Европската климатска политика во последните месеци значително се промени со новата заемска политика на Европската инвестициска банка, со новите стандарди за одржливи инвестиции и особено со Европскиот зелен договор на Комисијата на ЕУ. И покрај нејзината сомнителна кохерентност, прашање е - каде е земјоделската политика? За многу граѓани, ова се чини дека е структурен колапс. Справувањето со климатската криза бара многу повеќе од самото зазеленување на сегашниот економски модел и тоа е голем предизвик. Прашањето за климатските промени станува сè поочигледно и тоа треба да им помогне на двете партии на Зелените. Експертските извештаи потврдуваат дека интервенцијата е итна. Младите веројатно почесто ќе излегуваат на улиците, а гласовите против бизнисот и употребата на јаглеродот ќе бидат сè погласни.

Можното учество во федералната влада претставува предизвик и за Еколо и за Groen. Следната влада ќе се соочи со тешка буџетска состојба со малку простор за маневар. Дали новата влада ќе биде подготвена и способна да води радикална климатска политика? Што е со политиката за социјална правда и миграција? Како ќе се решаваат овие прашања во федералната влада водена од непосакуваната коалиција од седум или осум партии? Еколо ќе може да укаже на достигнувањата во Валонија, Брисел и владите на француската заедница. Groen нема да ја има таа можност. За да ги убедат гласачите во 2024 година, обете партии ќе треба да развијат свои проекти кои ќе гледаат кон иднината и кои ќе

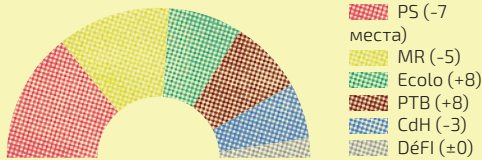

ЛУК БАРБЕ
е експерт за
белгиската политика
и институции и автор
на *La N-VA expliquée*
aux francophones
(2019, Етопија).

Регионални избори во Валонија, 26 мај 2019 година

извор: Федерални јавни служби за внатрешни работи

Регионални избори во Брисел, 26-ти мај 2019 година

извор: Федерални јавни служби
за внатрешни работи

можат да се спротистават на потенцијалните последици од учеството во владата.

Гроен се соочува со три специфични предизвици. Прво, на дел од електоратот, пораката на партијата се појавува како урбана, елитистичка и морализирачка. Другите партии прават се за да го засилат овој впечаток. Партијата со години се обидува да го исправи тоа, но до сега има само скромни резултати. Второ, под притисок на екстремно десничарскиот Влаамс Беланг (фламански интерес) и сепаратистичката Нова фламанска алијанса, различностите и миграцијата се најважните проблеми во Фландрија со години. Гроен се позиционира како радикална спротивност на овие партии, а нејзините основни гласачи го ценат тоа. Но, другите потенцијални гласачи се оградуваат од радикализмот на Гроен. За премногу гласачи, Гроен има вознемирувачка, дури и заканувачка позиција и за отвореното/затворено општество и за климатските грешни политики. Како се справувате со тоа без да се откажете од своите вредности?

Третиот предизвик за Гроен е напнатоста меѓу програмата на Зелените и науката. Трендот на проверка на фактите во печатот генерално работи добро за Гроен. Но, за ГМО и 5Г, Гроен се соочи со напади од новинари затоа што, според нив, научните основи на позициите на партијата се или слаби или непостоечки. Притисокот може да се зголеми во наредните години и да го намали кредибилитетот на партијата. Дали Гроен во 2024 година конечно ќе стане средна

партија со поддршка од 12 до 15 проценти од гласачкото тело? Таа цел сè уште не е на дофат, но е предуслов за вистинско место во фламанската партиска политика.

Ecolo има свој специфичен предизвик. Во последната година, нови движења како „Бунт на истребување“ организираа кампањи за граѓанска непослушност во општините каде што Еколо е мнозинство и затоа заеднички одговорни за полициското работење. Ecolo се наоѓа на две страни, создавајќи тензии во рамките на Ecolo и меѓу Ecolo и движењата и граѓаните. Во Белгија што зборува француски јазик, побарувачката за учество и ко-управување се зголеми во последните неколку години. Многу општини организираат комитети за граѓани, а парламентот во Брисел има мешани комитети на граѓани и членови на парламентот, што е радикална и иновативна иницијатива. Во следните години, Ecolo има можност дополнително да ја зајакне оваа динамика.

Тековниот контекст во Белгија им нуди ветувачки можности на Еколо и Гроен, како за климата, така и за предизвиците, како што е можното учество на владата. Белгиската политика е нестабилна со години и изборните резултати се нестабилни, особено во Фландрија. На следните избори во 2024 година, партиите може да растат или паѓаат за 5 или 10 проценти. Ова природно предизвикува голема нервоза во партиските штабови. Победници на следните избори ќе бидат оние партии со романтична и привлечна приказна. Учеството во владата ќе ја подобри сликата?

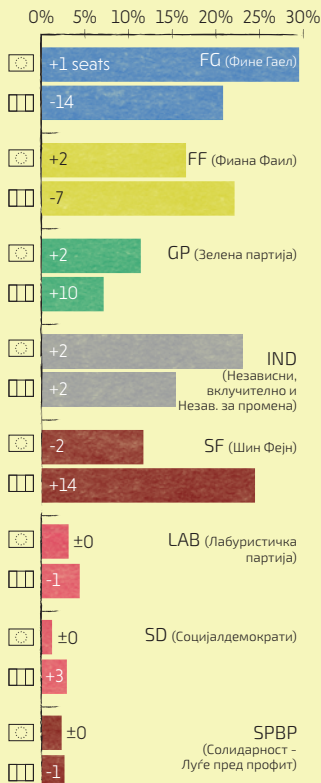

Ирски европски избори,
24 мај 2019 година

Општи избори во Ирска,
8 февруари 2020 година

извор: Irish Times

ДЕН БОЛ

е градски советник во
Корк за Зелената партија
/ Комаонтас Глас. Тој
беше заменик-лидер на
Синад Ѓирјан од 2007
до 2011 година и член
на Даил Шириан од
2002 до 2007 година.

ЗЕЛЕНИТЕ ВО НОВА ИРСКА

По изборите во февруари 2020 година, три партии се приближно идентични според нивниот парламентарен број. Комаонтас Глас (Партијата на зелените) сега е четврта по големина партија. Најголеми добитници беа левичарите Шин Феин. Најверојатно сценарио е влада на Фајана Фаил (најмногу места) - Шин Фејн (најмногу гласови). Иако тоа може да зависи од независни пратеници, третата страна на коалицијата ќе и даде поголема стабилност и ќе им се пристапи на Зелените. За време на пишувањето, резултатот е неизвесен.

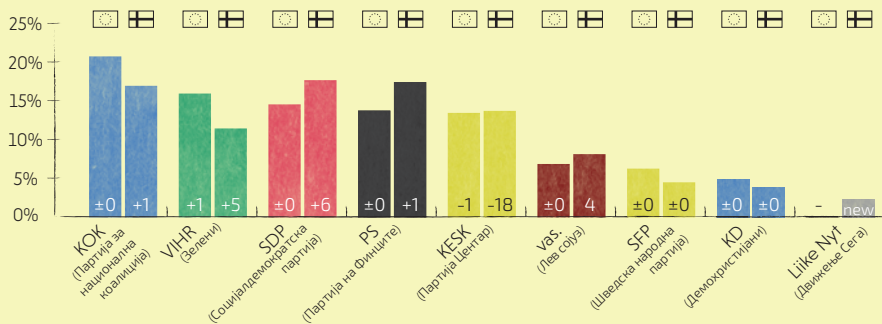
Денес се чини далеку од март 2011 година, кога, како член на Синад (Горниот дом), бев сведок на новата влада избрана во Даил (Долниот дом). Неколку недели претходно, Зелените ја напуштија Владата, по што се одржуваа општи избори на кои партијата ги загуби сите свои места. Првото искуство на власта на Зелените се совпадна со глобалниот економски пад во 2008 година. Нема учество на Зелените во следниот парламент, но ни беше кажано дека Владата ја врати еколошката политика во Ирска за една генерација.

Имон Рајан се понуди да ја врати партијата од нигде никаде. Партијата за да се реорганизира се врати на своите волонтерски корени. Посветеноста на овие волонтери, особено на понова помлада група, се покажа како клучна за ревитализацијата на партијата.

Првите изборни тестови беа локалните и европските избори во 2014 година. Партијата освои дополнителни 10 места во локалните совети, стабилни, ако не и спектакуларни. Зелената парламентарна застапеност беше обновена на општите избори во 2016 година, со што партијата повторно доби пристап до финансирање од државата. Со оваа поддршка, партијата почна да се професионализира во многу области, вклучително и со подобро управување со базите на податоци за членство, подобрување на пораките на социјалните медиуми и ангажирање во поголеми активности, особено надвор од Даблин.

Ирска, чија што политика никогаш не била идеолошка, стануваше либерална. Јавните гласови за истополови бракови во 2015 година и правата за абортус во 2018 година се појавија во новата Ирска. Овој либерализам му помогна на гласачкото тело да ја види Партијата на зелените во позитивно светло. На локалните и европските избори во 2019 година, партијата ја зголеми за четири пати застапеноста во локалната самоуправа и избра двајца европратеници.

Што ќе значат неодамнешните успеси за политичката агенда на Зелените, останува да видиме. Главните прашања за кои се водеа изборите, домувањето и здравството, лесно може да се воочат меѓу партиите. Шин Фејн одобрува разговори за одржливоста, но е посветен на трошење средства за инфраструктурата и за изградба на патишта, а против јавниот превоз, па дури и разговори за намалување на малиот данок на јаглерод во Ирска. Годишното намалување на емисиите за 7 проценти ќе биде приоритет на Комаонтас Глас за која било програма на Владата.

ПОЛАРИЗИРАНА ФИНСКА

Изборите за ЕУ во 2019 година беа најдобриот резултат на Зелените до сега. Втората по големина партија, Зелените се здобија со две пратенички места и трето од Брегзит. Хеики Исотало, службеник за информирање на финските Зелени, врз основа на анкети од крајот на 2019 година пресмета дека поддршката за старите партии првпат падна под 50 проценти. Иако Зелените стабилно ја зголемуваа својата поддршка низ децениите, десничарската популистичка Партија на Финците, уште една „млада партија“, освои од 17,5 до 19 проценти од гласовите на три парламентарни избори од 2011 година. Финската политика е многу поларизирана.

Политичката поделба се чини од традиционална економска поделба лево-десно премина на социјални и културни прашања или идентитет. Политичките научници именуваа една алтернативна политичка оска „ЗАЛ-ТАН“ (Зелена, Алтернативна и Либертаријанска наспроти Традиционалистичка, Авторитарна и Националистичка). Зелените и Финците имаат корист од ова: Зелените се залагаат за климатска акција, старите партии се неодлучни, а популистите се категорично против.

Како што се менуваше власта, сè потешко е да се изгради цврста коалициска влада во финскиот парламент. Две од старите воспоставени партии (социјалдемократите, партијата Центар и Партијата на национална коалиција) не се доволни како основа; сега треба да им се удоволи на помладите партии. Идните коалиции ќе мора да се потпрат на широко распространета соработка околу поделбата лево-десно или секогаш да ги вклучуваат или Зелените или Партијата на Финците. Малцинска влада би било другото решение, но такво решение не е видно во финската политика повеќе од 40 години.

Актуелната влада ги вклучува социјалдемократите, партијата Центар, Зелените, Левиот сојуз и Шведската народна партија. За да се спротистават на подемот на популистичката десница, политиките на Зелениот нов договор треба да се материјализираат и да бидат во доволно голем обем за да го променат наративот и да им дадат на луѓето надеж и доверба во праведна иднина. Зелените, особено сега кога се на функција треба да испорачаат резултати.

Едно стравување е дека партиите во коалицијата ќе можат да се договорот само за разводнети решенија. Ако Партијата на Финците стане доволно популарна, некои политичари од партијата Центар и Националната коалиција веќе навестија соработка. Овие сигнали беа испратени иако Партијата на Финците и нејзините политичари станаа поотворено расистички настроени од нивната неуспешна коалиција со две поумерени конзервативни партии од 2015 до 2017 година.

Фински европски избори, 26 мај 2019 година

извор: Европски парламент

Општи избори во Финска, 14 април 2019 година

извор: Helsinki Times

СИМО РАИТИЛА

е координатор на финскиот тинк-тенк Висио и докторанд по социологија на Универзитетот во Хелсинки.

ГРАДЕЊЕ БЛОКОВИ ВО СЕВЕРНА ЕВРОПА

ЗЕЛЕНИТЕ ВО ВЛАДИТЕ

ИНТЕРВЈУ СО
ЏЕНИ КАРИМАКИ И
САНА САЛО
НА **СИМОН ОТЈЕС**

Во политичките системи засновани врз соработка, одредувањето со кого и кога ќе се прави сојуз, секогаш поттикнува критични прашања за идентитетот, тактиката и стратегијата.

Во 2019 година се појавија широки прогресивни коалиции на власт низ нордиските земји. Во Шведска и Финска, Зелените им се придружија на социјалдемократите, социјалистите и центристите за да преземат национална функција. Политичките системи засновани врз соработка бараат компромис, но и одредување со кого ќе се прави сојуз дури и кога се поставуваат критични прашања за идентитет, тактика и стратегија. Симон Отјес разговара со двајца колеги политички научници за зелениот пат до влада во Финска и во Шведска и да објасни какви поуки може да има за партиите што се приближуваат до власт.

СИМОН ОТЈЕС: Финската и шведската партија на Зелените се во владите како дел од прогресивните коалиции. Но, и покрај сличната моментална ситуација, Финска и Шведска имаат многу различни политички системи. Како овие партии се вклопуваат во нивните пошироки политички пејзажи?

ЏЕНИ КАРИМАКИ: Историјата на финските Зелени е во согласност со историјата на другите партии на Зелените. Во текот на 1990-тите години, партијата ја стабилизираше својата позиција во финската политика и стана нормална членка на партискиот систем. Во 1995 година, тие станаа првата партија на Зелените во владата. Тие научија како да бидат во владата и да прифатат дека владеешето бара компромиси. Оттогаш, финските Зелени се во коалиција со левичарски партии, како што се социјалдемократите и сега левата алијанса, но тие работеа и со десниот центар. Финските Зелени сега се владина партија навикната на власт.

САНА САЛО: Шведските Зелени се традиционална партија на Зелените во смисла дека тие останаа помаргинални. Ова често се припишува на идеолошката нефлексибилност. Шведската политика е поделена на леви и десни блокови, а Зелените се дел од левиот блок. Финската политика е попрагматична, но во Шведска политиката е повеќе идеолошка.

Дејствувањето како помал дел од левиот блок на партијата ѝ отежнува да ја унапреди својата агенда, Шведските Зелени се мошне влијателни за нивната големина во имиграциската политика, а владите зависеа од нивната поддршка. Долго време, Зелените ја придвижуваа имиграциската политика во полиберална насока, но ова се промени во последните години.

Дали главната разлика меѓу финскиот и шведскиот систем е силната блок-политика во Шведска наспроти попрагматичната, но хаотична политика во Финска?

ЏЕНИ КАРИМАКИ: Финска има долга и силна традиција на прагматично, флексибилно градење коалиции. Овие структурни разлики имаа значително влијание и врз тоа како партиите дејствуваат во рамките на нивните партиско-политички системи.

Зелената економска агенда се состои од елементи и од левицата и од десницата, а останувањето надвор или пред традиционалниот социо-економски расцеп е составен дел на Зелените од сликата за себе.

САНА САЛО: Финскиот систем може да изгледа хаотичен, но е само пофлексибилен. Исто така го одразува фактот дека само по себе нема причина да се мисли дека партиите на Зелените би биле левичарски партии. Работејќи за финската партија на Зелените кон крајот на 2000-тите, не би рекла дека тоа беше левичарска партија. Некои фигури беа повеќе десни за социјално-економските прашања за Законот и редот, очигледно

не крајно десничарски, но сепак центристички. Донекаде е изненадувачки што во европскиот контекст се смета дека Зелените се левица.

По што се разликуваат Зелените во Шведска и Финска од другите партии во тие системи?

ЏЕНИ КАРИМАКИ: Финските Зелени секогаш се противеа на позиционирањето на традиционалниот континуум лево-десно. Во моментот тие се наоѓаат во широко левичарска влада, но во општинската политика, Зелените често соработуваа со десноцентристичката Партија на национална коалиција. Зелената економска агенда се состои од елементи и од левицата и од десницата, а останувањето надвор или пред традиционалниот социо-економски расцеп е составен дел на Зелените од сликата за себе.

Најголемата разлика меѓу Зелените и левичарските партии е од каде доаѓа нивната поддршка. Левичарските партии традиционално имаа поддршка од работниците, синдикатите и фабриките. Ова е нешто што Зелените никогаш го немале и, на многу начини, никогаш не се ни стремеле да го имаат. Наместо тоа, тие се поддржани од млади луѓе, жени, студенти и луѓе со универзитетско образование - традиционалната база на зелените партии видена на други места во Западна Европа. Оваа разлика влијаеше врз политиките што ги промовираа Зелените и левичарските партии.

САНА САЛО: Левичарските партии и Зелените, во Шведска и Финска како и на други места, се разликуваат во однос на тргувањето меѓу растот и

вработувањата и спасувањето на климата. Базата за поддршка на социјалдемократите доаѓа од тешката индустрија и работничката класа кои ќе имаат корист од зачувувањето на традиционалните индустрии. Зелените се за креативно уништување и за напредок кон зелен свет, што би значело смрт или барем голема трансформација за овие индустрии. Социјалдемократите треба да размислат за својата база на поддршка и за целите на Зелените, кои им се многу тешки.

Од моето истражување за радикалната десница, сметам дека се менува нашата слика за социјалдемократските и за левичарските партиски бази. Радикалните десничарски партии сè повеќе ги придобиваат своите традиционални гласачи, а социјалдемократите сè повеќе мобилизираат високообразовани сегменти од општеството. Иако Зелените и радикалната десница се пресликани едни од други во однос на нивната поддршка, социјалдемократите осцилираат меѓу нив и нивната политичка понуда е мешавина од политики насочени кон нивната традиционална поддршка и повеќе мерки ориентирани кон средната класа. Во оваа смисла, базата за поддршка на Зелените, социјалдемократите и левичарските партии се приближуваат.

Како се објаснува појавувањето на Партијата на Финците и на шведските демократи? Дали овие десни партии можат да се вклопат во идните коалиции и, ако не, дали тоа значи дека голем број гласачи се политички незаинтересирани?

САНА САЛО: Ситуацијата во Шведска е неодржлива. Шведските демократи имаат 25 проценти на гласачките места и навистина моментално

се незаинтересирани. Јас не давам нормативна изјава, но реалноста е дека мејнстрим десницата презеде чекори за разговор со шведските демократи и не страдаат од пад на поддршката како минатиот пат кога таа се обиде да го сори тоа.

Разбирањето на поддршката за шведските демократи еволуираше. Анализата порано беше дека тоа е расистичка партија со една цел, чии поддржувачи, исто така, се расисти. Ова гледиште го објаснуваше успехот на партиите преку индивидуалните ставови што треба да се коригираат наместо структурните карактеристики на шведското општество. Мејнстрим партиите почнуваат да ја препознаваат нивната улога во нееднаквоста, огромниот недостиг на домување и многу либералната имиграциска политика и како овие трендови да го потхранија растот на шведските демократи. Без разлика дали тие стануваат мејнстрим, големината на шведските демократи значи дека тие влијаат врз градењето на коалицијата и врз политиката.

ЏЕНИ КАРИМАКИ: Финската политичка култура има традиција или да ги маргинализира протестните движења или да ги натера да преземат одговорност како дел од владината коалиција. Во 2015 година, Партијата на Финците веќе влезе во владата под раководство на Тимо Соини. Така функционира финската политика: ако партијата е доволно голема и прави компромис, таа влегува во владата.

Сега е поинаку со Јуси Хала-Ахо како претседател на партијата затоа што етно-националистичките тенденции стануваат се поизразени во партијата. Другите фински партии ќе имаат многу тешкотии да се помират со тоа доколку сакаат да соработуваат со Партијата на Финците. Но, сепак, ако се погледне историјата, многу е

веројатно дека Партијата на Финците во иднина ќе влезе во владата.

Под кои околности овојпат партиите на Зелените влегоа во владата?

САНА САЛО: Во Шведска, процесот на формирање влада беше тегобен и траеше околу шест месеци. Зелените сигурно не беа победници на изборите. Шведските Зелени претрпеа огромен застој во јуни 2018 година кога владата направи пресврт во имиграционата политика. Многу приврзаници беа незадоволни, а партијата едвај го помина прагот, а за малку и целосно ќе излезеше од Парламентот. Интересно е што влегоа во коалиција со социјалдемократите. Кога вашата поддршка е толку слаба, би било полесно да растете брзо во опозиција отколку како помлад коалициски партнер.

Најголемите разлики досега во владата беа меѓу Зелените и партијата Центар за нивото на амбиции на политиката за животна средина и клима.

Две работи беа одлучувачки. Прво, Зелените не сакаа да соработуваат со партијата Центар и со Либералите затоа што не им веруваа за прашањата за заштита на животната средина, но соработката на градско ниво во Стокхолм го отвори националниот пат за влада со социјалдемократите, прекутно поддржани од партијата Центар. Второ, на крајот на краиштата, сегашната влада е шведска верзија на Големата коалиција за изолирање на радикалната десница. Нови избори веројатно би значеле дека шведските демократи ќе станат најголема партија.

ЏЕНИ КАРИМАКИ: Имајќи ги предвид очекувањата и резултатот, беше очигледно дека финските Зелени ќе влезат во владата. Вистинското прашање беше колку министерства ќе имаат и каква ќе биде програмата. Левата алијанса и социјалдемократите генерално одат заедно во влада и во опозиција за да избегнат преголема конкуренција меѓу левичарските партии. Овој пат беше јасно дека Зелените ќе влезат во владата затоа што социјалдемократите, Левиот сојуз и Зелените делат иста социјално-културна политика во однос на имиграцијата, а особено Зелените и Левиот сојуз, кои имаат силен акцент врз политиката за заштита на животната средина. Малку беше изненадувачки што партијата Центар избра да остане во владата и не отиде во опозиција за да ја зголеми својата поддршка.

Што обезбедија двете Зелени партии во владините програми?

ЏЕНИ КАРИМАКИ: Владината програма има најјасен зелен печат од која било влада досега во Финска. Зелените се задоволни од амбициозните записи во владината програма во врска со прашањата за животна средина и климатската акција. Најголемите разлики досега во владата беа меѓу Зелените и партијата Центар за нивото на амбиции на политиката за животна средина и клима. На подолг рок, Зелените и партијата Центар и натаму ќе се судираат за ова прашање.

САНА САЛО: Во Шведска, агендата за заштита на животната средина е амбициозна и ја продолжува работата на претходната влада, која изгласа Закон за климата и данок за авијацијата. Но, како и во Финска, прашањата за климата и животната

средина станаа многу вообичаени. Зелените ги имаат министерствата за животна средина, домување, еднаквост и развој. Зелените беа многу активни во врска со огромниот недостаток на пристапно домување во Шведска. Иако шведските Зелени имаат повеќе министри, вкупно пет, финските министерства се позначајни, што го одразува фактот дека финските Зелени беа вистински победник со трипати поголема поддршка од нивните шведски колеги.

Сè додека социо-културниот расцеп останува истакнат, Зелените во Финска ќе се снаоѓаат добро како крајна спротивност на Партијата на Финците.

ЏЕНИ КАРИМАКИ: Финските зелени го имаат Министерството за животна средина, што е традиционална позиција на Зелените, но првпат во Финска имаат и едно од најважните министерства. Пека Хаависто, двократен министер и двократен претседател на партијата, сега е министер за надворешни работи во Финска. Марија Охисало, сегашен претседател на партијата, е министер за внатрешни работи, што е уште едно ново важно министерство за Зелените. Имањето поистакнати места во владата укажува на силната поддршка и кредибилитетот на Зелените, но постои потенцијална лоша страна во решавањето проблеми што во суштина не се зелени. Министерот за внатрешни работи може да промовира либерален став кон имиграцијата и да ја нагласи сеопфатната безбедност (како борба против сиромаштијата како средство за јакнење на безбедноста), но, исто така, ќе мора да разгледува сложени прашања, што можеби политички не се добри.

Како програмите ги поврзуваат животната средина и социјалната политика за надминување на потенцијалните тензии меѓу нив?

ЏЕНИ КАРИМАКИ: Инвестициите во погоните за сеча во централна и северна Финска веќе беа извор на судири во владата. Новите проекти за сеча би донеле работни места во областите на кои очајно им треба вработување, но еколошки финските шуми можеби не ќе можат да го поднесат обемот на потребната сеча. Сечењето на голем број дрвја ќе ги поткопа амбициозните цели за јаглеродна неутралност во Финска. Ова прашање допрва треба да се реши и во владата и во рамките на јавна дебата.

САНА САЛО: Целокупното вработување на програмата во Шведска беше постигнување на целите за животната средина на социјално праведен начин, но тешко е да се прецизираат реални примери за тоа како тие можат да се спојат. Зелената револуција беше комбинирана мошне успешно со претприемништвото, и тоа делуваше како мост помеѓу Зелените, партијата Центар и Либералите.

Како ги гледате перспективите за финските Зелени и дали има лекции за партиите на Зелените на друго место?

ЏЕНИ КАРИМАКИ: Сè додека социо-културниот расцеп останува истакнат, Зелените во Финска ќе се снаоѓаат добро како крајна спротивност на Партијата на Финците. Сè додека прашањата како што се имиграцијата, климатските промени, еднаквоста и Европската унија се политички релевантни, Зелените имаат можност да

останат силни и може да растат уште повеќе. На културно-либералната страна на финскиот политички спектар, тие се препознатливи и силни во споредба со традиционалните партии кои се внатрешно поделени во однос на социо-културните прашања. Отсуството на либерална партија во Финска им даде простор на Зелените да понудат изразена идеолошка перспектива. Финската традиција на компромис, исто така, им користеше на Зелените и ги направи поприлагодливи. Но, ова е структурна карактеристика на финската политика, а не нешто што зависи од партијата.

САНА САЛО: Во Финска, слична реторика на блокови почнува да се појавува како во Шведска. Концептот на „зелена левица“ е сè почест. Финските Зелени природно никогаш не биле дел од левиот блок, но соработката со социјалдемократите и Левиот сојуз може да ја зајакне оваа перцепција. Придружувањето на левиот блок можеби не е добра вест за финските Зелени бидејќи идеолошката флексибилност, препознатливиот профил и соработката со различни коалициски партнери досега им служеа добро. ■

ЏЕНИ КАРИМАКИ

е виш научна соработничка во Центарот за парламентарни студии на Универзитетот во Турку. Нејзините истражувачки интереси вклучуваат политички идеологии и партии во современата историја.

САНА САЛО

е постдокторант во Центарот за европски студии на Универзитетот во Хелсинки. Нејзиното тековно истражување е за стратешкиот натпревар меѓу социјалдемократските и популистичките радикални десничарски партии во нордиските земји.

СИМОН ОТЈЕС

е доцент по политички науки на Универзитетот Лајден и истражувач на универзитетот Гронинген. Претходно тој работеше во седиштето на националната партија GroenLinks (Зелена левица), во истражувачкиот оддел на партијата и во Парламентот.

ЗБОРУВА КЛИМАТСКАТА ГЕНЕРАЦИЈА

ПОЛИТИКА ЗА СВЕТ КОЈ СЕ ЗАГРЕВА

КООРДИНИРАНО ОД
АНАБЕЛ ДОСОН,
ПОМОШЕН УРЕДНИК
во *Зелениот*
европски журнал

Кога 15-годишната шведска ученичка Грета Тунберг го започна својот познат штрајк во август 2018 година, малкумина можеа да замислат дека нешто повеќе од една година подоцна, нејзината осамена крстоносна војна ќе стане вистинско глобално движење. Во Глобалната недела за иднината во септември 2019 година, милиони се мобилизираа од Италија до Канада и од Германија до Индија во знак на протест против политичката неактивност за климатските промени. Сепак, ова движење - огорчено и инспиративно - е далеку од активизмот само на една личност. Гласовите што бараат радикална промена во името на идните генерации се разновидни и се многубројни. Во оваа панорама, *Зелениот европски журнал* се обрати до младите активисти ширум Европа и пошироко за да ги праша како тие ги предвидуваат политичките промени во ова време на климатска криза и каква е нивната порака до партиите и движењата на Зелените.

ФИНСКА

Ерата на политика на идентитетот мора да заврши: таа е опасна за сите. Контрапродуктивно е движењата кои работат на запирање на климатските промени да се обидат да ја преземат агендата и да ја користат како инструмент за привлекување гласачи. Климата не може да биде предмет на која било друга агенда; треба да се третира како безбедносно прашање. Се надевам дека ќе може да се убеди доволно мнозинство за да се подигне прашањето за климата над дневната политика. Останувањето под 1,5 степени на затоплување мора да стане предуслов за сите други политики и пазарења што се случуваат во општествата. За да се постигне тоа, потребна е долгорочна програма што се протега над парламентарните мандати.

Време е сите политички движења кои сакаат да останат релевантни да ја одработат визионерската и стратешка работа неопходна за изнесување на своите предлози за тоа кои политики се релевантни за постигнување на потребните намалувања на емисиите и изградба на економии отпорни на климата, и за тоа како државните субвенции ги обликуваат заедничките стилови на живот. Во моментот, многу малку политички партии го направија тоа убедливо.

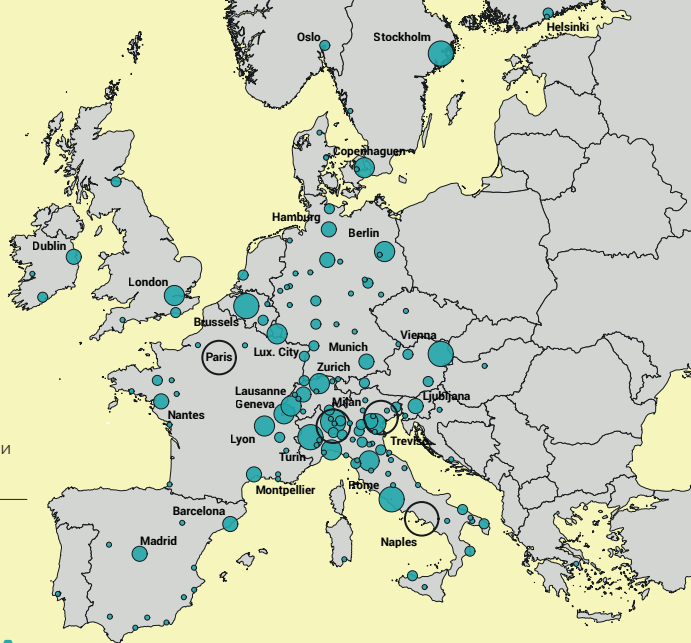
За да се врати довербата на следната генерација климатска младина, мора да се стави крај на делумните решенија и предложените политики да резултираат со вистински намалувања на емисиите на глобално ниво. Нема веќе забрани на емисиите зад европските граници или играње со броевите. Повеќето емисии што ги произведуваат Европејците се базираат врз потрошувачка, но тоа не е видно во бројките и мора да се реши. Кохерентноста во климатските политики е задолжителна: во моментот, климатските движења во Финска водат кампања за да ја натераат владата да ги примени своите климатски политики на мултинационалните компании во нејзина сопственост кои произведуваат повеќе емисии отколку државата.

Доколку партиите и движењата на Зелените сакаат да бидат избор на луѓето за гласањето за климата, тие мора да бидат поинклузивни. Со тоа, мислам на прекинување на судирот меѓу луѓето што живеат во градовите и во селата и образованите елити и работничката класа. Во Финска, реториката на зеленото движење често ги омаловажува оние што живеат во рурални области. За да бидат релевантни за повеќе луѓе, Зелените треба да го градат својот идентитет на нешто друго, а не на тоа да ги поставуваат луѓето едни против други. Бидејќи традиционалните партии како Центарот и Социјалдемократите ги губат своите гласачи – вклучувајќи ги и младите – главно во корист на националистичката партија на Финците, треба да се сфати дека играњето политика на идентитет и исмејувањето на луѓето само го поттикнува овој тренд. Ако истражувањата на јавното мислење се нешто по кое би се воделе, другата страна е и онака подобра во тоа.

© Eve Melnikov

ЛОРА КОЛЕМАИНЕН е 25-годишна студентка по право и меѓународна политика од Финска. Таа ја основа досега најголемата климатска кампања во земјата, „ilmastoveivi2019“, која бара акција на ниво на ЕУ. Таа учествува во младинското движење за климата „Климатски потег“ (Climate Move) и подготвува предмет за парница за климата.

Штрајкуваа над 1000 луѓе во март и мај 2019 година (кумулятивни вредности)

од Вили Шевалие / Група за геополитички студии

извори: FridaysForFuture.org и разни национални весници

БЕЛГИЈА

Ние, младите, се мобилизираме да ги замолиме политичките лидери да ги слушаат научниците и да преземат акција за решавање на климатската криза. Резултатите од оваа година се разочарувачки: неуспешен COP, зголемени емисии на CO₂, нема имплементација на Парискиот договор и дискриминаторски кампањи насочени кон активистите за клима. Нашиот систем очигледно не е подготвен да се прилагоди и да ги направи промените потребни за борба против оваа криза. Постои значителен јаз меѓу предупредувањата на научниците, младите и граѓаните за неопходната транзиција кон општество без јаглерод и недостатокот на акција од политичарите. Како млади сме загрижени. Загрижени дека политичките лидери не ја сфаќаат сериозно климатската криза и дека лобирањето за фосилни горива и поборниците за економски раст силно влијаат врз политичките одлуки. Дека економските и политичките лидери се потпираат врз технологијата, а не врз ублажувањето. Ние сме загрижени поради политичкото слепило за климатската правда и поради тоа што науката се игнорира во корист на малкумина. Итно ни треба систем што ги интегрира ограничувањата на ресурсите на нашата планета и кој ги информира граѓаните, особено младите, за итноста на транзицијата.

Нашите акции дефинитивно имаа влијание: не поминува ден кога за климатската криза не се дебатира. Но, ние не штрајкувавме за промена на дискурсот. Штрајкувавме за конкретни политички акции. Зелениот договор на Европската комисија и нејзината цел Европа да стане прв континент без јаглерод е чекор во вистинската насока. Предизвикот ќе биде надминување на политичката мантра и брза примена на мерките за постигнување економија без јаглерод до 2050 година. Тука, Зелените партии имаат важна улога во обезбедувањето соодветно финансирање на Зелениот договор и запирање на субвенциите за фосилни горива и во усогласувањето на новата Заедничка земјоделска политика со целта на Зелениот договор, улога во преминот кон одржлив транспорт и развој на следната генерација на енергетски системи, улога во убедувањето на Советот на ЕУ да ја поддржи целта на Парламентот и Комисијата за транзиција, за зајакување на учеството на граѓаните и на демократијата.

АДЕЛАИДА ШАРЛИЕ

е родена во 2000 година и заврши средно училиште во Намур, Белгија, во јуни минатата година. Живееше во Ханож четири години, каде што стана свесна за важноста на проблемите со животната средина. Таа им се приклучи на младинските маршеви за климата во Белгија во јануари 2019 година.

ВЕЛИКА БРИТАНИЈА

Движејќи се напред, изборната реформа е важна структурна промена што треба да ја направи Велика Британија. Велика Британија е речиси единствена во Европа во користењето на системот на просто мнозинство, што кочи каков било голем напредок во зелената политика. На општите избори во 2019 година, зголемувањето за 60 проценти на учеството на Зелените во гласачката маса го одразуваше ефектот што го имаше невидениот климатски активизам од 2019 година врз приоритетите на гласачите. Но, и покрај овој резултат, Зелените не освоија повеќе места. Потребната промена во политиката ќе дојде само кога системот ќе го дозволи тоа.

Уште е долг патот во поглед на промената на приоритетите на гласачите. Активистичките движења за климата, како што е „Младинскиот штрајк“ (Youth Strike), во најголем дел се организирани од помлади од 18 години, кои немаат право на глас. Значи, не само што треба да ја прошириме франшизата и да ги оспособиме младите - кои се покажаа зрели и способни - преку гласови на 16 години, туку треба да влијаеме и врз постарите гласачи. Треба да го отстраниме генерациониот јаз - климатските промени едноставно не можат да бидат младинско прашање.

Клучна промена, но можеби и најтешка за постигнување, е поместувањето од нашиот општествен фокус кон неограничен економски раст и потрошувачка. Без разлика дали на национално, глобално или индивидуално ниво, треба да се тргнеме од идејата дека ова е тоа што носи среќа и успех. Ние ќе бидеме принудени да ги смениме нашите начини на раст и потрошувачка во блиска иднина, но ако решиме активно да се префрлиме кон циркуларна економија или да спроведеме некој вид Зелен нов договор, трошоците за обичните луѓе и работниците може да се контролираат и ублажат.

Најважната порака на Зелените движења е пораката за надеж. Обемот на акција што е потребен во пресрет на еколошката криза прави човекот да се чувствува мал и изолиран. Стравот води кон неактивност. И покрај тоа што се „пророци на пропаста“, зелените активистички простори и движења се најубедливи: сфаќајќи дека со ова не се соочувате сами, дека не сте единствената личност што се грижи, го претвора стравот во надеж за иднината. Климатските промени ќе бараат толку многу чекори што „дејствување сега“ може да доведе до заблуда. Ова движење, и енергијата што стои зад него, мора да трае во текот на секој чекор од патот.

ЛИЛИ ФИЦГИБОН е 17-годишна активистка за климата и студентка на напредни колеџ студии, која работи со тимот за организирање на „Младите штрајкуваат за климата“ од Бристол.

УНГАРИЈА

Нашата единствена шанса да го запреме уништувањето на животот на Земјата е да се поместиме од нашата гледна точка насочена кон човекот и да се ослободиме од бркањето на сè поголема, несреќна материјална потрошувачка и економски раст. Ние мора од темел да го смениме нашиот начин на размислување затоа што тоа е единствениот начин да се промени иднината со која се соочува светот: уништување.

Ние мора да ја нагласиме огромната потреба од трансформативни промени затоа што се чини дека денешните политичари со нивниот говор за чиста енергија и декарбонизација, се вклучени во нешто сосема друго. Тие не се свесни дека овие работи не се ни приближно доволни. Неуспехот да се земат предвид природата и правичноста значи нивно жртвување заради материјална благосостојба и растечки БДП.

Потребни ни се акции кои се засноваат врз често заборавени факти: ние сме дел од природата и имаме свои ограничувања. За да се прилагодиме, треба да спроведеме децентрализација, локализација и решенија засновани врз заедницата во нашиот секојдневен живот. Сепак, потребни се политички одлуки и закони за поддршка на овие постапки.

Зелените партии не треба да ја издвојуваат климатската криза како единствено прашање на фокус, ниту треба да се обидат да го искористат растечкото внимание на јавноста спрема климатските прашања. Наместо тоа, тие мора да сторат сè што е во нивна моќ за да овозможат вистинските решенија да заземат централно место. Разговор за комплексноста и причините за проблемот е пресудно: преземете иницијатива за да ја нагласите прекумерната употреба и искористувањето на нашата планета, бидејќи тоа најдобро покажува дека ни требаат трансформативни промени. Покажете вистински алтернативи за луѓето и помогнете зелените прашања да станат социјални прашања. Политичарите од зелените партии треба да бидат во тек со најновата наука која ги идентификува темелните точки на влијание што треба веднаш да ги примениме во практика.

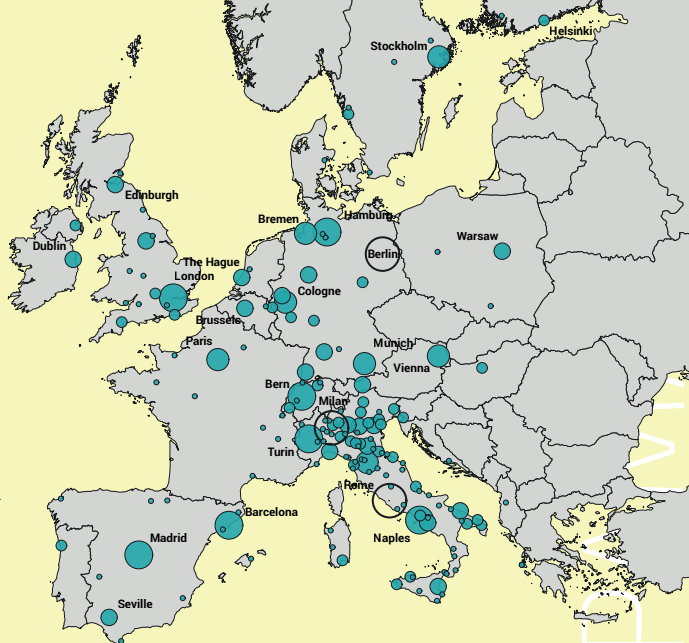
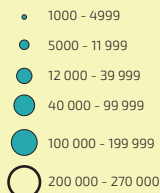
Што се однесува до движењата, од витално значење е соработката и обраќањето и кон политичарите и кон општеството за да се постигнат промени. Ние мора да укажеме на заедничките вредности во кои повеќето од нас веруваат, како и на апсурдите во начинот на кој функционира нашиот сегашен свет. Наместо да ги обвинуваме луѓето, треба да ги охрабриме да прават она што можат, помагајќи им да препознаат дека проблемите се системски. Ние мора да градиме заедници и да им помогаме на луѓето повторно да се поврзат со природата бидејќи длабоки промени не можат да се случат без да се менуваат и луѓето и општеството.

ЈОХАНА ХАРТМАН

е 24-годишен биолог од Унгарија, која моментално докторира на подрачје на управувањето со заедничките добра во врска со зачувувањето на биодиверзитетот.

Таа се приклучи на движењето „Петоци за иднината“ во Будимпешта пред една година.

Штрајкуваа над 1000 луѓе за време на Неделата за иднината, септември 2019 година

од Вили Шевалие / Група за геополитички студии

извори: FridaysForFuture.org и разни национални весници

ИТАЛИЈА

Денес повеќе од кога било, профитот се става пред животот. Политичарите, претставниците и лидерите ширум светот не сакаат да признаат дека се потребни системски промени за да нè спасат од климатска катастрофа.

На повеќето од нашите лидери и политичари им е полесно да го замислат крајот на светот отколку крајот на нашиот неолиберален систем. Мора да го вратиме човештвото и идните генерации во своите главни политички приоритети. Мора да го ставиме животот пред профитот.

За ова, потребна ни е праведна транзиција. Климатската правда е социјална правда. Нужната еколошка транзиција не смее да биде оптоварување за општеството и вистинските виновници мора да ја платат за климатската криза. Само 100 компании се одговорни за повеќе од 70 проценти од глобалните емисии. Тие се оние што треба да бидат обвинети, а не луѓето што правилно не ги рециклираат пластичните кеси.

За да се избориме со климатската криза и да ги исполниме париските цели од 1,5 Целзиусови степени, ние мора да ги намалиме глобалните емисии за најмалку 7.6 проценти секоја година во следната деценија. Но, не е ни одблизу доволно само да се следи Парискиот договор. Политиките мора да бидат многу поамбициозни во борба против климатската криза и мора да се обезбеди постојана консултација со климатските научници и експерти. Се работи за проценка на влијанието врз емисиите секогаш кога се разгледува нова политика.

Конечно, важно е да се разбере дека климатската вонредна состојба не е партиска работа. Политичките интереси не смеат да се ставаат пред климатската вонредна состојба. Не нè интересира која политичка партија е на власт. Која партија и да е, таа мора да ги признае своите одговорности за климатските вонредни состојби и својата морална обврска да дејствува конкретно и ефикасно за да се спречат најлошите последици од климатската криза, соработувајќи со сите политички партии и консултирајќи се со експертите и климатските научници.

Товарот од климатската вонредна состојба не смее да се остава на грбот на младите генерации, а нејзините последици не смеат да ги плаќаат пониските слоеви на општеството.

ДАВИД ВИКЕР

е 15-годишен активист за климатска правда од „Петочи за иднината Италија“. Тој доаѓа од северна Италија и штрајкуваше секоја недела повеќе од една година.

ЛУИЏИ ФЕРИЕРИ КАПУТИ

е активист кој штрајкува за климатска правда од март 2019. Живее во ливорно, а студира во Фиренца, Италија.

МЛАДМИНСКА ПАНОРАМА

ЈАГЛЕРОДНА ПОДЕЛБА

МАТЕРИЈАЛНА ОСНОВА

НА ПОЛАРИЗАЦИЈАТА

ИНТЕРВЈУ СО
МАРК БЛИТ
ОД **ЏЕЈМИ КЕНДРИК**

Екстремно десничарскиот популизам и зелената политика сега се ривали во спротивните агли на поларизираниот политички ринг.

Политиката ширум светот се менува, исфрлајќи и трансформирајќи воспоставени партии како што како нови сили стапуваат на сцената. Екстремно десничарскиот популизам и зелената политика сега се ривали во спротивните агли на поларизираниот политички ринг. Со забрзувањето на климатските промени и задоцнетата акција, Џејми Кендрик разговараше со политичкиот економист Марк Блит за тоа кои се ризиците. За милиони низ целиот свет, зелените политики ги загрозуваат начините на живот кои со децении нудеа, ако не просперитет, тогаш заштита. Освојувањето на тие заедници е неопходно, но тоа нема да биде лесно и нема да биде евтино.

ЏЕЈМИ КЕНДРИК: Пред да разговараме за популизмот, да разговараме за тоа како завршивме тука. Како го објаснувате постојаниот пад на партиите на левиот и десниот центар од крајот на 1970-тите?

МАРК БЛИТ: Повоениот режим беше многу наклонет кон работната сила: економиите беа национално ориентирани, финансиските врски меѓу земјите беа ограничени, а целосна вработеност беше цел на избор во политиката. Проблемот беше што со текот на времето произведе инфлаторна криза. Без можност за излез за капитал и целосна вработеност, платите продолжија да растат, а производителите ги префрлаа трошоците на потрошувачите. Но потрошувачите се работна сила и така се појави работничката борбеност и системот се дестабилизира.

Политичките стабилизатори на повоениот режим беа „сеопфатни партии“. Повеќе не се пренос за класна политика, туку партиите во овој период се обидоа да ги претставуваат сите и се натпреваруваа околу обезбедувањето јавни добра. Со почетокот на инфлационата криза, снабдувањето со тие јавни добра стана сè потешко и на крајот мораше нешто да попусти. Она што попусти беше капиталистичката толеранција за овој

вид на опкружување и од тој момент следеше неолибералната револуција.

Под неолиберализмот, повоената агенда на левиот центар заснована врз обезбедување јавни добра веќе не функционира. Неолибералната ера ги отвора економиите и капиталот смее да се движи за да ја најде својата највисока стапка на поврат, речиси елиминирајќи го инфлацискиот притисок. Повратот кај капиталот почнува да расте, а повратот кај работната сила почнува да паѓа. Во свет каде што инфлацијата ги разјадува реалните приходи, нудење на повисоки даноци за повеќе јавни добра станува тешко да се продаде и Десницата почнува да добива поддршка. До средината на 1980-тите, социјалдемократските партии ја достигнаа кризната точка. Или тие продолжуваат да го продаваат светот изграден во 1940-тите до 1970-тите години или признаваат дека тој свет се менува. Но, ако светот се променил, како тие преживуваат?

Дали е ова момент кога ќе се појави она што вие го нарекувате „картелска партија“?

МАРК БЛИТ: Поимот за картел доаѓа кога социјалдемократските партии почнуваат да ги засенуваат десничарските партии давајќи ја истата политичка понуда. Левичарските партии престануваат да ја третираат невработеноста како социјален проблем и почнуваат да го прифаќаат аргументот што ја претставува како индивидуален проблем. Од традиционалното претставување на најниските 20 проценти од распределбата на приходот, тие пресметуваат дека им е подобро да ги прифатат гласовите од богатата средна класа. Овој потег беше успех за Блер и Шредер,

но цената беше напуштање на нивните главни изборни единици.

Кризата и спасувањето дополнително ја уништуваат вербата во мејнстрим партиите. Картелите се секогаш ранливи на учесниците и тука доаѓа до популизам.

Како што напредува глобализацијата, повратот се повеќе оди кај квалификуваните работници, жителите на градовите и, преку процут на недвижнините, кај сопствениците на имот. Во меѓувреме, поголем дел од внатрешноста станува, ако се искористи фразата на Трамп, „заостанат“. Картелот се бори против истите гласови, свртувајќи ја својата понуда кон групите со повисок приход, додека групите со пониски приходи се игнорираат, во смисол на политичката застапеност. До моментот на финансиската криза, во системот е вградена голема нееднаквост и недостаток на застапеност. Веќе многу нестабилни, кризата и спасувањето дополнително ја уништуваат вербата во мејнстрим партиите. Картелите се секогаш ранливи на учесниците и тука доаѓа до популизам.

Како кризата создаде простор за популистичко спротиставување на политичкиот картел?

МАРК БЛИТ: Неолиберализмот го реконфигурираше хардверот на капитализмот со реформските агенди како независност на централната банка, меѓународни трговски договори и приватизација. Реган и Тачер револуциите во 70-тите и

НЕ Е ДЕКА
РЕПУБЛИКАНЦИТЕ СЕ
НЕПРОПУСТЛИВИ ЗА
НАУКАТА; ТИЕ САМО
ПРЕТСТАВУВААТ ДРЖАВИ
КОИ СЕ НЕВЕРОЈАТНО
ЗАВИСНИ ОД ЈАГЛЕРОДОТ

80-тите години од минатиот век признаа дека водењето на економија со целосна вработеност генерира спирална инфлација и го рестартираа системот со нови економски идеи. Но, неолибералната конфигурација на институциите на капитализмот имаше своја грешка.

Грешките на неолиберализмот беа генерирање на голем отпор во банкарскиот систем што можеше да се намали само со криза и масовна нееднаквост, која беше маскирана со продолжување на кредитот. Во 2008 година, неолиберализмот како систем се урна и изгоре, но политичката реакција, за разлика од 1980-тите, беше преправање дека сè е во ред и барање од централните банки да го решат проблемот. Централните банки беа во можност да го реанимираат системот со намалување на цената на парите и купување имот за да додадат ликвидност. Сепак, централните банки не разгледаа и не можат да решат ниту еден од основните проблеми околу нееднаквоста, недостатокот на можности и имиграцијата.

Дали дел од апелот на популистичките партии е убедлив одговор на трилемата за глобализацијата, суверенитетот и демократијата идентификувана од Дани Родрик?¹

МАРК БЛИТ: Системот повторно е составен по 2008 година, но резултатот е многу ограничен и нестабилен. Во општество за кое многу луѓе признаваат дека не функционира, популистите се

лошите пишувачи на кодови на системот, кои седат во подрум и се обидуваат да хакираат нов софтвер. Дел од тој софтвер е добар, а дел ужасен, но факт е дека популистичките партии го пишуваат затоа што мејнстрим програмерите одбиваат да го сторат тоа.

Но, и покрај тоа што се движат во вистинската насока, Германија и Европа се силно ограничени од економскиот модел што самите го изградиле.

Дани Родрик вели дека од глобализацијата, суверенитетот и демократијата може да имате само две европски уни. ЕУ е обид да се има глобализација и демократија: таа е најголемата светска зона за слободна трговија и отворен простор за капитал, особено еврозоната. Исто така, се обидува да создаде транснационална демократија со засилување на европското учество и станување порепрезентативно. Институциите на ЕУ се изградени за да се надминат тешкотиите со кои се соочуваат националните демократски институции кои содржат транснационален, често глобален капитал. Но, овие транснационални институции се борат затоа што демократијата е инхерентно национална, што се покажа во недостатокот на ентузијазам за политиката на ЕУ и неподготвеноста да се пренесе моќта до центарот. Десниот популизам има поинаков одговор: задржете го суверенитетот и откажете се од глобализацијата. „Преземи контрола“ е симбол за тоа чувство.

¹ Dani Rodrik (2011). *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy*. New York: W.W. Norton & Company.

Десничарските популисти не се единствените сили во пораст. Исто се и Зелените, особено во Германија. Каде би ги поставиле меѓу картелските партии и популистите?

МАРК БЛИТ: Кошмарната политичка конфигурација за германскиот главен град отсекогаш била црвено-црвено-зелена. Тоа е единствено сценарио што тие сакаат да го избегнат по секоја цена. Зошто? Бидејќи германската економија ја придвижува извозот, што значи сузбивање на домашната потрошувачка со потиснување на платите и потпирање на странската побарувачка за да се надолжни недостигот за заработка на компаниите. Сега, со Доналд Трамп од едната страна подготвен да ги тарифира германските автомобили и Кина која се заканува дека ќе го стори истото преку Хуавеи 5Г, Германија се наоѓа неверојатно ранлива.

Климатската вонредна состојба значи и дека Германија треба да преземе вистински чекори. За волја на вистината, германската влада објави во јануари пакет за спас за да се одвикне од јаглен, а на ниво на ЕУ, Комисијата на Фон дер Лајен доделува пари преку механизмот за праведна транзиција, што ќе генерира инвестиции од 100 милијарди евра. Но, и покрај тоа што се движат во вистинската насока, Германија и Европа се силно ограничени од економскиот модел што тие самите го изградиле. Она што Зелените сугерираат дека можат да го сторат, и она што би го сторил сојузот црвено-црвено-зелено е да го разбие тој модел, што е единствениот начин за решавање на климатската вонредна состојба. Со изложените ранливости на исцрпениот економски модел и влошувањето на климатската вонредна состојба,

партиите на Зелените се појавуваат како единствено безбедно прибежиште за младите.

Зелените се сè попривлечни за младите, затоа што немаат верба во мејнстрим левичарските партии во кои доминираат постари гласачи, кои се чини дека најмногу се грижат за пензиите. Се разбира, зелената политика може да се игра на различни начини и прогресивната агенда за климатски промени може да има различни форми. Во Австрија, на пример, Зелените тукушто влегоа во коалиција со конзервативците.

Левицата во САД заостана зад Зелениот нов договор. Може ли зелената политика да поврзе доволно луѓе заедно за да ги победат десните блокови кои доминираат во политиката на многу места?

МАРК БЛИТ: Секоја земја има делови што зависат од екстракција и обработка на јаглерод. Напуштање на јагленот ќе ја чини Германија 44 милијарди евра. Да речеме дека САД би ги чинеле 250 милијарди долари да го сторат истото. Дури и ако ја прифатите таа цена однапред, сè уште постои прашањето што наместо тоа би сториле држави зависни од јаглен како Западна Вирџинија. Тексас, според некои проекции, полека се врти кон демократите. Но, од друга страна, Тексас е нафта. Ако го исфрлите јаглеродот, вредноста на тексашката економија во суштина паѓа на нула. Тексашаните кои возат Форд Ф-150, живеат одреден начин на живот и мошне добро стојат, се разбирливо отпорни на ова. Адаптацијата е лесна за оние кои работат со знаење или за луѓето во градовите со добар јавен превоз. Но, целиот начин на живот на некои луѓе ќе треба да се преобликува на начин што длабоко ќе ги потресе и вознемири.

Во некои области, јазикот на Зелениот нов договор поврзан со Александрија Окасио-Кортес и Берни Сандерс е политички неприфатлив. Не дека републиканците се непропустливи за науката; тие само претставуваат држави кои се неверојатно зависни од јаглеродот. Дали навистина може да се очекува од нив да им кажат на своите гласачи дека сè ќе биде во ред и дека некои луѓе во Њујорк имаат најдобри интереси? Да се бара од неког да се откаже од тоа како заработува за живот за нешто што се нарекува Зелен нов договор е големо барање. Некоја верзија на тоа треба да се случи, но вистинското прашање е како да се осигурате луѓето во држави кои не ги плаќаат сите трошоци во однос на јаглеродот.

Дали дистрибутивните ефекти од климатските политики можат да бидат нова линија на поделба? Во Германија, Алтернатива за Германија (АФД) се позиционираше како дизел партија, крајна спротивност на Зелените.

МАРК БЛИТ: Десничарските популисти имаат тенденција да бидат скептици за климата, бидејќи нивните гласови доаѓаат од посиромашните области кои се јаглеродно тешки. Основната поддршка на АФД доаѓа од источните покраини (*Länder*), деиндустријализирани области кои се бореа од транзицијата, кои зависат од јавните трошоци и на кои им беше речено да ги затегнат појасите во последните 30 години. АФД им дава поддршка и глас.

Австралија е уште еден пример. Австралија гори поради порастот на температурите кои јасно имаат некаква врска со нас. Но, дебатата е крајно

поларизирана како резултат на австралиската политичка економија. Австралија главно заработува со продажба на Кина на јаглен ископан во Западна Австралија. Сиднеј и Мелбурн се токму таму каде што заработувачката од извоз се реинвестира во домување и друг имот. Слушнато од Перт во Западна Австралија, климатската политика звучи како некои луѓе од другата страна на земјата да бараат од нив да ја платат сметката за нивниот убав, зелен начин на живот крај брегот. Додека распределбите не се изменат експлицитно за да се преврти таа рамка, нема да стигнете никаде.

Дали во меѓународната политика се игра иста јаглеродна поделба?

Томас Отли спроведува прекрасно истражување за „јаглеродниот мир“. Тој тврди дека стандардниот приказ за либералниот меѓународен поредок, од Втората светска војна и Бретон Вудс до крајот на златниот стандард и создавањето на Светската трговска организација, превидува како во текот на овој период, за прв пат во историјата, енергијата беше ефтина. Либералниот мир всушност беше јаглероден мир и тој почнува да се распаѓа.

Земјите и регионите кои се зависни од јаглерод сега имаат повеќе заедничко едни со други отколку со оние што не се. Хилари Клинтон го освои гласот на народот. Но, нејзината поддршка беше во Њујорк, градовите во Калифорнија, малку во Мајами и многу малку на другите места. Зависноста на политичката коалиција на Трамп од јаглерод сега се рефлектира во американската надворешна политика. Деновите се чини дека САД се среќни ако наплаќаат царини за шкотскиот виски и германските автомобили, но да бидат пријателски

расположени спрема Турција, која наоѓа нафта и гас во Медитеранот; спрема Русија, циновска институција за создавање јаглерод; и спрема Саудиска Арабија, последната нафтена држава.

Нафтата и гасот се она за што САД се грижат кога јаглеродната коалиција на Трамп ја доловува американската политика. Обама и Клинтонски собираа многу поинаква коалиција што ја претставува пост-јаглеродната економија. Нивниот пристап беше или да се дистанцираат од проблемот или да го реформираат на некој патерналистички начин што ги отуѓува луѓето. Линијата на поделба што се појавува е, едноставно, дали може да го напуштите јаглеродот или не? Тоа е она на што сè се сведува.

Може ли негирањето на климата да трае долгорочно?

МАРК БЛИТ: Негирањето главно е завршено. Сега постои верзија на „sotto voce“ (шепот) од луѓе како австралискиот премиер Скот Морисон, кој прифаќа дека климатските промени се вистински, но тврди дека радикалните промени не можат да помогнат во фактот дека Австралија е жешко и суво место што многу гори. Иако тука може да има полувистина, невидената големина на овие пожари ја прави разликата. Поголема пречка е проблемот со „овесните панталони“: обвинението дека климатска акција значи не за автомобили и авиони, и дека сите ќе носат овесни панталони. Градење коалиција околу тој вид на визија едноставно нема да се случи. Потребната коалиција ќе мора да вклучува не само скептици, туку луѓе од Десницата кои разбираат дека климатските промени се вистински, но чии животи се изградени околу јаглеродот.

Сега интересен дел е оштетата. Луѓето не се глупави. Кога ќе ги зголемите даноците за дизелот за обичните луѓе, но потоа го изземете авио горивото и бродскиот дизел или ќе ги намалите даноците за богатите, луѓето собираат два и два и го препознаваат тоа како класна политика и дека се на страната што губи. Она што треба да се случи е дека луѓето со имот кои живеат на убави места и кои немаат толку многу работа во смисла на транзиција ќе треба да плаќаат огромен дел од своите приходи. Тое ќе мора да биде како солидарните плаќања спрема Источна Европа, но на глобално ниво, ширум земјите и општествата.

МАРК БЛИТ

е професор по меѓународна економија Вилијам Р. Родс '57 на Вотсон Институтот за меѓународни и јавни работи, на Универзитетот Браун. Тој е автор на „Austerity: The History of a Dangerous Idea“ (2013, Oxford University Press) и „The Future of the Euro“ (2015, Oxford University Press).

ЏЕЈМИ КЕНДРИК

е главен уредник на *Зеленоиџ европски журнал*.

ПРЕСЕЛУВАЊЕ НА СЕЛАТА, ИЗМЕСТУВАЊЕ НА ЖИВОТИТЕ

НАПИС ОД
ПОЛА КАСТРО И
ХАНА ПОРАДА

Селаните се мобилизираа да се борат и за своите домови и за поголема амбиција во германската енергетска политика.

Јаглеродно-интензивниот лигнит, вообичаено наречен „кафеав јаглен“, е над една петтина од германското снабдување со енергија. Како што продолжува дебатата за енергетска транзиција, процесите на екстракција со интензивно зафаќање на земјиштето продолжуваат да ги раселуваат селата ширум германскиот појас на лигнит. Врз основа на нивната теренска работа, Пола Кастро и Хана Порада ги анализираат искуствата на селаните во близина на рудникот Гарцвајлер во Рајнската област. Соочени со постапката за преселување, која не ги зема предвид повеќеслојните загуби на жителите и влада која им дава приоритет на интересите на индустријата над интересите на граѓаните, селаните се мобилизираа да се борат и за своите домови и за поголема амбиција во германската енергетска политика.

Пролетно неделно утро е во март 2019 година кога ја посетуваме Роса во нејзиниот семеен дом.¹ Жена во раните педесетти години, Роса зрачи со смиреност и сила. Нејзината кука е дел од дрвен коњички двор со големи соседни ливади и објекти за јавање, лоцирана во срцето на селото Кукум. Таа нè води до првиот кат, каде што седнуваме во идилична стаклена градина опремена со удобен мебел од дрво и зазеленета со многу собни растенија. Сонцето сјае, птичја песна влегува низ отворените прозорци. Ја гледаме ќерката на Роса која кружи во арената за јавање. На задниот крај на имотот пред шумата тече мал поток. Но, мирниот и идиличен изглед е лажлив. До 2027 година, селото на Роса ќе мора да му отстапи место на рудникот за лигнит Гарцвајлер. Нејзиното семејство ќе биде принудено да ја напушти својата „*Heimat*“ (татковина), за никогаш да не се врати во куќата и бујните ливади што се во семејството со векови.

---

¹ All names in this article have been changed.

Роса објаснува дека нејзиното семејство со години преговара со рударската компанија. Тие не постигнаа договор бидејќи компанијата не е во можност да обезбеди соодветна замена за имотот на нејзиното семејство. Таа објаснува дека според германскиот федерален закон за рударство, вадењето ресурси е приоритет пред интересите на селаните, на кои не им останува ништо друго освен да се преселат. Секојдневниот живот на Роса е оптоварен со преговорите за надомест за преселување и напнатата атмосфера во селото.

Според Роса, рудниците за лигнит во Германија веќе не треба да се шират, бидејќи емисиите на јаглерод се огромни. Таа го изразува своето разочарување во политиката, осврнувајќи се на неактивноста на националната влада за климатските прашања, вклучително и енергетската транзиција и неможноста на регионалната влада да се справи со тешкотиите со кои се соочува нејзиното семејство поради претстојното преселување. Роса стана еден од иницијаторите на новото активистичко движење, „Сите села остануваат“ (Alle Dörfer Bleiben), кое го водат загрозените села. Нивните постапки се реакција на загубата на „*Heimat*“, економските тешкотии што произлегуваат од преселувањето, распаѓањето на социјалните структури во селата и неспособноста на политиката да одговори на локалните потреби на селаните. Движењето исто така се усогласува со националната дебата за забрзување на енергетската транзиција за справување со глобалните проблеми како што се климатските промени.

Селото на Роса е едно од петте села во непосредна близина на рудникот за лигнит со површински коп Гарцвајлер 2 од 48 квадратни километри, во руралниот дел на Еркеленц во западна

Германија, 20 километри од холандската граница. Проширувањето на Гарцвајлер 2 е планирано да ги узурпира селата до 2035 година. Селаните би требало заеднички да се преселат во новоизградените населби недалеку од нивните стари домови. Засага, овие нови населби се во целосен контраст со селата кои растеле со векови, немаат елементарна инфраструктура и ја пренесуваат вештачноста (неприродноста) на планираниот развој. Знаци на човечко живеење отсутнуваат, зелените површини немаа време да процветаат, а јавните места како што се игралиштата сè уште се во изградба.

Се чини дека има непроценлива цена која треба да се плати за живот во ова модерно опкружување. Бено, средовечен човек од блиското селото Кејенберг, исто така загрозен, ги споменува местата од неговото детство во Имерат, село во Еркеленц изгубено опоради ширење на рудникот во 2018 година:

Роден сум во Имерат; болницата каде што сум роден ја нема и училиштето во кое одев го нема. Сè исчезна. Сите места од моето минато. Во мојот пасош е наведено место на раѓање кое повеќе не постои.

Зборовите на Бено го опфаќаат емоционалниот напор на преселувањето. Селаните се принудени да се соочат со загуби над материјалното, без можност за предизвик. Ова зборува за процедурална неправда која се доживува во текот на целиот процес на преселување, што владата не успева да ја реши.

ГУБИТНИЦИ ВО ДОЛГАТА АФЕРА ВО ГЕРМАНИЈА СО ЈАГЛЕНОТ

Судбината на селаните во Гарцвајлер не е произволна; таа е тесно поврзана со улогата на јагленот во регионот. Како што се секава г-дин Мејер, земјоделец од Кејенберг, луѓето беа толку сиромашни по Втората светска војна што единствената стока во нивните подруми во текот на зимата беа компир и јаглен. Парадоксално, јагленот - еднаш знак на безбедност во студените зимски месеци - постепено стана извор на сомнеж за нивната иднина.

Германија има долга љубовна врска со големо вадење јаглен. Индустријата за јаглен и челик беше столбот на германската индустријализација на преминот од 19 век, а со тоа и на трансформацијата на Германија од земјоделска држава во модерна индустриска држава. Овој тренд продолжи и по Втората светска војна. Тврдиот јаглен кој се вади во регионите на Северна Рајна-Вестфалија и Саарска го поттикна економското чудо и ја поддржа повоената реинтеграција на Западна Германија во меѓународниот политички систем со основањето на Европската заедница за јаглен и челик, претходник на Европската унија.

За разлика од вадењето тврд јаглен, што беше постапно укинато во текот на последната деценија, бидејќи веќе не беше профитабилно, лигнитот продолжува да се вади долж германскиот појас на лигнит, протегајќи се од Рајнската област во западна Германија преку централното германско подрачје на лигнит до регионот Лужица на исток од Германија. Само во Рајнска област, 9000 луѓе се директно или

индиректно вработени во секторот за лигнит. Сепак, површинските копови со лигнит бараат огромни површини на земја. Од 1950 година, само во Рајнската област, тоа доведе до уништување на околу 130 села и до преселување на над 40.000 луѓе. Мелиорацијата на земјиштето за рударски цели е олеснета со Федералниот закон за рударство. Легитимирањето на законот се заснова на поддршка за безбедно снабдување со суровини преку ефикасни постапки за концесија на земјиште и лиценцирање.

НЕУСПЕХОТ НА ГЕРМАНИЈА ДА БИДЕ ЗЕЛЕНА

Експанзијата на рудникот за лигнит и последичните преселувања во Рајнската област се одвиваат во многу оспоруван политички контекст. Меѓународните иницијативи, како што се Парискиот договор и движењата за климатска правда, континуирано ја потенцираат важноста на намалувањето на емисиите на стакленички гасови и постепено укинување на јагленот кое има централна улога во тоа. Повеќе европски земји - меѓу нив Франција, Италија и Велика Британија - веќе поминаа кон или најавија постепено укинување на јагленот до 2030 година. Спротивно на тоа, Германија се издвојува како најголем емитувач на јаглерод во Европа. Во 2016 година, Германија сочинуваше 38 проценти од емисиите на јаглерод во ЕУ, при што скоро половина од нив доаѓаа од Рајнската област со лигнит.² Откажувањето од јагленот е главна тема во дебатата за тоа како Германија може да ги постигне националните и меѓународните климатски цели. Германското федерално министерство за економија и енергија

2 Europe Beyond Coal. (2019). Data. Retrieved July 27, 2019, from Europe Beyond Coal website: <<https://beyond-coal.eu/data/>>

тврди дека стратегијата за енергетска транзиција на Германија (*Energiewende*) е на пат да премине од јаглен, гас и нуклеарна енергија во обновливи извори до 2050 година. Но, во 2018 година, околу 35 проценти од снабдувањето со електрична енергија во Германија сè уште се добиваше од тврд јаглен и лигнит.³

Законите за заштита на климата и ширење на обновливите извори на енергија значително успорија во последните неколку години. Експертите укажуваат на неспособноста на владата да се изјасни против лобирањето на енергетската индустрија и енергетски интензивните индустрии. Синдикатите ја нагласија загубата на повеќе од 20.000 работни места во индустријата за јаглен во време кога 45.000 работни места во соларната индустрија беа изгубени поради кинеската конкуренција и намалувањето на стимулациите на владата.⁴ Со бавното темпо на „*Energiewende*“ помалку веројатно е дека Германија ќе ја достигне климатската цел за 2020 година од 40 проценти намалување на емисиите на јаглерод.

Како одговор на неуспехот на Германија брзо да го укине јагленот, се зголемија протестите кои бараат да се запре екстракцијата на лигнит и ја осудуваат политичката неактивност на климата. Овие протести, исто така, ја поддржуваат климатската правда и ги повикуваат на одговорност компаниите за екстракција. Во 2012 година, активности за заштита на животната средина кои седат

на дрвја, ја окупираа шумата покрај рудникот за лигнит Хамбах во Рајнската област со лигнит. Тие настојуваа да се спротивстават на неговото ширење и да се борат за опстанок на еколошки вредната шума, но нивните активности, исто така, зборуваат и за пошироката дебата околу климатската правда и негувањето на алтернативни, антикапиталистички начини на живеење.⁵ Од август 2015 година, алијансата „Времето истече“ (*Ende Gelände*) ги блокираше германските области за експлоатација на лигнит неколку пати годишно, барајќи итно напуштање на јагленот, како и далекусежни социјално-еколошки промени со оддалечување од фосилниот капитализам. Во 2018 година, еколошкото здружение БУНД победи во законска процедура со која се наметнува привременото стопирање на расчистувањето на шумата Хамбах.

Како одговор на зголемениот политички притисок, во јуни 2018 германската влада ја свика Комисијата за јаглен (Комисија за раст, структурни промени и вработување) за да расправа за претходното постапно напуштање на лигнитот и да развие препораки за поддршка на структурните политики во германските региони со лигнит. Со тоа, владата имаше намера да спроведе промена во своите климатски политики, истовремено обезбедувајќи можности за вработување и умерени структурни промени. Во јануари 2019 година, Комисијата го објави својот финален извештај кој содржи низа необврзувачки препораки за

3 Kerstine Appunn. "Coal in Germany". *Clean Energy Wire*. 7 February 2019. See: <cleanenergywire.org/factsheets/coal-germany>.

4 See for example: Paul Hockenjos. "Jobs won, jobs lost – how the Energiewende is transforming the labour market". *Clean Energy Wire*. 30 March 2015; Claus Hecking and Stefan Schultz. "Deutschland hat nur noch 20.000 Braunkohle-Jobs". *Spiegel*. 5 July 2017. Note that figures vary and the numbers cited here represent an average.

5 See Stine Kroijer (2019). "Slow Rupture: The Art of Sneaking in an Occupied Forest." Martin Holbraad, Bruce Kapferer & Julia F. Sauma (eds). *Ruptures: Anthropologies of Discontinuity in Times of Turmoil*. London: UCL Press. p. 157. Available at: <<https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10076047/1/Ruptures.pdf>>.

Поглед на рудникот за лигнит Гарцвајлер во Рајнската област, Германија. Фотографија: Пола Кастро и Хана Порада

политиките. Осврнувајќи се на погодените села во Рајнската област, Комисијата ѝ препорачува на регионалната влада брзо да изврши преселување, придружено со дијалог со селаните кои доживуваат посебни социјални и економски тешкотии. Сепак, разни здруженија за заштита на животната средина, групи активисти против лигнитот и партијата на Зелените тврдат дека почитувањето на препораките на Комисијата ќе стави крај на проширувањето на рудниците за лигнит во Рајнската област, што потенцијално ќе го направи непотребно преселувањето на селата во Гарцвајлер.

Во јануари 2020 година, препораките беа вметнати во законски нацрт, со кој се менува датумот на укинување на јагленот од 2025 до 2038 година. Рударските компании треба да бидат компензирани за оваа промена, оставајќи голем дел од трошоците да ги плати јавноста. Регионите со лигнит би требало да добијат 40 милијарди евра финансиска помош за неопходните структурни прилагодувања. Расчистувањето на шумата Хамбах за проширување на рудникот треба да се запре, но нацртот не го запира преселувањето на селата во непосредна близина на рудникот Гарцвајлер.

ДЛАБОКИ ЗАГУБИ И НОВИ ПОДЕЛБИ

Овие преселувања влијаат врз секојдневниот живот на селаните со години, со огромни емоционални, економски и социјални влијанија. Роса и многу други со трепет се повикуваат кон својата колективна иднина, плашејќи се од неповратниот колапс на селските социјални структури по преселувањето. Намерата е овие преместувања да се извршат во краток временски период, со што ќе се намалат тешкотиите и ќе се зачува заедницата. Овој процес - наречен „заедничко преселување“ - рударската компанија и регионалната влада го фалат како најдобра практика и има намера да одговори на критиките во врска со социјалната изводливост на преселбите. Сепак, извештаите на селаните како Роса опишуваат растечко влошување на социјалните односи во селата како резултат на преселувањето, со длабоки поделби меѓу семејствата, пријателите и соседите.

Како одговор на загубите предизвикани од преселувањето, рударската компанија нуди стандардизиран каталог на паричен надоместок. Со ставање на цена на работите на луѓето со одреден датум, рударската компанија ги разбира исплатите за надоместок како трајно

подмирување на своите сметки со погодените. За некои селани ова оди во нивна корист, иако повеќето сметаат дека надоместоците не можат да одговорат на сите непоправливи загуби. Еден селанец се пожали:

Можеби тоа е фер во парична смисла, но не во поглед на нашите емоции и нашата приврзаност кон ова место.

Волфганг, селанец кој веќе се преселил во новото село, опишува како секој селанец треба постојано да ги преиспитува своите индивидуални компромиси во процесот на преселување, балансирајќи ја својата индивидуална иднина со своите социјални определби и политички убедувања. Додека некои постари луѓе се заинтересирани за помали и подостапни домови кои бараат мало одржување и се погодни за нивните променливи потреби, други не можат да замислат да го напуштат својот „*Heimat*“ во последните години од својот живот. За земјоделците и сопствениците на коњи, овој потег не значи само губење на нивните домови, туку и на егзистенцијата. За другите, останувањето во нивните села е политичка изјава, со што се подигнува стандардот против моќта на рударската индустрија со висока емисија на јаглерод и политичката неспособност на владата да поттикне брза енергетска транзиција.

Изборот за преговарање со рударската компанија - или не - не мора нужно да одговара на согласување со оперативните цели на компанијата или заземање на политички став против јаглеродно-интензивен екстрактивизам. Спектарот на индивидуални реакции на експанзијата на рудникот и преселувањето се одраз на множество

искуства што шемата за заедничко преселување не успеа да ги реши.

Оваа неможност да ги платат трошоците на селаните и распаѓачката општествена структура на селата го делегитимираат планот за преселување заснован врз претпоставка за униформни потреби. Сепак, во сегашната политичка сфера во која рударското законодавство ги претпочита екстрактивните интереси пред нивните, селаните не се во состојба да ги оспорат преселувањата и да ги одбранат своите лични интереси.

ПОЛИТИЧКИ НАСТАПИ ВО ПРЕНАСЕЛЕНИ МЕСТА

Продолжува правната предност што ја имаат рударските компании во врска со преговорите за компензација. Федералниот закон за рударство го олеснува ширењето на рударството на населените територии, што природно доведува до судир на интереси меѓу компаниите и локалното население. Актуелните преговори за компензација, водени од рударските компании, не придонесуваат за деескалација на ситуацијата. На овој процес му недостига политичка контрола што може да им даде поголема процедурална правда на селаните соочени со драстични влијанија врз нивните животи. Повеќе застапници на ставот за социјална-еколошка правда сметаат дека моменталната правна состојба е застарена и бараат подобрување на правната заштита на погодените. Потребна е демократска повторна проверка на процесот на преселување. Следењето на процесот на компензација од страна на непристрасен избран политички панел може да биде чекор во вистинска насока. Сепак, ова решение е прилично прагматично и не ја зема предвид неможноста

паричниот надоместок да ги покрие нематеријалните загуби. Во таа смисла, проценката на состојбата на селаните по преселувањето може да ги обликува натамошните политики за поддршка.

Селаните ги трпат тешките економски, емоционални и социјални трошоци од производството на енергија во Германија. Интересот на Германија за економски развој им нанесува преголем пропорционален товар. Како и многу други селани, еден земјоделец од Берверат размислува за тоа како овој товар е споен со состојбата на правна несигурност и како регионалната влада главно се обидува да ја одржи сликата во селата без никакво реално влијание:

Толку многу политичари веќе ги посетија селата, а тука беше и 2-дин Лашет, министер-претседател на Северна Рајна-Вестфалија. Не разбирам што би требало ова да промени.

Постојаните разочарувања доведоа до политичко разочарување и резигнација кај некои од селаните. Другите избраа пореформативен пристап, обидувајќи се да се вклучат во политиката на заедницата и да постигнат мали подобрувања. Успехот на ваквите потфати е ограничен. Селаните имаат мало демократско влијание врз локалните политички тела, за што сведочи деградрањето на селаните на чисто репрезентативна функција без никаква вистинска моќ во локалните одбори. Иронично, учеството на селаните во формалните политички процеси ја разоружува и дисквалификува критиката на рударската

активности, тренд што може да се забележи во рударските конфликти ширум светот.⁶ Политичар од партијата на зелените од едно од селата ја изрази својата фрустрација од „недостатокот на јавен дијалог“ и затајувањето на политичарите на сите нивоа. Препораките на Комисијата за јаглен го зајакнуваат ваквиот впечаток, маргинализирајќи ги селаните како заинтересирани страни во постепеното напуштање на јагленот. Како што вели еден селанец:

Главната задача на Комисијата за јаглен беше да подготви сценарио за енергетска транзиција, а повеќето од луѓето што учествуваа во тоа не се грижеа за селата.

Следствено, Роса и другите селани решија активно да се спротистават на формалните политички процеси и го основаа активистичкото движење „Сите села остануваат“ (Alle Dörfer Bleiben), кое се обиде да го сврти вниманието на состојбата на селаните од есента 2018 година. Не се сите активисти уверени дека преселбите сè уште можат да се спречат, но тие имаат за цел да испратат силен сигнал до политичарите. Движењето, слично на „Ende Gelände“, го критикува неуспехот на Владата да преземе повеќе акции во поглед на климатските промени и енергетската транзиција и укажува на заплетканоста на политичките институции и рударските компании.

Во Рајнската област, селаните се наоѓаат во постојана неизвесност - било да е тоа правна

6 See for example Fabiana Li (2015). *Unearthing Conflict*. Durham, N.C.: Duke University Press.

несигурност, политичка недоследност или сегашниот статус на процесот на преселување. Некои селани заминаа, додека други остануваат. Ова може да доведе до непредвидена социјална динамика и да создаде нови поделби во и помеѓу старите и новите села. Појавата на локалното активистичко движење ја одразува неможноста на политичките институции соодветно да ги земат предвид овие реалности и процедуралните неправди со кои се соочуваат селаните. Политиките за напуштање на јагленот треба да ги сфатат селата како двојно погодени, како од процесите на преселување предизвикани од рударството, така и од енергетската транзиција.

ПОЛА КАСТРО

е магистер по глобален развој на Универзитетот во Копенхаген, каде што исто така работеше како асистент за истражување во Истражувачката група за економија за развој. Покрај теренската работа во Рајнската област со лигнит, таа, исто така, спроведе квалитативно истражување на секторот на мали и средни претпријатија во Мјанмар.

ХАНА ПОРАДА

е магистер по глобален развој од Универзитетот во Копенхаген, каде што се фокусираше на екстракција и развој на ресурси и спроведе интензивна теренска работа со мешан метод во Рајнската област со лигнит. Хана моментално работи во хуманитарна невладина организација во областа на економско закрепнување и развој.

СТОИМЕ ОБЕДИНЕТИ

ЗЕЛЕНА ИНДУСТРИСКА РЕВОЛУЦИЈА ВО ИТАЛИЈА

ИНТЕРВЈУ СО
**ФРАНЧЕСКА РЕ
ДАВИД** И **СТЕФАНИЈА
БАРКА**
ОД **ЛОРЕНЦО
МАРСИЛИ**

На синдикатите и на новите еколошки движења им треба искрена размена за да најдат елементи на синергија и заемен раст.

Поставувањето на приврзаниците за заштита на животната средина против претставниците на работниците е децениска тактика која им служи на интересите на оние кои не се грижат за никого. Се запоставуваат жртвите од еколошките опасности, кои вообичаено се од истата работничка заедница што ја претставуваат синдикатите и се прикрива долгата историја на еколошките и работнички битки, кои рака под рака извојувале клучни победи. Во првото од двете интервјуа, Лоренцо Марсили разговараше со генералниот секретар на Федерацијата на металците (ФИОМ), италијански синдикат, за да праша што значи климатската криза за синдикатите и за индустријата во 21 век.

ЛОРЕНЦО МАРСИЛИ: Федерацијата на металците претставува работници во некои од најзагадувачките индустрии, од производство на автомобили до производство на челик. Дали ја гледате потребата од еколошка и индустриска трансформација како закана или можност?

ФРАНЧЕСКА РЕ ДАВИД: Односот меѓу индустријата и животната средина одамна се занемарува. За време на економскиот бум во годините по Втората светска војна, тој целосно изостана. Државните удели беа клучни за италијанската тешка индустрија, така што, во теорија, компаниите не мораа да ги гледаат само своите профитни маржи, туку не се обрнуваше внимание на влијанието на производството врз животната средина.

Темата на еколошката и социјалната трансформација е клучна за работата на синдикатите денес. Социјалните и еколошките аспекти мора да се одржуваат заедно. Дека оваа врска често се губи зборува за поразот на Левица во последните децении. Компаниите загадуваат, а не работниците, а „што“ се произведува се определува од оние што ги држат лостовите на моќта и ја

контролираат дистрибуцијата на производството. Социјално наклонетата еколошка трансформација е одлична можност за унапредување на правата на работното место, почнувајќи со давање поголем глас на работниците и надминување на максимизацијата на профитот како единствена цел.

Дозволете ми да глумам адвокат на фаволот: може да се тврди дека вашите работни места зависат од консумеризмот и уништувањето на планетата. Колку повеќе луѓе конзумираат, толку повеќе треба да се произведува, а со тоа е подобра преговарачката позиција на работниците. Како ја прекинувате оваа врска?

ФРАНЧЕСКА РЕ ДАВИД: Синдикатите се здруженија на луѓе чија егзистенција зависи од работата, за разлика од киријата. Правата на работниците се состојат од плати, безбедност, здравје и можност да имаат збор на работното место. Да се има право на глас значи да се утврди што се произведува и како, како и со какви ефекти врз луѓето кои работат или живеат во близина на местото на производство. Секоја фаза на трансформација и технолошки развој природно има различни ефекти и го трансформира начинот на работа и производство.

Не дека не треба повеќе да произведуваме ништо. Наместо тоа, ние треба да произведуваме стока на поинаков начин, на пример, фокусирајќи се на рециклирање и повторна употреба. Глобализацијата ги прошири пазарите и можностите. Правилно е, на пример, секој да поседува

фрижидер: не можеме да мислиме дека еден дел од светот има право на апарати за домаќинство, а друг дел не.

Повоениот компромис забележа сојуз меѓу индустрискиот раст и социјалната заштита. Фатен во ликот на работник кој до фабриката се вози со сопствен автомобил, тој компромис имплодираше по повеќе години финансиски капитализам. Дали ризикуваме обидувајќи се да го спасиме тоа што останува од него, наместо да замислуваме нов пристап спрема производството на богатство и индустриската политика?

ФРАНЧЕСКА РЕ ДАВИД: Италија немаше индустриска политика откако влезе во еврозоната. Европската унија, со својот акцент на приватизацијата, помогна да се избрише секоја идеја за индустриска политика и Италија, можеби повеќе отколку на друго место, претрпе целосна конверзија на идејата за саморегулирачки пазар. Оттогаш, нееднаквостите се зголемија и стратешкиот имот е изгубен. Индустриската за железно и челик е основана преку државна интервенција, но денес е контролирана од мултинационални компании кои прават што сакаат без обврска на територијата и често успеваат да ги плаќаат своите даноци на друго место. Другиот впечатлив пример е компјутерската наука и дигиталните технологии. Оливети, италијанска компанија, го измисли персоналниот компјутер, но сега целиот тој сектор го нема.¹

¹ The Programma 101, the "Perottina", was the first personal computer. Presented in 1965, it was a worldwide success and was used by NASA for the Apollo 11 moon landings in 1969. Olivetti's electronics division had been sold to the American firm General Electric in 1964 but the Italian firm managed to keep the Programma 101 out of the deal.

НА СИНДИКАТИТЕ

И НА НОВИТЕ

ЕКОЛОШКИ

ДВИЖЕЊА ИМ

ТРЕБА ИСКРЕНА

РАЗМЕНА ЗА

ДА НАЈДАТ

ЕЛЕМЕНТИ НА

СИНЕРГИЈА И

ЗАЕМЕН РАСТ

Тука е и примерот со Телеком Италија. Во 90-тите години кога сè уште беше во државна сопственост, ги измисли СМС-пораците и речиси го купи Водафон...

ФРАНЧЕСКА РЕ ДАВИД: Италија само ги трансформира производите на другите народи. Италија сè уште го има вториот по големина производствен сектор во Европа, но мултинационалните компании се надмоќни. Тие одлучуваат каде ќе делуваат и со какво влијание врз социјалните услови и политиките за заштита на животната средина.

Подвижноста на капиталот е моќно оружје во поразувањето на социјалните и еколошките барања и исто така ја поттикнува националистичката десница. Кој е прогресивниот пристап кон справување со офшор и дампинг?

ФРАНЧЕСКА РЕ ДАВИД: Ние мора да научиме да работиме на европско ниво. Парадоксално е што фондовите на ЕУ насочени за поддршка на посиромашните земји често произведуваат индустриски преместувања кои ги осиромашуваат работниците во земјите кои придонесуваат. Многу дискутираната криза не е вистинска индустриска криза затоа што компаниите растат преку пренасочување на производството. Тоа е криза на чесниот труд и конкуренцијата. Европското синдикално движење не ја оправда оваа состојба во последните неколку години. Од раните 2000-ти, ФИОМ водеше разговори за да ги охрабри нашите партнери да формираат заедничка европска унија, но сè уште ја немаме. Индивидуалните национални синдикати управуваат со сите процеси на европско ниво.

Стотици илјади демонстранти за климата излегуваат на улиците и тие често пати се како одвоени од традиционалните грижи за трудот. Дали световите на синдикатите и новите еколошки движења можат да зборуваат едни со други?

ФРАНЧЕСКА РЕ ДАВИД: Ова движење е одлична можност без оглед на противречностите. Еколошко движење кое беше рамнодушно или се спротивставуваше на индустријата, не би можело да дојде до сржта на предизвикот. Запознав претставници на еколошки движења кои од мене

бараат да ги затворам погоните за автомобили. Но, ако ги претставувам работниците, прашањето не може да биде прашање на затворање, туку трансформација на производната линија. На синдикатите и на новите еколошки движења им треба искрена размена за да најдат елементи на синергија и заемен раст. Само со враќање на достоинството на работата, можеме да изградиме нови односи на моќ што можат да ги променат условите за производство. Ако не се снајдеме, капиталот ќе продолжи да победува и да тежнее кон максимизација на профитот по секоја цена. Светот не е поделен меѓу екологисти и работници кои сакаат да загадуваат. Светот е поделен меѓу експлоататори и експлоатирани, меѓу капитал и труд. За некои работи, треба да се вратиме спрема основите.

Екстремната десница расте во Италија, додека владата е непопуларна и нема никаква визија за промени. Дали синдикатите можат да придонесат за ваквата визија? Можеби е време да ги вратиме барањата како што се целосно вработување и намалување на работното време?

ФРАНЧЕСКА РЕ ДАВИД: Луѓето се свртуваат кон Десницата затоа што напуштеноста и сиромаштијата го разгоруваат гневот. Приоритет е враќање на вредноста и достоинството на трудот, во кој било сектор. Најновиот филм на Кен Лоуч за возач на испорака, „Извинете што ве пропуштивме“ (Sorry We Missed You), ни дава мерка за тоа колку може да биде осамено работењето во економијата на краткорочни договори (gig economy). Затоа, да, мора да зборуваме за целосно вработување и, особено

со денешната технологија, за намалување на работното време. Придобивките од иновациите не можат да бидат оставени во рацете на оние што го контролираат капиталот и машините. Платите за италијанските металци останаа во стагнација од 2008 година, додека профитот на компаниите е двојно зголемен. Овие профити не беа наменети за инвестиции во трансформација на животната средина, повисоки плати или покусо работно време. Одат на кирија и дивиденда.

ЛОРЕНЦО МАРСИЛИ: Очигледно дека социјалните и еколошките нееднаквости мора да се третираат како едно. Зошто тоа често не е случај?

СТЕФАНИЈА БАРКА: Така е веќе многу долго време, но не секогаш и не целосно. Глобалното движење за климата денес сè појасно покажува дека ова е борба за глобална правда. Во свет каде што луѓето и местата се ценети подеднакво, индустриските опасности не можат да бидат фрлени врз работниците и заедниците од работничките слоеви, расизираниите и домородни луѓе, или екосистемите.

Прашањето на трудот е во сржта на еколошката контрадикција и избегнувањето на неговото решавање може само да ги попречи најдобрите напори на движењата за животната средина. Овој факт сè повеќе се признава од обете страни, бидејќи сме сведоци на епохална промена во однос на еколошката свест. До пред неколку години, мејнстрим одговор беше зазеленување на економијата преку пазарно засновани и технолошки решенија. 25 години неуспешни состаноци на COP и алармантни научни извештаи јасно

ставија до знаење дека овој модел не успеал, а истото важи и за дилемата меѓу работни места и животна средина. Пазарите и технологиите не ја поправаат еколошката криза, а подеднакво ги изневеруваат и работниците и животната средина. По неколку децении неолиберална пропаганда која ги убеди сите - Левицата и Десницата - дека „нема алтернатива“, луѓето конечно препознаваат дека алтернативите се токму тоа што ни треба.

Можеме ли да научиме нешто од минатите борби што ги обединија работничките и еколошките барања?

СТЕФАНИЈА БАРКА: Гледајќи глобално, построго регулирање на индустриските опасности што меѓународното синдикално движење успеа да го наметне во текот на минатиот век претставува големи достигнувања. Златното доба на трудовиот екологизам беше во 60-тите и 70-тите години од минатиот век. Во Статутот на трудот во 1970 година, италијанските синдикати воведоа директна работничка контрола над различните фактори на ризик во работилниците, вклучително и физички, хемиски и радиоактивни опасности. Синдикатите тогаш се бореа да го прошират правото на здравје на италијанското население воопшто. Националната здравствена служба е основана во 1978 година и исто така беше одговорна за следење на индустриските опасности. Во истиот период, најмоќниот синдикат во САД, Меѓународниот синдикат на нафтени, хемиски и атомски работници, лобираше во Конгресот за донесување на неколку од првите и најважните закони против загадувањето во САД: Законот за чист воздух во 1963 година, Законот за чиста вода во 1972 година и основањето на Агенцијата

за заштита на животната средина во 1970 година. Новата јавна агенција имаше за задача да го спроведе правото на безбедна и здрава животна средина за сите американски граѓани. Сепак, работничките и еколошките права честопати остануваа „права на хартија“. Поради отпорот и од владите и од корпорациите, спроведувањето беше слабо и бараше постојана мобилизација од страна на синдикатите. За жал, синдикатите не го одржаа своето еколошко ветување и таквата мобилизација се намали во текот на изминатите две или три децении. Дојде моментот за критичка саморефлексија и темелно преиспитување на нивните приоритети.

Како треба да обезбедиме поголема вклученост на работниците и нивните претставници во еколошката трансформација?

СТЕФАНИЈА БАРКА: Многу синдикати и меѓународни конфедерации разговараат за ова прашање. „Праведната транзиција“, стратегијата на синдикалното движење за климатската криза, беше изнесена во раните 2000-ти. Идејата е прекрасна по својата едноставност: работниците не смеат да ги плаќаат трошоците за пост-јаглеродната транзиција. Ова е исто така во согласност со принципите на еколошката правда што ги следи движењето за климата, така што конвергенцијата веќе се случува на терен на многу места. Сепак, не насекаде. Никој не слушнал за праведна транзиција во Таранто, па дури и во најголем дел од Италија. Што се однесува до фабриката „ИЛВА“ во Таранто, синдикатите на локално и национално ниво во голема мера прифатија работа наспроти компромис за животната средина.² Резултатите се

ДА СЕ ГЛЕДА НА
 КЛИМАТСКАТА
 КРИЗА, ВО КЛАСНА
 СМИСЛА, ЗНАЧИ
 ПРЕФОРМУЛИРАЊЕ
 НА КЛАСНИОТ
 КОНФЛИКТ
 КАКО КАПИТАЛ
 НАСПРОТИ ЖИВОТ

неверојатен број несреќи, професионални заболувања и јавно-здравствена катастрофа во заедницата, сите документирани од највисоките научни органи во округот. За жал, трудовиот екологизам го изневери Таранто и многу други заедници на работничката класа. И не само тоа, тој исто така го изневери општиот јавен интерес за спроведување развоен модел кој ги жртвува животната средина и јавното здравје заради индустриско производство и раст на БДП.

Пошироката политичка економија е секако важна. Владејачките елити во Италија не сакаа да ја регулираат индустријата, па дури и да имаат индустриски план. Но, ние никогаш нема да напредуваме ако синдикатите не го признаат нивното културно соучество. Тие влегоа во токсичниот наратив што го гледа индустриското производство како најважен двигател на социјалната благосостојба. Само ако новата генерација претставници на синдикатот се почувствува охрабрена и притисната да го прифати овој епохален предизвик - еколошка правда - и да го направи своја борба, борба што има врска со благосостојбата на работниците и луѓето од работничката класа, можам да ја видам можноста за реални промени.

Страдаме од ефектите на биополитиката што преку хиперпотрошувачка произведе идеја за „хомо економикус“ и колективно соучество во растот. Како можеме да го скршиме овој механизам?

СТЕФАНИЈА БАРКА: Клучно е да се стават работничките права во центарот на кампањата за животната средина. Ако правата на работниците - од безбедност до плата за живот - не би можеле систематски да се кршат, тогаш не би постоела евтина стока. Во глобализирана економија, ова може да биде ефективно само ако се примени на глобално ниво. Сепак, транснационалните корпорации и Светската трговска организација не се семоќни и вистинскиот трудов интернационализам и солидарност може да постигнат многу, како што покажува историјата на успешни стратегии и кампањи. Трудот беше моќен глобален економски актер пред неолибералната реакција и ова е историскиот момент тој повторно да ја врати таа улога. Светот не е поделен на работници и еколози, како што укажуваше порано здравиот разум. Но, она што ни го кажува денешното глобално климатско движење е дека светот не е поделен ниту на капитал и на труд во стара смисла. Наемниот труд е само

дел од светскиот пролетаријат, а индустрискиот наемен труд е мал дел во него. Да се гледа на климатската криза во класна смисла значи преформулирање на класниот конфликт во смисол капитал наспроти живот. Работничките движења би можеле да бидат на вистинската страна од историјата, како што тврди претставничката на Меѓународната конфедерација на синдикати, Анабела Розенберг, но само доколку се ослободат од капиталистичкиот реализам - идејата дека нема алтернатива - и почнат да дејствуваат според глобалната еколошка класна свест.

ФРАНЧЕСКА РЕ ДАВИД

е генерален секретар на Федерацијата на металците (ФИОМ). Таа се приклучи на главната синдикална конфедерација на Италија, ЦГИЛ, во 1991 година и на националниот секретаријат на ФИОМ во 1998 година.

СТЕФАНИЈА БАРКА

е виш истражувач во Центарот за социјални студии на Универзитетот во Коимбра, каде предава и политичка екологија. Нејзин главен истражувачки интерес е врската меѓу работата и животната средина.

ЛОРЕНЦО МАРСИЛИ

е активист филозоф и писател и ко-основач на транснационалната невладина организација Европски алтернативи. Тој е во Бордот на глобалната невладина организација „CIVICUS“. Негови книги се: „*Citizens of Nowhere*“ (2018, Zed Books) и „*Planetary Politics*“ (претстојна 2020, Polity).

ПО ИНДУСТРИЈАЛИЗМОТ

ЗАЖИВУВАЊЕ НА ПРИРОДАТА ВО 21 ВЕК

НАПИС ОД
РАЈНХАРД
ОЛШАНСКИ

Еколошкото размислување го поставува човекот во современиот свет многу попрецизно отколку што тоа некогаш го правеше стариот индустријализам.

Екологизмот како школа на размислување се појавува како критика на индустријализмот, идеологија што ги врзува либерализмот, конзервативизмот и социјализмот. Ги развива овие три доминантни политички традиции препознавајќи ја природата како основа за постоењето и развојот на човекот. Две децении во 21 век кои веќе се дефинирани со криза на човечката природа, екологизацијата на човечкото општество е врвн императив.

DE

Овој напис е достапен на германски јазик на веб-страницата на *Зелениоџи* европски журнал.

**INDUSTRIALISMUS
ALS
WELTANSCHAUUNG
UND DIE
ÖKOLOGISCHE FRAGE**

Reinhard Olschanski betrachtet wie Ökologismus als vierter Weg neben den dominierenden politischen Traditionen zutage tritt – als der einzige der zu Sicherheit führt.

Тешко дека нешто им избега на титанските сили на индустријата модернизација. Го изора светот и го создаде одново. Обликуваше начин на размислување кој гледа во сè доминација на кинематските принципи на машините. И човештвото стана еден вид машина, а односот меѓу умот и мозокот наликува на оној на жолчката и жолчното кесе. Човечкиот дух беше протеран, одделен од материјалниот свет, кој беше подложен на човечка контрола како подреден или простор кој допрва треба да биде подреден. Една од последиците на натурализацијата на човечкото постоење, или можеби и неговото протерување од природата, беше заборавањето на телото.

СУЗБИВАЊЕ НА ЕКОЛОШКОТО ПРАШАЊЕ

Големите политички концепти - либерализмот, конзервативизмот, социјализмот - беа под длабоко влијание на индустријализмот. Во борбата за социјализам, пазарна економија и „Третиот пат“, дека човечката доминација над природата може да продолжи во недоглед беше здрав разум. Од појавата на големата индустрија во 19 век, индустријализмот е вистинска идеологија на епохата, која ги врзува трите главни политички традиции и нивните претставници поблиску отколку што некогаш мислеле дека е можно.

Оваа заедничка основа се појави секаде каде што го избегнуваа еколошкото прашање. На пример, во марксизмот што го отфрли еколошкото размислување како погрешна критика загадена од мистицизмот, заради неговото насочување кон ефектите на современата технологија врз животната средина и отфрлање без двоумење на нуклеарната енергија. Секој кој е виновен за ова, може да биде само романтичен и наивен технолошки песимист, или уште полошо, „Лудит“ (опонент на технолошкиот напредок). Тие не успеаја да разберат дека „социјалното определување на формата“, буржоаскиот систем на сопственички односи во рамките на кој се користи технологијата, е вистинскиот проблем. Оваа критика на екологијата отиде дотаму што се тврдеше дека социјалистичките нуклеарни центри се безбедни затоа што беа управувани за да служат на благосостојбата на луѓето, а не на капиталистичката желба за профит. Нуклеарната катастрофа во Чернобил преставува спомен на овој начин на размислување. Тоа откри дека не се запоставени само дефектите на реално постојниот социјализам, туку и опасностите својствени за големата технологија на нуклеарната енергија како таква.

*Индустијализмот има многу лица.
Западната социјалдемократија,
исто така, беше проткаена со
него.*

Индустијализмот има многу лица. Западната социјалдемократија, исто така, беше проткаена со него. Индустијализмот се бореше за нуклеарна енергија, ги обновуваше градовите за автомобили, а не за луѓе и - до денес

- го попречуваа брзото укинување на фосилните горива. Западните конзервативци и либерали го сменија марксистичкиот аргумент за социјалното определување на формата. Според нив, опасноста од нуклеарната енергија не се сведува на капиталистичкиот мотив за профит, туку на „социјалистичката неефикасност“. Фукушима се покажа како Чернобил на пазарно-либералниот индустијализам.

КРИТИКАТА НА ИНДУСТРИЈАЛИЗМОТ

Но, индустијализмот не беше ограничен на такви кратковидни облици. Голем дел од агендата изнесена од современото еколошко движење веќе беше однапред обликувана за време на златното време на индустијализмот. Може да се најде во германското движење „*Lebensreform*“ (реформа на животот) од крајот на 19 век. Или подоцна во трендовите за спорт и пешачење кои ги одвлекоа луѓето од сивите градови во скротените дивини на Големите отворени простори. Или во движењето „*Reformarchitektur*“ (архитектура на реформите) во раните 1900-ти што внесе воздух и сончева светлина во работничките области.

И филозофијата ги препозна трошоците на модерниот индустијализам. Почнувајќи од романтизмот и неговото естетско откривање на природата, преку неколку варијанти на конзервативна културна критика, до критичката теорија и Франкфуртската школа, може да се следи нишката што го доведува во прашање моделот на напредок и просветлување поврзан со модерноста. Колку и да беа различни овие пристапи, она што тие го

делеа беше обидот да се истакне различноста во однос на инструменталистичко-индустијалистичкото образложение што беше заборавено и потиснато во текот на напредокот.

„Дијалектика на просветителството“ од 1944 година на Макс Хоркхајмер и Теодор Адорно проследи како Просветителството се оддалечило од своите оригинални хуманистички идеали за да дојде до функционален и инструментален рационализам, отворајќи го патот за технократијата, фашизмот и тиранијата. Сродни перспективи од пошироката школа во Франкфурт се наоѓаат во „Еднодимензионален човек“ на Херберт Маркузе и во „Да се има или да се биде?“ на Ерих Фром.

1960-тите години, врв на славните златни години на раст, забележаа силно заживување на конзервативната културна критика на индустријализмот каква што е најдена во „Човекот во ерата на технологијата“ на Арнолд Гелен од 1957 година. Оние кои претпочитаат да не се поврзуваат со критиката на техничкото размислување на Мартин Хајдегер и границите на просветителството може да го претпочитаат Карл Маркс како поцврста почетна точка за еколошко размислување. И покрај своето воодушевување од современите производни сили, Маркс многу добро знаеше дека човекот е и останува дел од природата. Навистина, човекот е оној посебен дел од природата во кој станува свесен за себе. Еколошката филозофија треба да ја прифати оваа мисла, најдена пред сè во раните дела на Маркс, и да ја развива понатаму. Треба да се дефинира како филозофија која длабоко се занимава со тоа како природата, како човечка, се среќава со себе во практиката и во теоријата.

Синцирот на мислења што произлегува од ова разбирање не е едноставен. Нè потсетува дека човечкото постоење спаѓа во континуитет, со оглед на неговиот контекст во природата. Како неоспорно природно суштество, луѓето се дел од каузалните синцири и односи во кои сè што постои се рефлектира во сè друго што постои. Во исто време, еколошкото размислување ја истакнува разликата што произлегува од свесната и наменска свест на човекот за неговиот природен контекст. Човештвото е природа, но во рамките на природата, се става во ексцентрична положба. Човештвото не може да избега од природата, но ниту, пак, е строго определено од неа.

Еколошката критика се занимава со слепите точки на човечката интервенција во природата и нејзините последици, врз природата како и врз општеството. Нагласува како, прво, природата не е едноставно градежни блокови на инертна материја, туку саморефлективен континуитет на мрежи и сложени ланци. Второ, како човекот сам по себе е природно суштество благодареејќи на тоа што е од месо и крв. И трето, дека со интервенција во природата, човекот на крајот интервенира сам врз себе.

РАБОТАТА КАКО МЕТАБОЛИЧКИ ПРОЦЕС КОЈ ЈА ВКЛУЧУВА И ПРИРОДАТА

Човечкото постоење експлицитно се однесува на природата. За разлика од односот меѓу животните и природата, луѓето користат ресурси, алатки и техники кои не се само пронајдени, туку се создадени специјално за некоја цел. Овие инструменти ги објективизираат човечките

продуктивни цели. Се појавува техничко-културен свет во кој се воспоставува начин на живеење и интеракција со природата и се пренесува низ времето.

Во „Битие и време“, Хајдегер покажа како односот со природата, со посредство на алатките, се реализира преку рутинизирани и вкоренети контексти на значење. Само кога нешто недостасува во работниот процес и повеќе не е при рака, овие контексти доаѓаат во прашање. Одејќи чекор подалеку, дополнителен степен на отуѓување се јавува кога на располагање е сè што е потребно за успех, но чинот на ангажирање со природата сепак не успева. Во ова отуѓување, не само што станува проблематичен организацискиот контекст на значењето, туку и отпорите и триењата што ја избегнаа претходната структура на значењето. Човечкиот ангажман со природата наидува на тврд остаток што не може да се предвиди или протолкува. Емануел Кант се осврна на тој остаток како „нешто само по себе“, главно скриена другост или инаквост, која секогаш треба да се земе предвид.

Еколошкото размислување ја препознава оваа другост или инаквост во односот со природата. Ги објаснува неволјите и пречките, особено оние што се јавуваат на напредно ниво на индустриско производство. Но, основните категории од кои се развива веќе можат да се препознаат во едноставната рачна работа. Елементарниот човечки ангажман со природата - практичната синтеза во рачната работа што ги обединува наменското дејствување, инструментот и предметот на работата - е затоа почетна точка за еколошка рефлексија. Другоста или инаквоста се појавува секаде каде што нештото не сака да го направи она што човекот сака: кога формата ќе се скрши пред да ѝ се даде наменетиот облик или кога чеканот ќе удри во прстот наместо во шајката. Дури и таквите мали форми на неволји имаат тенденција да бидат исполнети со апстракција што ја игнорира реалноста на ангажирање со природата, сметајќи ја работата како да е исклучиво прашање на идеи што треба да бидат беспрекорно обликувани во некој производ. Перспективата што ја смета работата за конкретна форма на ангажирање со природата, од друга страна, оценува дека многу нешта се случуваат на патувањето од можната, однапред смислена цел, до реалниот производ. Од едноставен ангажман со природата, еколошката критика дознава дека работите често пати се одвиваат поинаку, отколку што се очекувало.

И ПОКРАЈ СВОЕТО
 ВООДУШЕВУВАЊЕ
 ОД СОВРЕМЕНИТЕ
 ПРОИЗВОДНИ
 СИЛИ, МАРКС
 МНОГУ ДОБРО
 ЗНАЕШЕ ДЕКА
 ЧОВЕКОТ Е, И
 ОСТАНУВА ДЕЛ
 ОД ПРИРОДАТА.

ЕКОЛОШКОТО

РАЗМИСЛУВАЊЕ

ГО ПОСТАВУВА

ЧОВЕКОТ ВО

СОВРЕМЕНИОТ СВЕТ

МНОГУ ПОПРЕЦИЗНО

ОТКОЛКУ ШТО

ТОА БИЛО КОГА ГО

ПРАВЕШЕ СТАРИОТ

ИНДУСТРИЈАЛИЗАМ

Еколошкото размислување ја препознава оваа другост или инаквост во односот со природата. Ги објаснува неволјите и пречките, особено оние што се јавуваат при напредното ниво на индустриското производство.

Поточно, еколошката критика се занимава со оној аспект на другоста, кој потсетува на тоа дека природата е повеќе од материја на располагање на човештвото. Природата ги опфаќа и човечкиот работник и општеството на кое припаѓа. Резултирачките триења веќе беа присутни во пред-модерните форми на производство, како и во токсичните ефекти на боите што ги десеткуваа занаетчиите и кожарите со векови и претворија цели квартави на пред-модерните градови во еколошки забранети подрачја. Далекусежните влијанија карактеристични за ангажманот на модерната индустрија со природата имаат свое долго наследство, како во тековниот процес на уништување на шумите што се протега уште во античко време. Ваквите примери веќе не се прашање на поединечните работи и нивните посебни тешкотии, туку на последиците од општата преголема експлоатација на природата што предизвикува распаѓање на еколошките системи и ги остава пејзажите пусти. Потпирајќи се на уништувањето на шумите, Жан-Пол Сартр разви важен концепт на еколошко размислување, „контра-конечност“, за да се осврне врз просторно и временски обемните последици од човечкиот ангажман и нивните реперкусии.

НИЕ СМЕ ПРИРОДА

Еколошкото размислување нè потсетува, индивидуално и колективно, дека природата е основа на човечкото постоење. Кога се применува политички и практично, станува одбрана на природата при што - нагласено кажано - природата се брани. Ова проширено разбирање за природата е одекнува во активистичкиот слоган што првпат го слушнаваме во Австралија во 1970-тите години: „Ние не ја браниме природата, ние сме природа која се брани“.

Ова не треба да се сфати во смисла на натурализиран ангажман. Наместо тоа, самоодбраната на природата се однесува на двојниот процес со кој безлична и несвесна контра-конечност ја посетува одмаздата врз човечките поттикнувачи на еколошката криза за да ги освести за нивното место во поширок контекст.

Човечкото тело од месо и крв ја формираа основата на оваа врска - оној дел од природата што е во центарот на човечкото постоење. Тие се медиум, кого современиот индустријализам го распарчил на субјективност и објективност, основата што го прави итен императив знаењето за тоа што прави човештвото.

ДА СЕ БИДЕ ЕКОЛОГИСТ

Долго време, партиите на стариот индустријализам го сметаа еколошкото размислување како „пост-материјалистичко“, начин на размислување за децата на буржоазијата, проблемите на Првиот свет. Направија опозиција со екологијата од една страна и економијата и социјалната правда од друга страна. Еколошките барања, според ова гледиште, значае економска пропаст и им ги одземаа тешко заработените пари на работниците. Оваа индустријалистичка Интернационала ги опфаќаше сите кампови и блокови, видливи со децении во сојузот на социјалдемократите и демохристијаните кои ја штитат автомобилската индустрија од законодавството за животна средина.

Сега, јасно е дека еколошкото размислување го поставува човекот во современиот свет многу попрецизно отколку што кога било тоа го правеше стариот индустријализам, со својата склоност кон апстрахирање од ефектите на човековиот ангажман со природата. Во однос на социјалното прашање, климатските промени го потврдија увидот на Фридрих Енгелс од „*Сосијобайта на работничката класа во Англија*“: најсиромашните од сиромашните се секогаш првите жртви на еколошките кризи.

Традиционалниот индустријализам е веќе историја во многу развиени земји. Примероците од старата индустрија се угасија, оставајќи појаси од ‘рѓа на нивно место. Глобализацијата насочи голем дел од производството кон глобалниот Југ, додека услужниот сектор се прошири. Автоматизацијата и дигитализацијата ги трансформираат индустриите што остануваат. Овој пресврт е полн со можности и опасности.

Еколошкиот пресврт е голема можност; неговото отсуство е голема закана. Зелените партии ја претставуваат таа загриженост. Во меѓувреме, традиционалните партии од старата тријада на конзервативизам, либерализам и социјализам ги модифицираат своите ставови. Економијата и екологијата повеќе не се сфаќаат како спротивставени, туку како кумулативни, иако обично на половичен начин што го додава еколошкото во економското само онаму каде што е можно. Сепак, традиционалните партии се добро позиционирани да ги вообличат еколошките аспирации многу порадикално.

Конзервативците би можеле да се потсетат на заборавениот принцип на „зачувување на создавањето“. Либералите би можеле да ги идентификуваат пазарните сили што можат да ја покренат еколошката транзиција. Социјалистите би можеле да ја критикуваат културата на акумулација која стои на патот кон таквата промена. Од своја страна, Зелените треба подобро да го разберат државниот апарат за да овозможат негова постепена и радикална трансформација кон вклучување на природата. Екологизацијата на државата е основен услов за успешна промена на парадигмата.

ВО ПОТРАГА ПО
 КРАТКОРОЧЕН
 ПРОФИТ,
 ИНДУСТРИЈАЛИЗМОТ
 РИЗИКУВА КРАЈ
 НА СВЕТОТ КАКОВ
 ШТО ГО ЗНАЕМЕ

Потребна е промена на параметрите за екологијата да стане пресудна за економијата и индустријата, бојното поле на кое ќе се води борбата за утрешните технологии и производи. Паметните претприемачи и далекувидните синдикалци одамна го разбраа овој предизвик, но често пати остануваат малцински гласови. За многу научници и инженери, еколошката агенда одамна е дел од нивниот професионален етос. Партиите на стариот индустријализам имаат многу работи да надоместат.

ПОПУЛИЗАМ И ЗОМБИ-ИНДУСТРИЈАЛИЗАМ

Сега се појави трета позиција. Не ја доведува во прашање тезата за спротивностите помеѓу екологијата и економијата, туку ја зајакнува и рафинира, спојувајќи го одбивањето на мигрантите, феминистите и екологистите во истиот реакционерен хор. Настојува да ѝ се спротивстави на еколошката агенда со „зомби-индустријализам“. Нејзините застапници седат во Белата куќа и администрациите на други земји под десничарско популистичко владеење. Многу други низ целиот свет се подготвуваат за анти-еколошко враќање назад.

Популистите дејствуваат како навивачи за јаглеродното лоби, за нескротливи повици „Буши, душо, буши!“ Тие се борат за радикализиран екстрактивизам и против декарбонизација. Тие го отвораат патот за бушење за да ги исцедат последните капки нафта од планетата. Како нив, индустриското земјоделство и масовното сточарство придонесуваат за климатските промени и најголемото масовно истребување на видовите од крајот на диносаурусите.

Социјалното прашање се чини дека беше занемарено уште еднаш. Во рудниците за реткоземјени метали на глобалниот Југ, архаично експлоатираниите работници извлекуваат суровини за напредни производи што се наоѓаат во земјите со висока технологија. На глобалниот Север, повторно се појавија етничката дискриминација и исклученост. „Странците“ се принудени да заштедат ресурси за „нашите луѓе“. Не само што се брутализира односот помеѓу човекот и природата, туку и меѓу луѓето.

УШТЕ ЕДНАШ: ГОСПОДАР-РОБ

За да не се избере метод што стои зад совпаѓањето на овие две брутализации, вреди да се вратиме на дијалектиката господар-роб на Вилхелм

Фридрих Хегел. Хегел покажува што може да се апстрахира од отпорот на нештата, а тоа е она што доведува до исчезнување на еколошкото прашање од вид, како дел од општествениот однос. Тоа е позицијата на господарот, кој, за разлика од неговиот роб, нема многу врска со воведувањето цел во нештата. Хегеловиот господар не е иновативен претприемач, туку некој што ги покорува и поробува луѓето и природата, исто како што тоа го правеа сопствениците на робови и феудалците. Архаичното потчинување на човекот и природата не исчезна под модерноста. Тоа беше елемент на негов подем во форма на „примитивна акумулација“. Колонијализмот, ропството во САД и современите услови за работа во многу региони на глобалниот југ се дополнителни примери. Како што е милитаризацијата на трудот за време на Сталиновиот нагон за индустријализација. Или истата милитаризација под националсоцијализмот што се бореше против природата на индустриски „работнички фронт“ кога се практикуваше уништување на животот со работа.

Денешниот зомби-индустријализам ја комбинира еколошката и социјалната непромисленост со тенденција да создава митски непријатели и фантазии за насилство. Еколошките активисти веќе не се едноставно наивни пост-материјалисти, туку „климатски нацисти“, како што рече германски политичар од екстремната десница. Тие се монструозни деца на злото што треба да бидат протерани заедно со мигрантите, бегалците и муслиманите. Бразилскиот претседател Жаир Болсонаро, кој им се заканува на преостанатите дождовни шуми со немилосрдно земјоделство со сеча и горење, ја следи истата линија кога тврди дека еколозите ги запалија дунглите.

Обвиткан и разгорен од популизмот, индустријализмот се вооружува за последната битка. Сака со радикален чекор да ги исклучи сите еколошки и социјални трошоци на производството. Додека ја уништува природата и ги распаѓа општествата, индустријализмот изјавува „Argès moi, le déluge“ (По мене, потоп). Цената треба да ја плати потомството. Во потрага по краткорочен профит, индустријализмот ризикува крај на светот каков што го знаеме. Ова бара отпор што може да ги обедини социјалниот, економскиот и еколошкиот здрав разум. Сојуз за демократија и одржливост, против новите варвари на популизам и зомби-индустријализам, е големата мисија на нашето време. Задачата за партиите и движењата на Зелените е јасна.

РАЈНХАРД ОЛШАНСКИ

студирал филозофија, музика, политика и германски јазик и литература во Берлин, Франкфурт и Урбино. Работел како политички советник во германскиот Бундестаг, државниот парламент на Северна Рајна-Вестфалија и државното Министерство на Баден-Виртемберг.

Правна револуција за љравата на љриродата

Правниот систем што му дава приоритет на зачувувањето на живиот свет пред приватната сопственост ќе биде моќна алатка за еколошката транзиција. Валери Кабанес, ко-основач на француската непрофитна организација „Notre Affaire à Tous“ (Тоа е сечија работа), експлицитно се залага за законско утврдување на правото на природата и кривичното дело екоцид.

Исфрлањето на јавната сцена поради големи катастрофи, без разлика дали се индустриски или произведени од екстремностите на климатските промени, се чини дека заштитата на животната средина е грижа на сите. Но, што точно значи тоа? Што штити заштитата на животната средина? Ресурси? Пејзажи? Човечки заедници?

Од 1950-тите години, постои растечка колективна свест за заканиите врз природните ресурси и штетите што ги трпи животната средина. Од ова, законот за животна средина се појави како алатка за одбрана на најслабите во општеството, за заштита на ентитет кој е жив, но не е човек. Тоа е средство за воспоставување забрани, за поставување ограничувања на одредени активности чии последици ќе ги направат луѓето и планетата потенцијални „жртви“.

Но, законот за животна средина излезе од постојната, потполно антропоцентрична правна рамка: субјекти во законот се луѓето или нивните

проширувања (бизниси или добротворни организации, на пример). Понатаму, како производи на политичките, социјалните и културните трендови и динамиката на моќта на општествата со кои управува, законот и неговите гранки се развиваат – честопати спротивни едни на други. Како што економската и финансиската глобализација се забрзуваше во последните неколку децении, трговското право сè повеќе ги избегнува своите одговорности кон животната средина. Оваа насилна врска треба итно да се ребалансира за екосистемите да се третираат како жртви и да се признаат правата на природата соочена со нападите кои ги продолжува системот на правото на приватна сопственост и трговското право.

Едноставно, ние мора да ги признаеме правата на природата. Ова значи промена на нашите основни вредности, превртување на хиерархијата на нормите. Признавањето на планетарните граници (денес се користи за да се процени

дали се исполнети целите на одржлив развој) и правата на природата во домашното и меѓународното право ќе ги подложат трговското право и индустриските активности на правно обврзувачка рамка. Оттука произлегува потребата од признавање на кривичното дело екоцид за дејствија што им нанесуваат најголема штета на природните заеднички добра и екосистемите. Препознавајќи ги правата на природата и нејзината улога во нашите екосистеми, можеме да ги заштитиме нашите основни права на вода, воздух, храна, здравје – па дури и живеалишта, бидејќи денес климатските промени туркаат стотици милиони луѓе да ги напуштат своите домови во бран на присилна миграција.

Оваа потреба за права на природата е поврзана со поимот за итност. Соочени со политика на постепеност, која внимателно постапува со сегашниот економски систем, принудувајќи го кон еколошка транзиција преку даночни или морални стимулации и индивидуален волунтаризам, законот може да биде вистинска и ефективна алатка за трансформација на општеството.

ЗАШТИТА НА НЕЧОВЕЧКОТО

Тековниот закон за животна средина не е на висина на задачата за справување со климатската и еколошката криза, бидејќи одразува светоглед во кој со природата се „управува“ засновано врз наши потреби. Правната

ВАЛЕРИ КАБАНАС е правен експерт за

меѓународно право и човекови права. Таа е во Извршниот комитет на Глобалната алијанса за правата на природата и е експерт за мрежата на иницијативата на ОН „Harmony with Nature“ (Хармонија со природата). Таа беше ко-основач на „Notre Affaire à Tous“ во 2015 година.

FR

Овој напис е достапен на француски јазик на веб-страницата на *Зелениот европски журнал*.

JUSTICE POUR LA PLANÈTE TERRE

Un système juridique protégeant le vivant des méfaits du tout à la propriété privée serait un puissant outil de transition écologique.

револуција што ја предлагам го превртува ова на глава, не зборувајќи повеќе за животната средина, туку за екосистемот на Земјата. Станува збор за повторна интеграција на луѓето во природата и редефинирање на нашите правила за заеднички живот за вклучување на нечовечкото, што денес не се субјекти во законот, туку објекти што треба да се присвојуваат и експлоатираат. Многу конкретно, ова вклучува поставување на одредени ограничувања на слободата за деловно работење и, пред сè, на правата на приватна сопственост. Тоа значи да се доведат во прашање основните принципи врз кои се изградени нашите општества, соочени со предизвиците за одржување на животот на Земјата.

Со оглед на итноста на работата, време е за радикални идеи. Сценаријата што ја разгоруваат денешната јавна дебата ги принудуваат сите политички партии да заземат став за потенцијална законска реформа што ќе го загрози целиот финансиски и индустриски систем. Една таква идеја е „Парламентот на нештата“ предложен од францускиот филозоф Бруно Латур,¹ што може да биде едукативна фаза во процес на порадикална правна трансформација, почнувајќи со создавање на „Комора

на иднината“, како што предложи Доминик Бург.²

Ваквите идеи, кои некогаш изгледаа невозможни, утописки, дури и романтични, почнуваат да се усвојуваат од многу различни политичари. Овој јазик (што останува само тоа додека не се изгласа и имплементира) го повтори и францускиот претседател Емануел Макрон во неговиот предлог за меѓународно признавање на екоцидот како кривично дело. Се разбира, тој многу добро знае дека во Обединетите нации, земји како САД и Кина никогаш нема да дозволат потпишување меѓународна конвенција за екоцид. Макрон со задоволство ги поддржува иновативните идеи се додека не се обврзувачки за Франција или Европа. Неговата група „Обнови ја Европа“ (Renew Europe) во Европскиот парламент неодамна гласаше за амандман со кој би се уважиле европските препораки за COP15 (петнаесетти состанок на Конференцијата на потписничките на Конвенцијата за биолошка разновидност, што ќе се одржи во Кунминг, Кина, во октомври 2020 година) за вклучување признавање на правен статус за природните заеднички добра. Но, тука се наметнува прашањето: да се гласаше за европска директива

за правата на природата, дали тие ќе гласаа за оваа законска промена на парадигмата со исто убедување и доследност?

Денес, обврски кои државите ги презедоа се премногу неамбициозни и, што е најважно, не се законски содржани како обврски: тие се едноставно ветувања, и честопати празни. Како производи - и, според тоа, чувари - на овој систем, политичарите не се во можност да избегаат од оваа динамика на моќ и да се фокусираат на вистинска долгорочна заштита на јавниот интерес. Навистина да се доведе во прашање економскиот систем и догмата за раст значи оспорување на доминантната застапеност на светот и општеството - и револуција во начинот на кој ги задоволуваме своите потреби. Поради тоа ни е потребен нов правен систем: Обединетите нации ги поминаа изминатите десет години дискутирајќи за универзална декларација за правата на природата, а последните пет за обврзувачки договор за транснационалните корпорации, човековите права и животната средина. На европско ниво, во најмала рака, треба да има директива за должност на компаниите за грижа, со казни санкции. Поточно, треба да им дадеме правна личност на видовите и екосистемите, и да

1 Bruno Latour proposed the concept of the “Parliament of Things”, notably in his 1991 work *Nous n’avons jamais été modernes* (Paris: La Découverte), pointing to a new relationship of reconciliation between humanity and nature, effectively putting an end to humanism which was, in his view, responsible for the divorce between the two in the first place.

2 The idea of a Chamber of the Future proposes the establishment of a third chamber made up of a mixture of experts and citizens drawn by lot. This chamber would intercede in the legislative process in the long term interest. Dominique Bourg et al. (2011). *Pour une 6e République écologique*. Paris: Editions Odile Jacob.

го искористиме тоа како основа за правен статус за природните заеднички добра. Тогаш, преку создавање на Европски јавен обвинител за животна средина, па дури и за правата на природата, алатките би биле тука за да го пренасочиме нашиот правен систем од оној во кој владее приватната сопственост, кон оној во кој зачувувањето на животот свет има приоритет.

И на крај, концептот на екоцид ни овозможува да ја префрлиме вината пред вратите на раководните лица и најголемите загадувачи и да престанеме постојано да ги повикуваме граѓаните на акција со обвинувања. Ова е клучно, затоа што товарот на одговорност ќе го сврти наопаку, на глава. Во текот на последните неколку години, протестните движења беа поттикнати низ целиот свет со растот на цените на енергијата и храната: од Еквадор до Чиле, од Франција до Иран. Од една страна, има „климатски маршеви“, демонстрации од (главно млади) луѓе кои бараат конечно да ја сфатиме климата сериозно и да ја започнеме енергетската транзиција, насилно ако е потребно. Од друга страна, ги гледаме страдањата и очајот на оние кои секојдневно го носат товарот на социјална и еколошка нееднаквост и кои се најтешко погодени од зголемувањето на цените на нафтата. Сведоци сме на појава на социјални побуни и безредија чија што единствена цел е да го искажат бесот спрема оваа корумпирана политичка класа – со нејзиниот пријатен однос со финансиите и индустријата – и решителност да не бидат заборавени жртви на системот. Но, тешко е да се смисли

алтернативен проект зад бесот – освен барање за поголема демократија.

МОБИЛИЗИРАЊЕ ЗА ПРАВДА

Затоа „Notre Affaire à Tous“ (Наша заедничка работа) – е непрофитна организација основана во Франција во 2015 година – се обидува да промовира збир на умови повикувајќи ги „gilets jaunes“ (жолтите елечи) да се приклучат на движењето за климатски марш. Организацијата, исто така, спроведува проект „Супер локално“ (Super Local), кој бара од граѓаните да ги документираат климатските промени, загубата на биодиверзитетот и активностите што придонесуваат за нив каде што живеат. Станува збор за ангажирање на граѓаните со мапирање на последиците од климатската криза. Целта е да се создаде визија за екологијата како заеднички социјален проект за справување со социјални и економски проблеми.

Клучот за значењето на петицијата „Affaire du Siècle“ (Случај на векот) беше тоа што поддржува опиплива акција – имено, тужба.³ Овој проект, инспириран од слична тужба поднесена во Холандија од Ургенда,⁴ беше покренат од „Notre Affaire à Tous“ со цел да покаже, на информативен начин, дека државата не ги почитува своите обврски. Поднесоме официјална жалба и се надеваме дека судот ќе ја прифати. Се започна во 2013 година со започнување на Европска граѓанска иницијатива за злосторството на екоцид, која беше поддржана од партии од целиот континент. Ова поле за размножување на активизам роди

организации како „Notre Affaire à Tous“, „Nature Rights“ (Права на природата) и „Wild Legal“ (Диви правно) во Франција, и многу други низ Европа.

Работата на „Notre Affaire à Tous“ продолжува. Создадовме европска мрежа за правата на природата, која е дел од Глобалната алијанса за правата на природата. Подготвивме закони за злосторството на екоцид во Франција и за правата на природата во Шведска. И, учествувавме во меѓународна кампања за признавање на екоцидот од страна на Меѓународниот кривичен суд. Секој член дејствува индивидуално или во соработка со поддршка на граѓаните и политичките чинители, како во нивната земја, така и на меѓународно ниво, предлагајќи реформа на еколошкото и кривичното право. Тоа е тристран пристап кој се состои од мобилизирање на граѓаните, користење на правниот систем за потенцирање на институционалните недостатоци и изнесување предлози на институционално ниво. Ние постојано работиме и на ниво на институциите и на граѓаните.

„Notre Affaire à Tous“ се обидува да најде иновативни начини за придвижување на демократската дебата напред и презентирање на екосистемска визија, со искористување на можностите како што се појавуваат, осигурувајќи дека за оваа тема и натаму ќе се зборува и ќе биде видлива во медиумите, и дека граѓаните ќе стануваат сè поангажирани. Како што вели еколошкиот слоган: „Ние не ја браниме природата – ние сме природата која се брани“. Преку законот. ■

3 The Affaire du Siècle (the Case of the Century) petition was launched in December 2018 and collected more than 2 million signatures in less than a month.

4 The Urgenda Foundation took the Dutch government to court on behalf of 886 Dutch citizens to force it to take more action against climate change. In 2015, a court in the Hague ruled that the Dutch state had a legal duty to take more urgent measures to reduce greenhouse gas emissions, a decision which was upheld by the Dutch Supreme Court in December 2019.

МЕЛОДРАМА НА НЕГИРАЊЕТО НА КЛИМАТСКИТЕ ПРОМЕНИ

ИНТЕРВЈУ СО
КАРА ДАГЕТ

Мелодрамата е жанр на крајната десница, преку кој им посветува посебно внимание на борбите со екологистите, феминистите и малцинствата.

Екстремната десница сака да се позиционира како крајно добра, херој кој се спротиставува на злобниот свет. Мелодрамата е нејзин жанр на избор, преку кој раскажува за своите борби со екологистите, феминистите и малцинствата. Политикологот Кара Дагет објаснува како ова размислување ја обликува десничарската политика во САД, што можат екологистите да направат за да се справат со тоа и зошто при зелената транзиција не смее да се потцени важноста на раскажувањето.

ЗЕЛЕН ЕВРОПСКИ ЖУРНАЛ: Во минатото зборувавте за тоа како главниот жанр на негирање на климатските промени е мелодрамата. Може ли да објасните?

КАРА ДАГЕТ: Ги проучував новите видови приказни што крајната десница ги раскажува за климатските промени и како тие се менуваат кога луѓето почнуваат да ги доживуваат сè поинтензивните промени на планетата. Посебно ме интересира врската меѓу мизогинијата, поддршката за фосилни горива и негирањето на климата на крајната десница. Овие елементи често се анализираат одделно - на пример, движењето #MeToo од една, и уништување на животната средина, од друга страна. Наместо тоа, јас го предложив концептот на „петро-машкост“ за да размислувам за тоа како е поврзана оваа група на проблеми, како се родовата анксиозност се провлекува покрај климатската анксиозност.

Користам жанр за да ја објаснам оваа врска. Ме интересира жанрот, или раскажувањето воопшто, бидејќи социјалните жанрови им помагаат на луѓето да ги организираат своите искуства и да ги претворат во заедничко значење. Жанровите можат да создадат чувство за заедништво. Тие им кажуваат на луѓето на што да обрнат внимание, што е поврзано со историјата како дел од образецот и што да очекуваат во иднина. Особено кога преживувате кризни моменти, можете да видите како создавањето жанрови може да биде важно од политички аспект.

Интерсекционалноста, исто така, ни помага да ја разбереме клучната тактика што се користеше за одбрана на жанрот Човек: поделете ги противниците, осигурете се да останат расцепкани.

Мелодрамата, долго време моќен политички жанр во САД, се чини дека е клучен жанр за американската крајна десница. Ја увидов нејзината улога во американската политика преку книгата на Елизабет Анкер „Оргии на чувства“ (*Orgies of Feeling*), каде што таа ја покажува доминацијата на мелодрамата по нападите на 11 септември 2001. Мелодрамата е високо драматична и емотивна форма што конструира поларни спротивности на доброто и злото - како „Оската на злото“ по 9/11.¹ Мелодрамата го идеализира моралот на публиката. За разлика од трагедијата, таа не бара саморефлексија. Хероите се чисто добри, а злотата и злото се „надвор“ од заедницата. Затоа не е изненадувачки што мелодрамата честопати ја преземаат авторитарни движења, иако може да ја најдете и во демократската јавност.

Споменавте дека овој жанр може да се одрази врз широк спектар на теми. Можете ли да ни кажете за оваа интерсекционална компонента на мелодрамата?

КАРА ДАГЕТ: Уште едно влијание за мене дојде од делата на Силвија Винтер за тоа како човекот, исто така, е жанр.² За Винтер, жанрот е начин да се

теоретизира овој вид на интерсекционалност, каде што расата, полот, класата и сексуалноста може да се сметаат како критериуми што одредуваат кој треба да се смета како целосно човек, а кој да се исклучи. Винтер ги мапира овие приказни низ западната империјална историја како „жанрови на човекот“ и тие ни кажуваат што се смета за човечко достигнување, како достоинство за членство во заедницата. Сè уште ги гледаме овие приказни како циркулираат денес во прославата на личности како хранители, инвеститори, претприемачи или, во категориите на популарна фраза во американската десница, „творците наспроти преземачите“. Од оваа перспектива, повторното оживување на крајната десница денес е само последната инстанца на движењата низ западната историја кои беа пеколно насочени кон одбрана на жанрот Човек, за задржување на сите исклучувања што ги привилегираат белите луѓе и западниот капитализам.

Интерсекционалноста, исто така, ни помага да ја разбереме клучната тактика што се користеше за одбрана на жанрот Човек: поделете ги противниците, осигурете се да останат расцепкани. Винтер покажува како тие исклучувања се меѓусебно поврзани од самиот почеток, што значи дека исто така, треба да бидат разединети со цел да се појават нови жанрови.

Денес, движењата за еколошка правда ширум светот (како движењето „Изгрејсонце“ во САД) инсистираат на вкрстување на овие различни видови насилство и ги ставаат заедно на агендата. Тие покажуваат како насилството во животната средина зависи од социјалната неправда, поради

1 The term “Axis of Evil” was first used by US President George W. Bush in his 2002 State of the Union address and was repeated throughout his presidency to identify foreign governments such as those in Iraq, Iran, and North Korea as common enemies of the US, and to rally public opinion behind the War on Terror.

2 Sylvia Wynter is a Jamaican writer and cultural theorist who is best known for her writings on the theories of history, literature, science, and Black studies.

КОРИСТЕЊЕТО

ФОСИЛНИ

ГОРИВА

МОЖЕ ДА СЕ

ЧУВСТВУВА

КАКО МОМЕНТ

НА ДЕЛУВАЊЕ,

КОНТРОЛА, ВО

СВЕТ КОЈ СЕ

ЧУВСТВУВА СЕ

ПОВЕЌЕ НАДВОР

ОД КОНТРОЛА.

што луѓето од боја и сиромашните заедници страдаат најмногу од климатските промени. Никогаш не треба да заборавиме колку е важно да се градат сојузи во движењата за социјалната правда, не само затоа што ги засилува нашите гласови, туку и затоа што овие различни видови насилство најдобро се решаваат системски.

Кое е точно значењето на негирањето на климата во жанрот што го наведовте?

КАРА ДАГЕТ: Она што го гледам во крајната десница не е секогаш одрекување. Во еден труд од 2018 година го нареков одбивање на климата,³ но можеби пркосење на климата е подобар термин. Приврзаноста кон правичноста на начинот на живот со фосилни горива се чини дека предизвикува желба не само да се негира, туку и да им се пркоси на климатските промени. Пркосењето на климатските промени се разликува од нивно игнорирање или минимизирање, што го прават многу луѓе кои инаку ја признаваат нивната реалност, вклучувајќи ме и мене.

Климатскиот пркос се јавува кога луѓето ја разбираат заканата, но одбиваат да се променат, удвојувајќи го насилството. Ова е делумно начин за одбрана на елитните интереси и профит, но, исто така, е и психолошки одбранбен механизам, начин за управување со заканите за моќните идентитети и за насочување на чувството на немоќ врз поранливите тела.

Игнорирањето на климатските промени е опасно, но тоа е пасивно расположение, често поврзано со емоции на збунетост или страв. Пркосот на крајната десница е активен и лут. Пркосот веќе не може да почива на одбраната на статус кво состојбата, туку мора да ја забрза употребата на фосилни горива до последниот момент. А ова често пати може да бара авторитарна политика.

Ова зборува за поопшто задоволство од фосилниот авторитаризам на Америка – чувството е добро затоа што ги разбива ограничувањата на либералното, западно лицемерие. Користењето фосилни горива може да се чувствува како момент на делување, контрола, во свет кој се чувствува сè повеќе надвор од контрола.

3 Cara Daggett (2018). "Petro-masculinity: Fossil Fuels and Authoritarian Desire." *Millennium*, 47(1), pp. 25–44.

Рековте дека негирањето на климата е повеќе само прашање. Дали негирачите станаа целосно маргинални?

КАРА ДАГЕТ: Не мислам дека негирањето е маргинално. Многу луѓе на власт сè уште редовно циркулираат негирачки наративи. Само помислете на Скот Пруит, шеф на Агенцијата за заштита на животната средина на САД. Како и да е, стана сè понеиздржано да се негира дека климата се менува.

Негирањето коегзистира со множество други одговори на десницата, од кои многу се контрадикторни едни на други. Конзервативен политичар или извршен директор за фосилни горива може да каже нешто што ги признава климатските промени, а потоа да донесе политика или да даде друга изјава што го промовира бизнисот пред сè. Но, одрекувањето сè уште е корисно на моменти, особено ако носи шокантна вредност и внимание на јавноста. Ова има смисла во американската администрација што ги прифати аспектите на „реално ТВ“ во политиката.

Комплексноста на климатските наративи од десницата и когнитивната дисонанца што им е потребна, се важни за проучување бидејќи тие ги оспоруваат вообичаените претпоставки за комуникацијата за климатските науки. Многу истражувачи веруваат дека штом луѓето навистина го разберат проблемот и неговата итност, откако ќе им се покаже како негирањето е произведено од интересите за фосилни горива, тогаш тие ќе поддржат политика на ублажување. Не мислам дека оваа вера е целосно депласирана, инаку не би предавала во високото образование. Но, ова не го одразува многу добро она што го

гледаме кај крајната десница, каде што се чини дека признавањето на климатските промени поттикнува само насилна и етно-националистичка реакција.

Единствениот ефикасен начин за ублажување на климатските промени е преку заеднички меѓународни напори, но екстремно десничарските сили не се подготвени да соработуваат со други нации. Дали е ова една од причините зошто тие одлучија да ја бранат фосилната потрошувачка?

КАРА ДАГЕТ: Да, тоа е вистина. Многу реторики околу климатскиот пркос се засноваат на признанието дека климатските промени бараат глобална координација и соработка, што десницата го отфрла како „глобализам“, термин преполн со антисемитски конотации. Навистина, климатските промени се тежок проблем за американската десница затоа што за нивно решавање е потребна политика спротивна на интересите на големите донатори како браќата Кох, чии пари тонат во иднината на фосилните горива. Потребна е и инвестиција во глобален политички систем што е во спротивност со етно-национализмот и надмоќта на белците. Значи, климатските промени предизвикуваат вознемиреност како поради капитализмот на фосилни горива, така и поради посебната концепција на американскиот суверенитет што ги покренува. Оваа концепција за американскиот суверенитет се заснова врз верувањето дека САД можат и треба да имаат целосна контрола врз прекуграничните текови, па дури и врз транснационалните текови во странство. Таа фантазија е сè повеќе неодржлива во

глобализираниот свет од многу причини, не само поради климатските промени.

Ако неоконзервативците размислуваа за сериозноста на климатските промени, тие ќе можеа да се залагаат за наметнување на некаква форма на американско водство за климата на остатокот од светот, на ист начин како што владата на Буш тежнееше кон извоз на демократија во 2000-та. Дали ваквото размислување е отсутно од мејнстрим американскиот конзервативизам?

КАРА ДАГЕТ: Некои екомодернисти секако се обидуваат да соберат поддршка тврдејќи дека Америка треба да стане глобален лидер во зелената технологија и иновации. Но, американската десница главно гледа секаков облик на водење еколошка политика како повреда на моќта на САД, а особено на американската корпоративна моќ, со оглед на тоа што успешно поништија многу важни регулативи за животната средина во земјата.

Ќе додадам дека климатските промени ги принудуваат САД да сметаат на својата историска одговорност. Десницата ги разбира САД како светилник на доброто во светот, но сериозното сфаќање на климатските промени бара разбирање како Америка значително придонела за проблемот, историски и денес, истовремено црпејќи богатство од други места. Затоа, овој вид глобализам бара повеќе од само збир на нови политики. Треба да дојде со преземање одговорност за историја во која САД не беа секогаш на добрата страна, нешто што би значело

практикување потчинетост. Бидејќи, како можеа оние што го предизвикаа проблемот да очекуваат да ги имаат најдобрите идеи за негово решавање? Ова не значи дека САД немаат никаква улога во иновациите, туку треба да прифатат дека историската вина веројатно создава слепи точки - како националната вера во капитализмот - во смисла на креативно размислување за градење на поодржлива иднина.

Друг предизвик би бил луѓето да се откажат од својот удобен начин на живот. Дали тоа игра улога во жанрот?

КАРА ДАГЕТ: Да, апсолутно. Но, во однос на градењето политички сојузи, можеби ќе сакаме да направиме разлика помеѓу чинителите и нивниот степен на одговорност при климатските промени. Постојат, од една страна, оние кои свесно форсираат негирање и пркос и монументално профитираат - релативно мала група на луѓе и корпорации кои учествуваат во засилување на фосилните горива, од кои многу можеме да ги именуваме. Потоа, има многу други, вклучително и јас и вие, кои учествуваме со нашите секојдневни активности, особено во Европа и Северна Америка каде потрошувачката по глава на жител е многу поголема отколку на глобалниот југ. И тоа е одговорност, но бавењето на овие различни видови соучесништво носи различни политички проблеми и важно е да не се уриваат. Премногу фокусирање на конзумеризмот, како културолошка практика, може да нè одвлече од фокусот на корпоративната и елитна моќ, што е толку важна поткрепа за промени.

Ова често ме доведува до Грамши и неговите размислувања за хегемонистички идеологии што

АМЕРИКАНСКАТА
ДЕСНИЦА ГЛЕДА
СЕКАКОВ ОБЛИК
НА ВОДЕЊЕ
ЕКОЛОШКА
ПОЛИТИКА КАКО
ПОВРЕДА НА
МОЌТА НА САД.

ги прават луѓето соучесници во системот што им наштетува.⁴ Можноста за конзумирање како Американци - евтени, масовни производи, доставени до вашата врата од страна на Амазон - обезбедува многу удобности и задоволства што ги амортизираат луѓето од инаку суровиот и неправеден систем. Ова е причината зошто движењата за заштита на животната средина треба да бидат внимателни да не зборуваат за потрошувачка без исто така да зборуваат за социјална и економска правда. Повеќе од тоа, сепак, тие треба да зборуваат за различни практики на задоволство - за сите нешта што луѓето можат да ги добијат од трансформираните политички и економски системи кои се поправедни и поодржливи. Од очекуваниот животен век до стапките на самоубиства и депресија во САД, има многу докази дека многу луѓе страдаат во сегашниот систем и дека ќе добијат многу од трансформацијата на системот.

Може ли да ни дадете пример за добар, прогресивен контра-наратив?

КАРА ДАГЕТ: Во книгата на Лорен Берлант „Суров оптимизам“, таа размислува за искуството да се проживуваат моменти на нарушување, кога се скриени нашите стари социјални и политички жанрови кои ја создаваат смислата на животот, но, сепак, сме приврзани за нив. Ние сè уште немаме нови жанрови за да ја опишеме реалноста во настанување, а старите жанрови ни даваат чувство на неоснована сигурност (суров оптимизам). На пример, американскиот жанр „добар живот“ е вграден во потрошувачката и статусот на средна класа, како што се поседување на дом, автомобил, кариера што носи плата за живеење - сето она што е сè понедостижно за повеќето Американци (додека за други, никогаш не биле навистина можни). Овие стари жанрови прекршуваат многу од нивните ветувања, како наративот дека ако се потрудите ќе добиете работа и ќе го остварите сонот за безбедност. Берлант ја истакнува потребата за ширење нови жанрови, но исто така нагласува колку е тешко тоа да се постигне. Жанрот мора на луѓето да им даде чувство на љубов и поврзаност со местото и заедницата.

Моменталните младински климатски движења во пораст ширум светот ни овозможуваат визии за зелена транзиција кои ми даваат повеќе

⁴ Antonio Gramsci (1891-1937) was an Italian Communist politician and philosopher. His concept of hegemony refers to the process through which the bourgeoisie uses its moral and intellectual ability to subordinate the working classes by making them subconsciously consent to a system of values that do not benefit them.

надеж отколку што имав откако започнав да ја проучувам оваа тема. Видовите приказни што ги раскажуваат младите се различни од хоророт и дистопијата што доминираше во тоа како зборувавме за климатските промени пред пет или десет години.

нешто различно од конзумеризмот. Тие може да се градат на задоволствата што ги изгубивме во денешниот економски систем: време, заедница, слободно време - а не активности во слободно време кои се засновани врз малопроджба.

Како можат прогресивците да го користат концептот на хегемонија на Грамши?

КАРА ДАГЕТ: Многу прогресивци се внимателни спрема Грамши и важноста од посветеност на хегемонистичката идеологија како дел од системските промени. Ме интересира што зборува ова за улогата на уметноста и естетиката - нешто во кое обично се истакнуваат фашистичките движења и на кое ќе треба да му се спротивстави. На пример, за време на првиот Нов договор во САД во 1930-тите, се разбираше дека уметноста има важна улога во пренесување на новиот економски модел на јавноста. Владата ангажираше уметници, фотографи, графичари и писатели да се поврзат со јавноста и да ги прикажуваат мечтите на Новиот договор, исто како што ангажираа инженери или економисти. Слично внимание на естетиката видов и во видеото направено со Александрија Окасио-Кортес за промовирање на Зелениот нов договор, во кое таа се здружи со видео и графички дизајнери за да ја замислат приказната за мало девојче кое расте во свет во кој Зелениот нов договор е донесен. Тоа, всушност, создаваше алтернативен жанр на идната американска благосостојба. Тоа е само мал пример, но важно е да не се потценува значењето на естетиката и уметноста затоа што задоволството мора да биде дел од приказната. Потребни ни се нови жанрови кои го реконцептуализираат задоволството како

КАРА ДАГЕТ

е доцентка на Вирџинија Тех (Политехнички институт и Државен универзитет на Вирџинија). Нејзината книга „*Раѓање на енергијата: Фосилни горива, Термодинамика и Политици на работата*“ (*The Birth of Energy: Fossil Fuels, Thermodynamics, and the Politics of Work*, 2019, Duke University Press), ја следи заплетканата политика на работата и енергијата по откривањето на енергијата во 19 век. Таа, исто така, се занимава со политика на родот и енергијата.

Нишки на џолийичка екологија: Преглед

Денес се наоѓаме во историски момент во кој зелените идеи, во многу делови на светот, имаат стекнато ниво на голема ангажираност. Како што традициите со постари корени и натаму бележат раст и обновување, свежи модели на еколошка мисла никнуваат и ги разгрануваат постоечките. Резултат: неверојатно разновидна, богата и експериментална целина на мисли која вркрстено ги преминува границите и географски и дисциплински, за да повика на промена во услови на еколошки распад.

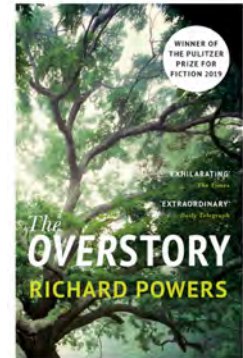
Од длабока екологија до екомодернизам и од екофеминизам до колапсологија, многуте текови на политичката екологија формираат жива, еволутивна целина, сложена и, на моменти, контрадикторна. Имајќи го ова предвид, *Зелениот европски журнал* состави избор кој мапира некои од главните струи што во последниве години ја обликуваа политичката екологија и кои продолжуваат да го прават тоа. Преминувајќи ја фикцијата низ академската заедница, истражуваме зошто следниве шест придонеси се неопходни за огромното поле на зелено размислување.

„THE OVERSTORY“ (Преголема приказна)

РИЧАРД ПАУЕРС

(2018, W.W. Norton & Company)

ПРЕГЛЕД ОД
ЕДУАРД ГАДО

Каква врска има Пулицеровата награда за фикција со политичката екологија? Па, добитникот на наградата за 2019 година, „*The Overstory*“ не е само убава и воодушевувачка приказна за група на поединци поврзани од и со нивната љубов кон дрвјата во различни форми. Од коренот до семето, романот на Пауерс се развива во образец на дрво, како гигантските калифорниски секвоја, кои се централни ликови во оваа приказна за растечката свест за живите и потребата да се заштитат од индустриска агресија водена од профит, или чиста административна негрижа. Од тврдите гранки до меките лисја, таа испреплетува девет човечки судбини и ги тера да ја откриваат, слават и бранат шумата како големиот ризом на животот што нè поврзува сите нас.

Во текот на првите еколошки движења во 70-тите, седењето на дрвја во 90-тите години, антиглобализациските протести во Сиетл од 1999 г. и сузбивањето на активизмот по 11 септември, поединците можеа да се чувствуваат изгубено соочени со суровата реалност исткаена од бесчувствителните нишки на моќта, парите и општеството. Желбата за прилагодување е често најмоќниот поттик да се остават работите да се случат, па дури и да се придонесе за нивно случување. Трагични и убави, епски и гротескни, судбините од „*The Overstory*“ нудат длабока медитација за непоправливата психичка штета што се манифестира во нашето непоколебливо одвојување од природата. Но, од индивидуално чувство за цел до колективната акција што ја поттикнува, „*The Overstory*“, исто така, го нуди и многу потребниот наратив за промена на обемот во смисол на другарство и колективна акција низ целиот свет. ▶

► Фикцијата не е само моќна алатка за давање живот на нашите желби, имагинација и аспирации. Исто така е извор и на знаење. Прикажува и експериментира врз светот и луѓето. Важен тренд во литературата во последниве години е ртење на екосистемското и еколошкото размислување - нешто што овозможува раскажување на поинакви видови приказни од приказните вкоренети во драмата и мелодрамата што изобилуваа во 20 век.

Без оглед дали е утописка, дистописка или неутрална, фикцијата претставува одличен портал кон светот на политичката екологија. Иако најновата книга на Пауерс се издвојува како покласично книжевно дело, таа е дел од карактеристично литературно движење во кое се вбројуваат личности како Маргарет Атвуд, Паоло Бацигалупи, Урсула К. Ле Гвин, Барбара Кингсолвер, Амитаб Гош и Ким Стенли Робинсон. Во добро друштво, моќниот еко-роман на Ричард Пауерс може да го заземе своето место на полиците на нашите политички водичи за патување кон подобар свет. ■

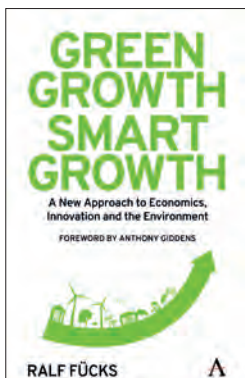
ЗЕЛЕН РАСТ, ПАМЕТЕН РАСТ:

Нов
пристап кон
економијата,
иновациите
и околината

РАЛФ ФЈУКС

(2015, Anthem Press)

ПРЕГЛЕД ОД
РОДЕРИК КЕФЕРПУЦ

Германскиот филозоф Питер Слотердијк еднаш напиша дека продолжувањето по принципот „бизнисот пред сè“ е криминално, но дека етиката за одрекување и самоодрекување е наивна; интелегентниот пристап би се наоѓал некаде помеѓу. Овој цитат е водечки принцип во „*Green Growth, Smart Growth*“ на Ралф Фјукс.

Во дебатата за вистинската стратегија против климатските промени - безраст или одржлив раст - Фјукс е цврст заговарач за вториот. Не ни требаат апели за крајна штедливост или нула раст. Она што е потребно, тврди Фјукс, е технолошка, политичка и социјална иновација и напредок што ни овозможува да влеземе во нова фаза на индустриска модерност: „премин од фосилно-заснована во пост-фосилна економија, од безмилосно искористување на природата кон раст заедно со неа, раздвојувајќи го економскиот раст од искористување на животната средина“.

Првата половина од книгата со 390 страници, е посветена на еколошката криза. Фјукс го опишува економскиот подем на земјите во развој, појавата на нова глобална средна класа, демографскиот развој, пресвртот во глобализацијата и стресот што сите овие фактори го вршат врз природата. Тој објаснува како цивилизацијата зависи од три елементи: стабилна клима, плодно обработливо земјиште и недопрени циклуси на вода. Денес, сите три се во критична состојба. Втората половина ја оцртува зелената индустриска револуција како одговор на еколошките кризи. Тој потенцира како може да се случи зелена трансформација во различни економски области, од земјоделство и енергија до градско планирање и финансиски пазари. На некој начин, тоа е прирачник за еколошка транзиција.

Сепак, голем број прашања се несоодветно решени. Повратниот ефект, феноменот со кој со зголемување на ефикасноста со новите технологии се губи преку однесувањето или системскиот одговор, само се споменува на неколку страници. Исто така недоволно илустрирана е важната улога што може да ја играат поединечните акции во борбата против климатските промени. Постои разлика помеѓу принудувањето на промени во однесувањето на индивидуално ниво и примамливите промени во однесувањето со интегрирање на ►

- ▶ одржливоста во културата, правејќи го тоа нешто „кул“ или едноставно туркање на лугето во вистинската насока.

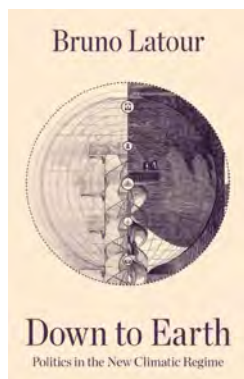
Изворно објавена на германски јазик во 2013 година, кога Фјукс беше копретседател на фондацијата Хајнрих Бол, оваа книга даде дополнителен интензитет на Зелениот нов договор во германските медиуми и силно се избори против конзумеристичките и антикапиталистичките идеи на движењето безраст, кои особено силно се следат во Германија. Со оваа книга, Фјукс стана еден од главните гласови на зелениот капитализам. ■

РАЦИОНАЛНО: Политика во новиот климатски режим

БРУНО ЛАТУР

(2018, Polity)

ПРЕГЛЕД ОД
ЕДУАРД ГАДО

Размислувач за климатскиот императив, Бруно Латур е еден од највлијателните умови во западниот интелектуален пејзаж. Како одговор на феноменот Трамп, неговите размислувања се насочени кон идејата дека климатското прашање и неговото негирање, мора да бидат клучна точка на нашата политичка ориентација.

Меѓу прогресивната модерност со лицето свртено кон глобалното – двигателот на глобализацијата и културната доминација на либералните елити – и нејзиното отфрлање во име на локалното, ниту една страна на поделба не е во состојба да ја објасни реалноста на денешниот свет. Со еден збор, траекторијата на глобализацијата е неоснована како и негирање на човечкото потекло на пропаѓање на животот на планетата.

Сепак, критичкото отфрлање на глобализацијата со себе носи две противречности. Прво,

искушението да се вратиме во апсолутистичката рамка на националната држава е придружено насекаде со свртување кон идентитетот, натовизмот и ксенофобијата. Второ, напуштањето на која било планетарна димензија ги осудува најхрабрите политики на безначајност.

Кредителитетот и ефективностата на политичката акција се потпираат пред сè врз нејзината способност да „го опише реалното“. Имено, во овој случај, „новиот климатски режим“, експлозијата на нееднаквости и генерализираната миграција. Но, заробени во категориите кои ја основаа нивната моќ, елитите се откажаа од сериозно сфаќање на оваа реалност, претпочитајќи еден вид отцепеност за да живеат прекуокеански во негирање на климата – било премолчено, или отворено како што се расфрлаше американското претседателство.

За да прифатиме заеднички хоризонт, да се „ориентираме“, потребен е нов компас, кој ќе може да нè оддалечи од политиката на Трамп. Неопходно е да се спротиставиме на оваа комбинација од најлошото од глобализацијата и најлошото од натовизмот со комбинација на нивното најдобро: признавање на нашите корени во земјата, како и меѓусебната зависност што тоа ја наметнува, со цел заедно да ги рedefинираме влогите на геосоцијалната борба.

Како што францускиот наслов на книгата, „Où atterrir?“ прашува: „Каде треба да слетаме?“ Заклучокот може да изненади многумина, имајќи ги предвид сегашните граници на ЕУ, но токму во Европа Латур предлага да се дојде до решение. Затоа што ако навистина има лабораторија за рedefинирање на нашите политички приоритети надвор од историската рамка на националната држава и во служба на планетарната димензија, тоа е навистина Стариот континент. Да се надеваме дека нејзините жители се доволно свесни за тоа за да докаже дека се во право. ■

ВО ПЛАМЕН: (Горливиот) Случај за Зелен нов договор

НАОМИ КЛАЈН

(2019, Simon & Schuster)

ПРЕГЛЕД ОД АНАБЕЛ ДОСОН

Во најновата книга на Наоми Клајн, нејзината долгогодишна критика за корпоративната глобализација и капитализмот се подготвува да се заложат за Зелен нов договор. Утврдени со нов материјал, избраните докази на Клајн врстуваат извадоци од нејзината плодна работа во изминатата деценија, од размислувања за потенцијално радикален Ватикан до известувања од задушената во чад Британска Колумбија. Поставена во позадина на тврдоглаво политичко неактивност за климата, растечки нееднаквости и сè подекларативна крајна десница, надежта расте паралелно со итноста, како што планот за промена се појавува за кратко време.

Во ноември 2018 година, активисти од движењето „Изгрејсонце“ се собраа во Вашингтон да повикаат на Зелен нов договор. Нивниот пријателски прием кај младите прогресивни демократи - „нов политички вид“ - беше проследен само три месеци подоцна со лансирањето на официјалната резолуција за Зелениот нов договор од Александрија Окасио-Кортес и на Ед Марки. Во септември 2019 година, времето на последното издание на Клајн, предвидува дека претседател на САД во 2020 година е непредвидлива.

„On Fire“ не е патоказ за Зелен нов договор и не се обидува да ги разјасни неговите попрактични аспекти како што тоа го сторија другите (види Ен Петифор или Џереми Рифкин). Наместо тоа, тоа е сеопфатна аргументација за тоа како брзата декарбонизација претставува „шанса еднаш во сто години“ да го поправиме нашиот длабоко погрешен економски модел и зошто Зелениот нов договор е најдобрата шанса за тоа. Во суштина, ова вклучува длабока цивилизациска трансформација за реконфигурација на општеството и поставување на алтернативен светоглед вграден во меѓузависност, реципроцитет и соработка. Многу повеќе од соларни панели и ветерни турбини, Зелениот нов договор се однесува на структурни промени истовремено насочени кон повеќе испреплетени кризи од нашето време: еколошка, социо-економска и демократска.

Овој вид на промена бара длабоко интерсекциски пристап. За Клајн, моќта на Зелениот нов договор е во неговата способност да „подигне армија приврзаници“ спојувајќи заедно во една непоколеблива климатска коалиција нишки на разни движења: еколошки, работнички, антирасистички, феминистички, демократски, домородни, и многу повеќе.

Зелениот нов договор се соочува со опасен пат. Најновата книга на Клајн служи како нужен потсетник дека секој план за еколошка транзиција мора да ја задржи климатската правда во својата срж, ако сака да има борбена шанса за решавање на кризите со кои се соочуваме. Во време кога се назира „климатското варварство“, влогот е голем. ■

ЕКОФЕМИНИЗАМ

**МАРИЈА МИС и
ВАНДАНА ШИВА**

(2014, Zed Books, 2nd edition)

ПРЕГЛЕД ОД СИРЕЛ ШАТЕЛЕН

Зборот „екофеминизам“ е смислен во 1974 година од Франсоаз д'Убон во нејзината книга „*Le Féminisme ou la Mort*“ (Феминизам или смрт). Таа веруваше дека феминистичките и еколошките движења треба да се приближат и ја воведо идејата дека потчинувањето на жените и нивните тела е производ на истиот капиталистички и патријархален систем што ја експлоатира природата. Во делото прво објавено во 1993 година, Марија Мис и Вандана Шива го следат размислувањето од 1970-тите години за потребата од создавање на нов светоглед кој целосно ја препознава меѓузависноста на секое живо суштество и преиспитување на системот што се храни со колонизација на живите суштества и земјата.

Марија Мис е германски социолог; Вандана Шива е индиска физичарка, активистка и писателка. Шива е позната по својот активизам за поддршка на мали земјоделци и против ГМО и патентирање на живи организми, и беше наградена со Алтернативна Нобелова награда во 1993 година. Нивната работа ги спојува перспективите на феминистичките активисти кои го проучувале и се бореле против капиталистичкиот систем од различни позиции - срцето на Западот за една, експлоатираниот Глобален југ за друга. Преку критичка анализа на патријархалниот и неоколонијалниот капиталистички систем, Шива и Мис се обидуваат да нагласат и деконструираат три тесно поврзани процеси на доминација: колонизацијата на Југот од Северот, доминацијата на жените од страна на мажите и експлоатацијата и уништувањето на природата од страна на луѓето.

Овие три процеси ја следат истата логика: девалвација на она што се смета за природно и натурализација на она што е „поинакво“ од западниот бел човек; негација на домашната или егзистенцијалната работа; колонизација на земјиштето и телата од страна на Западот, претставена како фаза на развој; и делегитимизирање на какво било барање за обичајни права или алтернативни начини на живот. Овие есеи осветлуваат итни прашања како што се еколошката правда, распределбата на природните ресурси и неодржливата природа на западната потрошувачка. Мис и Шива придонесоа за денешното заживување на екофеминизмот и за развојот на деколонијалното феминистичко размислување - во академската, активистичката и политичката сфера - што продолжува да бара патишта кон еманципација од грабежливиот и смртоносен систем. ■

Работата на шведскиот историчар и филозоф Андреас Малм во текот на изминатите 10 години ни помага да решиме дел од комплексноста на енергетската криза. Пристапот на Малм е активистички, вкоренет во историскиот материјализам и проучувањето на односите на општествената моќ, сите засновани на цврсти емпириски истражувања.

Како одговор на глобалната еколошка криза, мислителите под влијание на климатската наука и хемија предложија денешната епоха - во која човештвото станува геолошка сила сама по себе - да се нарече „Антропоцен“. Малм е главна фигура во современиот еколошки марксизам, кој смета дека акумулацијата на капитал доведува до уништување на процесите на живеење. Неговиот предлог е да се замени концептот на Антропоцен со тој на „Капиталоцен“, термин уште повеќе просветлувачки кога се разгледува историската траекторија на „фосилниот капитал“.

Размислувањето на Малм за потеклото на фосилниот капитал започна со амбициозна работа на анализирање на историјата на култната машина, парната машина. „*Fossil Capital: The Rise of Steam Power and the Roots of Global Warming*“ (2016, Verso) ја реинтерпретира приказната за парната технологија низ призмата на социјалните и политичките односи што ги создаде новата технологија. Според Малм, фосилните горива се „микрокосмос на нееднакви социјални односи“. На пример, преминувањето на индустријата од памук на јаглен во 1830-та првенствено е последица на социјалните фактори. Додека управувањето со водните ресурси се карактеризираше со колективна дисциплина, парната мошина нуди флексибилен и индивидуалистички извор на енергија, која одлично се вклопи во идеологијата на англискиот текстилен капитализам во 1830-та. Малм оди подалеку, разгледувајќи ја „фосилната империја“ и како Велика Британија користеше парните бродови и железници за да ги потчини перифериите на светската економија во 19 век - места како Индија, Египет и западна Африка, региони во првиот ред од денешните климатски ризици.

Во својата понова книга „*The Progress of this Storm*“ (Напредокот на оваа бура) (објавена 2017 година), Малм предлага нова „епистемологија на климатскиот реализам“. Нишката на политичката теорија што се провлекува низ работата на Малм се состои во преобразување на природата со цел да се работи со неа. Според него, природата не е ниту дел од светот ослободен од човечка интервенција ниту хибриден артефакт изграден од луге; таа е она што пружа отпор, што ја потпрепува нашата состојба. Малм на крајот покажува како глобалната еколошка криза е резултат на случајни историски избори и резултат на сè понееднаквиот и подеструктивен глобален капитализам. Оваа историско, теоретско и милитантно дело е важен придонес за растечката дисциплина на социјална екологија. ■

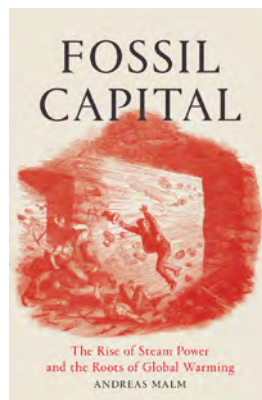
ФОСИЛЕН КАПИТАЛ: Подемот на парната моќ и корените на глобалното затоплување

АНДРЕАС МАЛМ

(2016, Verso)

ПРЕГЛЕД ОД ФРАНСОА ЖАРИГ

Овој преглед е прв пат објавен во
La revue du crieur, 13/2019,
Paris: *La Découverte* / *Mediapart*.

ЕМАНЦИПАЦИЈА ВО НЕОЛИБЕРАЛНАТА ЕРА

ПРЕИСПИТУВАЊЕ НА ТРАНЗИЦИЈАТА СО КАРЛ ПОЛАЊИ

НАПИС ОД
ДИРК ХОЛЕМАНС

По 40 години
неолиберализам што
го кини социјалното
ткиво, каков облик
ќе добие контра-
движењето во 21 век?

Економскиот историчар Карл Полањи го зацрта развојот на пазарното општество. Одејќи подалеку од едноставна опозиција меѓу државата и пазарот, неговиот револуционерен документ „*The Great Transformation*“ (Големата трансформација) објаснува како вековниот дијалектички однос меѓу нив две ја обликуваше модерната Западна Европа. Денес, транзицијата и трансформацијата повторно се доминантни. По 40 години неолиберализам што го кинеше социјалното ткиво, каков облик ќе добие контра-движењето во 21 век?

Не толку одамна, секоја организација сакаше да биде одржлива. Воведен како централен концепт од Извештајот на Брунтланд во 1987 година, „одржливоста“ стана водечки принцип за владите, компаниите и невладините организации.¹ Под неговиот концептуален чадор се појавија 50 нијанси на зелена боја, почнувајќи од вистински институционални промени до бизниси кои сакаат да им дадат еко-сјај на своите активности. Иако Целите за одржлив развој на Обединетите нации и натаму се значаен процес, денес „транзицијата“ и „трансформацијата“ се приклучија кон одржливиот развој како водечки концепти. Синдикатите повикуваат на праведна транзиција од јаглеродната економија, додека тинк-тенковите поставуваат визији за трансформација.

Подемот на овие близначки концепти го одразува растечкото признание дека општествата се соочуваат со повеќекратни кризи кои бараат длабоки промени како одговор. Како и секогаш, новите концепти ризикуваат да дејствуваат како тренди зборови, предлагајќи светла иднина, но потценувајќи ја сложеноста што ја вклучува вистинската трансформација. Уште полошо,

¹ The Brundtland Report, “Our Common Future”, was released by the United Nations-mandated World Commission on Environment and Development in 1987.

тие ризикуваат да ја исполнат максимата што вели дека „сè мора да се смени - за сè да остане исто“. Иницијативата за енергетска транзиција може да доведе до зголемување на ефикасноста и, како резултат на тоа, автомобилите може да трошат помалку гориво. Но, без даночни промени, подобрувањата само ќе ги поттикнат луѓето да возат повеќе. За да се вратиме на претходниот концепт, транзицијата не мора секогаш да е одржлива.

ГОЛЕМАТА ТРАНСФОРМАЦИЈА

Авторите што пишуваат за трансформацијата често го споменуваат австрискиот антрополог Карл Полањи, но обично даваат само вербална поддршка на неговото основно дело од 1944 година, „*The Great Transformation*“ (Големата трансформација).² Штета, бидејќи рамката на Полањи овозможува јасно разбирање на неолибералната ера. Полањи прашуваше зошто 20 век бил период на светски војни, економска депресија и фашизам. Својот одговор го најде во развојот на „laissez-faire“ пазарниот либерализам во 19 век и почетокот на 20 век. Неговиот клучен принцип - дека општеството мора да се приклони кон волјата на саморегулирачките пазари - ја раздели економијата од општеството, создавајќи нарушувања и предизвикувајќи контра-движења кои бараат социјална заштита.

Ова „двојно движење“ на поголема маркетинг-зација и соодветниот притисок за заштита создава две форми на контра-движење: авторитарното и демократското. И двете ветуваат социјална заштита додека соодветно ја лишуваат или овозможуваат слобода. Исто како и во Англија од 18

и 19 век, денешното неолиберално разградување на економијата ги нарушува општествата и екосистемите подеднакво, предизвикувајќи спонтани реакции од луѓето во одбрана на нивните животни светови. Денес, се појавуваат демократски контра-движења - помислете на климатската младина - и авторитарните контра-движења го наоѓаат својот израз во фигури како Доналд Трамп и Виктор Орбан.

Саморегулирачките пазари ги нарушуваат општествата бидејќи тие се засноваат врз „фиктивната комодификација“ на природата, трудот и парите. Овие стоки не се наменети само за купување и продавање, туку за извршување на повеќе несекономски функции, а фиктивното нивно третирање како обична стока има сериозни негативни последици. Во раната индустријска револуција, децата беа сведени на евтина работна сила заради профит. Шумите, и покрај важноста на сложените екосистеми на кои тие се домаќини, од владите кои денес управуваат со Бразил и Романија се третираат едноставно како залихи на дрва. Државата на благосостојба, резултат на демократските контра-движења во 20 век, делумно ја сврте позицијата на трудот како обична стока со воведување на заштита на работниците и универзални јавни услуги. Но, во последните децении овие достигнувања се на удар на неолибералната комодификација. Пред четири децении, пристапот до високото образование беше речиси бесплатен, бидејќи универзитетот се сметаше за еманципаторска институција. Сега, младите за да присуствуваат се принудени да се задолжуваат.

² Karl Polanyi (1944, 2001). *The Great Transformation. The Political and Economical Origins of our Times*. Boston: Beacon Press.

Полањи го објасни концептот на разградување со воведување на тензијата помеѓу „домување наспроти подобрување“. Како што Англија се индустријализираше, претприемачите настојуваа да го зголемат профитот преку ефикасно производство. За да се постигне ова, луѓето беа раселени и се сместени поблиску до фабриките во градовите. Нивното домување беше жртвувано заради подобрување. Современите паралели се фрапантни. Иако повоената социјална држава се залагаше за развој низ целата земја и се обидуваше да им обезбеди работни места и јавни услуги на луѓето каде и да живеат, денес тоа веќе не е случај. Со напредокот на глобализираната неолиберална економија, фабриките се преселија во Азија и милиони добри работни места беа загубени. Големите градови најдоа нови улоги како метрополитенски јазли во глобалните мрежи, а Лондон беше финансиски центар, како главен пример. Некогашните индустриски региони не само што ги загубија фабриките, туку, бидејќи владите се откажаа од географската еднаквост и неолибералниот нагон за ширење на ефикасноста, постепено еродираа мрежите што го поддржуваа животниот свет како јавниот превоз, локалните продавници, училиштата, филијалите на банките и синдикалните канцеларии. Регионалните железнички линии се затвораа како што се градеа брзи линии што ги поврзуваа големите градови. Во новата логика на територијалната конкурентност, регионите се натпреваруваат за приватни надворешни инвестиции, а перифериите се во неповолна положба.

Доминантната логика на комодификацијата сè повеќе ги колонизира новите аспекти на животот. Во 2005 година, извршниот директор на „Нестле“ изјави дека водата како човеково право

е екстремна идеја. Во Чиле, во позадина на сериозните социјални немири, владата продолжува со практиката на аукција на реките на (меѓународни) приватни компании за комерцијална хидроенергија, честопати со длабоки социо-еколошки влијанија како што се раселување на локалните заедници и загадување на водата. Неолибералната логика ги трансформира регионите во стока изложена за купување на глобалните финансиски пазари. Уништувањето на местата и средствата за „домување“ е основа на огорченоста што ја чувствуваа „*gilets jaunes*“ (жолтите елечи) кон парискиот естаблишмент, како и на поразот на британското лабуристичко движење во 2019 година во неговите поранешни индустриски центри.

Ова отфрлање на сè поголемата комодификација подразбира дека клучен дел од демократските контра-движења, а со тоа и на трансформативната зелена политика, треба да биде декомодификација. Со стоките и услугите не треба да се управува единствено според пазарните принципи, туку може да се организираат врз основа на принципите на прераспределба и реципроцитет. Ова може да се постигне со враќање на јавните услуги (на пример градовите да ја преземат контролата над енергетските системи) или со овозможување на граѓанските колективи да работат како заеднички добра (енергетски задруги или земјоделство поддржано од заедницата).

ТРОЈНО ДВИЖЕЊЕ

Рамката на Полањи не е без свои недостатоци. Две критики се важни за разгледување. Прво, социологот Ненси Фрејзер истакнува дека социјалната

ИСТО КАКО И
 ВО АНГЛИЈА
 ОД 18 И 19 ВЕК,
 ДЕНЕШНОТО
 НЕОЛИБЕРАЛНО
 РАЗГРАДУВАЊЕ
 НА ЕКОНОМИЈАТА
 ПОДЕДНАКВО
 ГИ НАРУШУВА
 ОПШТЕСТВОТА И
 ЕКОСИСТЕМИТЕ.

заштита може да повлече и форми на угнетување.³ Повоената социјална држава се засноваше на моделот на хранител, на жените што остануваат дома. Во овој поглед, проширувањето на пазарот на трудот им овозможи на жените да ја избегнат патријархалната доминација. Не мора секој пазар да биде зло; проблемот е кога пазарот ги поставува социјалните односи, а не обратно. Фрејзер заклучува дека тројно движење, додавајќи ја еманципацијата на пазарот и социјалната заштита, ќе го подобри двојното движење на Полањи. Втората критика се однесува на улогата на државата. Полањи беше наивен во однос на заштитната држава. Во реалноста, државите можат да дејствуваат како чувари на неолибералната пазарна економија и можат да воведат авторитарно управување, застанувајќи на патот и на заштитата и на еманципацијата. Истовремено, Полањи призна дека државата не е единствениот извор на социјална заштита. Kontra-движењата следеа повеќе патишта, вклучително и развој на форми на социјална заштита без директна државна интервенција преку здруженија и работнички задруги.

Демократското контра-движење треба да биде еманципаторско и заштитничко, двојна задача во која улогата на државата е амбивалентна.

Со овие критики вградени во анализата, предизвиците со кои се соочуваат современите општества се јасни. Четири децении неолиберално разградување на економијата го уништи социјалното ткиво. Kontra-движењето за социјална заштита е тука и во неговата авторитарна и демократска инкарнација. Демократското контра-движење треба да биде еманципаторско и заштитничко, двојна задача во која улогата на државата е амбивалентна. Ова тројно движење се случува бидејќи активностите на човештвото ги надминуваат планетарните граници, а авторитарните лидери ја игнорираат промената на климата за да ја поддржат фосилната индустрија. Парадоксот е во тоа што тие ветуваат социјална заштита (што не се остварува) додека ја продлабочуваат еколошката несигурност. Соочени со ова ривалско контра-движење, демократските стратегии за социо-еколошка трансформација ќе треба да понудат попривлечен наратив од авторитарците.

³ Nancy Fraser (2017). *Why Two Karls are Better than One: Integrating Polanyi and Marx in a Critical Theory of the Current Crisis*. Working Paper der DFG-Kollegforscher_innengruppe Postwachstumsgesellschaften. 1/2017. Jena.

Опсегот на предизвикот станува поголем отколку што обично се претпоставува кога се земаат предвид нееднаквите ефекти на транзицијата. Групите во понеповолна положба често двојно повеќе страдаат од еколошки проблеми и мејнстрим еко-политики, „двојна нееднаквост“. Како што утврди Европската агенција за животна средина, на луѓето кои се невработени или имаат ниски примања, опасностите по здравјето од животната средина имаат поголемо негативно влијание.⁴ Ова е затоа што е поголема веројатноста дека ќе бидат поизложени на загадување, но, исто така, и затоа што нивните услови за домување се со понизок квалитет и бидејќи повеќе зависат од сè послабите јавни услуги. Глобалното затоплување само ги влошува работите. Жешките лета најсилно ги погодуваат луѓето со ниски примања во станови без вентилација. Луѓето со ниски примања имаат помали еколошки отисоци, но најмногу страдаат од данокот на јаглерод, бидејќи слабо изолираните домови бараат повеќе гориво за греење, а алтернативите за старите автомобили не се секогаш достапни. Гледано од оваа перспектива, привлечноста на авторитарното контра-движење е поразбирлива.

Земајќи ги овие точки заедно, трансформативната визија мора да опфаќа социо-еколошко повторно вградување на економијата, декомодификација, демократизација на институциите и елиминирање на нееднаквоста за да понуди добар живот за сите. Фокусот треба да биде насочен кон еманципаторните форми на социјална заштита

и еманципаторните движења за нови форми на социјална заштита. Редистрибутивната социјална заштита останува основна одговорност на владите, но граѓаните, самоорганизирајќи се врз основа на заемна доверба, исто така, имаат своја улога. Иницијативите за заеднички добра, како што се трустовите на земјиште во заедницата, се предвеснички движења, кои колективно го замислуваат идното општество преку нивните постојани практики, социјални односи и правила.

ПРЕДВЕСНИК НА ТРАНСФОРМАЦИЈА

Самоорганизацијата на граѓаните е во сржта на политичката екологија уште од нејзиното основање преку концептот на „автономија“. Развиена од мислителите како што е францускиот филозоф Андре Горц, автономијата значи луѓето да ја преземаат контролата врз своите животи. Автономијата е во спротивност со хетерономијата, во која слободните пазари или патерналистичките држави одлучуваат за иднината. Во согласност со пишувањата на Полањи за работничките задруги, Горц гледаше на самоуправување како пат кон автономија. Социјалните и економските единици „доволно мали и разновидни“ би можеле да обезбедат места за широк спектар на човечки таленти и капацитети.⁵ Исто како што Полањи поддржуваше мешана економија, Горц не сметаше дека тоталната локална самодоволност е реална и насочена кон обновена рамнотежа меѓу конвенционалната економија

4 European Environmental Agency (2018). *Unequal exposure and unequal impacts: social vulnerability to air pollution, noise and extreme temperatures in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

5 Barbara Muraca (2013). “Décroissance: A Project for a Radical Transformation of Society”. *Environmental Values*. 22: 147-169.

ДЕМОКРАТСКО
 КОНТРА-ДВИЖЕЊЕ
 ТРЕБА ДА БИДЕ
 ЕМАНЦИПАТОРСКО
 И ЗАШТИТНИЧКО

и автономијата на заедниците. Ова не беше увид во добронамерен проект за заедничките општества, туку реална утопија изградена врз множество институции: јавни, приватни и граѓански.

Еманципацијата бара автономни индивидуи способни да преиспитаат социјалните закони, како и самите себе и сопствените норми.

Бинарноста автономија / хетерономија е лесно применлива за тековните дебати. Во контекст на оддалечување од енергетски систем заснован на фосилни горива, екологистите ги отфрлаат нуклеарните центри не само од еколошки причини, туку затоа што со овие центри може да се управува само на квази воен начин. Локалната заедница може да гради парк за ветерници, но никогаш нуклеарна централа. Еколошкиот мислител Корнелиус Касторијадис тврди дека, во хетерономно општество, начинот на кој се замислува општеството не може да се доведе во прашање. Еманципацијата бара автономни индивидуи способни да ги преиспитаат социјалните закони, како и самите себе и сопствените норми. На тој начин, автономијата не се однесува само на моделите на само-управување, туку на социјалното и личното замислено. Објективот на автономија / хетерономија може да се примени за проценка на предлозите за „голема трансформација“. Европската комисија неодамна

го покренала својот Европски зелен договор и, за среќа, ја признава улогата на граѓаните и предвидува простори за луѓето да ги изразат своите идеи и да работат заедно на амбициозна акција. Доказот за пудингот ќе биде во јадењето. Граѓаните и енергетските заедници се признаваат како важни актери првпат во пакетот за чиста енергија на ЕУ, но, слично, во што ќе се претвори ова, останува да видиме.⁶

Автономијата, исто така, го наоѓа својот израз во заедничките добра. Често воспоставени затоа што самоорганизацијата има смисла и може да биде извор на радост сама по себе, заедничките иницијативи ги исполнуваат човечките потреби таму каде што државите и пазарите потфрлаат. Во неолибералната ера, не е случајност што новиот бран на заеднички добра се зголемува. Истражувањата на зелениот тинк-тенк „Оикос“ покажуваат дека, барем во Белгија, заедничкото добро не е само урбан феномен, туку расте подеднакво брзо и на периферијата и во селата. Суштинска разлика помеѓу градовите и другите области е тоа што сè поголем број на прогресивни урбани општини се свесни за големиот потенцијал што го нудат новите форми на јавна граѓанска соработка. Болоња вовеле регулатива за општините во 2014 година што инспирираше околу 20 други италијански градови да структурираат начини за одржување на заедничките добра. Во Белгија, „peer to peer“ теоретичарот Мишел Бавенс, создаде стратешки план за

⁶ The clean energy package sets the framework for future EU energy policy. Shaping how electricity is produced, transported, consumed, and traded across borders, the legislative process was completed in 2019.

заеднички добра за градот Гент во 2017 година. Во Холандија, градот Амстердам ги вклучи заедничките добра во својата стратегија за локална демократија.

Клучен концепт е идејата за „партнерската држава“. Наспроти неолибералниот нагон за намалување на државата, партнерската државата се однесува на влади кои сакаат да го ограничат пазарот за да им дадат повеќе простор на граѓанските иницијативи. Во повеќето случаи, хибридни експерименти ги зближуваат „заедништвата“ со локалната самоуправа и социјалните претприемачи. Пример за ваков трансформативен случај е проектот „BuuzameStroom“ во област со мешани приходи во Гент, чија цел е да се даде на секое домаќинство можност да инсталира соларни панели на својот покрив. Сепак, не секој покрив е соодветен и не секоје семејство може да си дозволи инвестиција. Локалната енергетска заедница „Енергент“ и градската администрација, заедно со други партнери, се обидоа што е можно повеќе да допрат до луѓето за да ги поврзат со системот. Две години подоцна, соседството двојно го зголеми својот капацитет за производство и покажа како паметна мрежа може да функционира на локално ниво.

Сè поголем број градови како Гент имаат јасна слика за нивната транзиција кон социјално-еколошка иднина. Таквата визија делува како основа за нови коалиции изградени во градовите. Наспроти тоа, во областите надвор од градовите треба да се стори многу за да се реализира трансформацијата, почнувајќи од развојот на новата социјална замисла. Двојната нееднаквост мора да стане двојна декомодификација. Потребно е да се зајакнат инфраструктурите што поддржуваат

одржлив начин на живот без да се зголмуваат трошоците. Подобар јавен превоз би одел рака под рака со граѓанската иницијатива што комбинира енергетска заедница со платформа за споделување електрични автомобили, на пример. Втората точка е територијалната декомодификација. Наместо да ги принудуваат регионите да се натпреваруваат за внатрешни инвестиции, владите треба повторно да ја преземат одговорноста за нивната територија и да ја поддржат соработката меѓу поголемите градови и периферните области. За да ги направат реални овие трансформативни политики, Зелените ќе мора да градат широки коалиции со средната и работничката класа, напуштени од неолибералниот политички мејнстрим. Овој процес ќе бара збогатување на демократскиот живот преку партиципативни простори и практики. Kontra-движењето што ги еманципира луѓето и им овозможува на граѓаните да ја искусат автономијата, сепак, на крајот ќе победи.

ДИРК ХОЛЕМАНС

е координатор на белгискиот зелен тенк-тенк „Оикос“ и копретседател на Зелената европска фондација.

Неговата најнова книга е „Freedom & Security in a Complex World“ (*Слобода и безбедносii во сложен свет*) (2017, GEF).

ЗЕЛЕН ЕВРОПСКИ ЖУРНАЛ

Како водечки политички и еколошки магазин во Европа, *Зелениот европски журнал* помага идеите да преминуваат културни и политички граници, градејќи солидарност и разбирање. Како публикација уредувачки независна од Зелената европска фондација, Журналот соработува со партнери низ Европа.

Изданијата длабоко истражуваат теми од различни аналитички и културни перспективи.

Веб-страницата на *Зелениот европски журнал* објавува написи и интервјуа на различни јазици, од кои многу се достапни во аудио формат на подкастот Green Wave (Зелен бран)

ЗЕЛЕН ЕВРОПСКИ ЖУРНАЛ

Пролет 2020

Печатено во Белгија од CO₂ неутрална компанија на 100% рециклирана хартија

ИЗДАДЕНО ОД

ГЕФ

УРЕДНИЧКИ ТИМ

Лоран Стендерт
Џејми Кендрик
Анабел Досон
Седен Анлар
Клара Дасонвил

УРЕДНИЧКИ ОДБОР

Рика Суоминен
Адам Остолски
Родерик Кеферпутц
Едуард Гаудот

ГРАФИЧКИ ДИЗАЈН

Клер Алард
www.klar.graphics

ИЛУСТРАЦИИ

Клас Верпланк
www.klaas.be

ISSN

2684-4486

ISBN

978-9-49-051503-4

ЗЕЛЕНА ЕВРОПСКА ФОНДАЦИЈА

Зелената европска фондација е политичка фондација на европско ниво чија мисија е да придонесе за дебата во европската политичка сфера, во политичкото образование, и да поттикне поголемо граѓанско учество во европската политика.

GREEN EUROPEAN FOUNDATION

Green European Foundation,
3 Rue du Fossé, L-1536 Luxembourg
info@gef.eu | www.gef.eu

Brussels Office:
Mundo Madou – Avenue des Arts 7-8,
B-1210 Brussels, Belgium

Оваа публикација може да се нарача од
www.greeneuropeanjournal.eu

Ставовите изразени во оваа публикација се само на авторите. Тие не ги одразуваат ставовите на Зелената европска фондација.

Оваа публикација е реализирана со финансиска поддршка на Европскиот парламент. Европскиот парламент не е одговорен за содржината на овој проект.

Со Зелениоѝ европски журнал онлајн,
откријте и придонесете за алтернативна и
независна анализа далеку од вревата на
24-часовните вести.

Геополитика, енергетска демократија, екофеминизам
и климатска миграција – објавуваме написи, интервјуа
и длабински стории од прогресивни гласови за
политиката и општеството во Европа и пошироко.

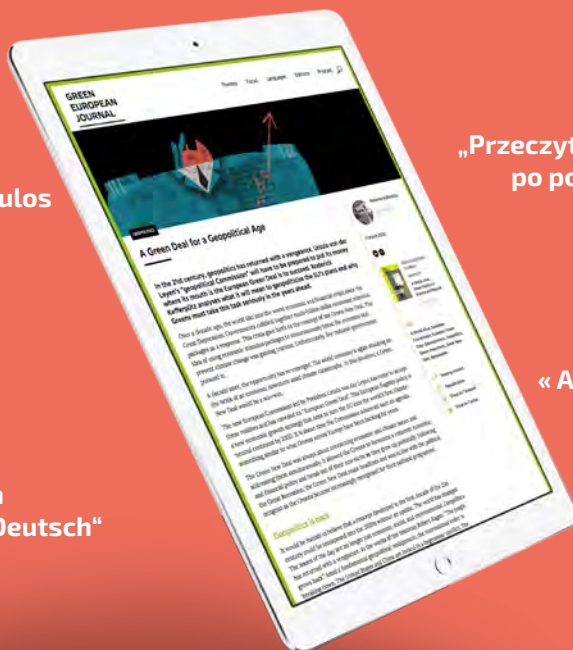
Слушајте го подкастот „Green Wave“ (Зелен бран)
и пријавете се на нашиот месечен билтен за да ги
добиете најдобрите делови директно до вашето
сандаче.

«Descubre artículos
en español»

„Przeczytaj
po polsku”

„Online auch
auf Deutsch“

«Aussi en français
en ligne»

Оригинална содржина и преводи достапни на 22 јазици.
Придружете се на разговорот онлајн.

ЖИВ СВЕТ

ЗЕЛЕНАТА ПОЛИТИКА ВО ЕВРОПА И ПОШИРОКО

Колку што е начин на разбирање на светот, како движење за негово менување, политичката екологија е во пораст. Се одвива пресметка со позицијата на нашето општество во поширок еколошки систем. Соочени со неотповиклива штета што го прави животот насекаде понесигурен, од Италија до Финска, луѓето се организираат за промена на курсот на гласачките кутии и преку бунтовнички улични протести. Од концепти како што се екофеминизмот и Зелениот нов договор до прашањата за наративните и институционалните промени, ова издание ги мапира силите, стратегиите и идеите што ќе ја придвижуваат политичката екологија, ширум Европа, како и низ светот. 2020-тите можат да бидат деценија на промени на подобро или на полошо. Секоја политичка сила ќе има што да каже за она што некогаш беа зелени прашања. Разновидно движење со единствен пристап кон општеството и политиката, како што покажува ова издание, Зелените ќе бидат централни во борбата за одржлива и праведна иднина.